

254
За Українську Самостійну Соборну Державу!

Воля народам!

Воля людині!

ВИШКІЛЬНІ МАТЕРІЯЛИ

З КУРСУ ВЛАШТОВАНОГО ПРОВОДОМ ЗЧ ОУН

Книжка ч. 1

ВИДАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-КАДРОВОЇ РЕФЕРЕНТУРИ

1958

254

XVI. 1. 20

ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

(Вишкільні матеріали з курсу влаштованого Проводом
ЗЧ ОУН)

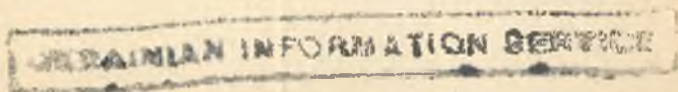
Книжка I

Укб 6767

Видання Організаційно-Кадрової Референтури

1958

(МАТЕРІЯЛ ТІЛЬКИ ДЛЯ ВНУТРІШНЬО-
ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОРИСТУВАННЯ)

ВСТУП

Матеріяли, що оце даємо Дружам для відповідного користування — це матеріяли з курсу, влаштованого Проводом ЗЧ ОУН вліті 1957 року. Мета цих вишкільних матеріялів, як і згаданого курсу, — дати новий поштовх і напрямні для підготовчої праці серед кадрів ЗЧ ОУН, себто — активізувати наші провідні та рядові кадри на відтинку готування Закордонних Частин ОУН до безпосередньої участі в організуванні та веденні національно-визвольної революції на Рідних Землях. Очевидно, таку мету маємо цілий час; уся наша діяльність зосереджується навколо цієї найважливішої проблеми, але все ж таки час від часу треба окремих поштовхів та заходів, а то й особливих зусиль, щоб підготовча праця закордонних кадрів до участі в революційно-визвольній боротьбі пішла жвавіше й успішніше.

Одним із таких заходів Провід ЗЧ ОУН уважає влаштовування курсів. У час опрацьовування матеріялів для курсу виникає багато таких проблем, які вимагають висвітлення, тож Провід ЗЧ ОУН і члени Проводу, готуючи матеріяли, стараються дати відповідь на всі основні питання, які під час революційно-визвольної боротьби Організація мусить розв'язувати.

Окреме значення мають теж і самі курси. Учасники курсу засвоюють не тільки той матеріял, який є предметом викладів, а теж і той, який обговорюється шляхом творчої дискусії, обміну думок, поглядів, висунення нових проблем тощо. Засвоївши вишкільний (викладовий) та обговорюваний матеріял, учасники курсу повинні користуватися ним далі, на своїх теренах, у праці з членством та в підготовці кадрів.

Видання матеріялів курсу Проводу ЗЧ ОУН окремими книжками має дати черговий посібник-підручник для вишкільних курсів на поодиноких теренах і для систематичної вишкільної праці на сходинах. Таким чином, сподіваємося, курси Проводу ЗЧ ОУН, а вслід

за ними подібні курси й вишколи на поодиноких теренах дії ЗЧ ОУН, причиняться до пожвавлення і підсилення підготовчої праці наших кадрів до сучасних і майбутніх завдань у цілій системі Закордонних Частин ОУН.

Матеріал цей підібраний, як уже зазначено, особливо під кутом готування кадрів до безпосередньої революційно-визвольної боротьби і державного будівництва. Очевидно, що в ньому є й інші питання, які входять у засяг заінтересувань і завдань Організації у рамках закордонної діяльності. Але й ті питання наświetлюємо насамперед з погляду революційно-визвольної боротьби України.

Тематика матеріалів розподілена на такі головні комплекси:

1. Перспективи Української Національної Революції і участь у ній закордонних кадрів;

2. Ситуація в ССРСР, особливо в Україні, й перспективи її дальшого розвитку;

3. Міжнародна ситуація, її розвиток і перспективи української визвольної політики;

4. До ідеологічно-програмових основ Української Національної Революції;

5. Військова проблематика і підготовка;

6. Внутрішньо-український відгук і роля інших українських політичних сил;

7. Дії і методи большевицької агентури в краю і за кордоном.

Вишкільний матеріал накреслює загальний план, стратегію і тактику розгортання всенародного революційного зриву з узглядненням наступних факторів:

а) Здобутки і досвід дотеперішньої боротьби націоналістичного революційного руху;

б) Досвід з революційної боротьби інших народів;

в) Висновки з міжнародного розвитку — з новіших подій і процесів у міжнародних взаєминах;

г) Аналіза внутрішніх процесів та розвитку становища в ССРСР і на цілому підсоветському просторі; передбачування тенденцій дальшого розвитку;

г) Передбачування основних варіантів розвитку міжнародної ситуації та становища формуючих її сил і процесів, які можуть мати поважний вплив на уклад зовнішніх умовин нашої визвольної боротьби;

д) Можливості та значення участі закордонних кадрів ОУН у розгортанні визвольної революції на теренах СРСР;

е) Зміст і методи підготовки закордонних кадрів ОУН до безпосередньої участі у революційно-визвольній боротьбі;

є) Пристосування загального плану діяльності внутрішньої і зовнішньої політики ЗЧ ОУН до вимог зосередити наші сили і працю на справі визвольної революції.

Предмети українознавства, загальної політосвіти і загального військового вишколу не вміщуються в рамки цього вишкільного матеріялу, враховуючи вже набуте або додаткове набуття цих знань.

Ідеологічна й програмова проблематика, яка висвітлена в організаційних виданнях, займає в матеріялах значно менше місця, ніж у живій революційній дійсності. Вона повинна бути засвоєна окремо, а в курсовому матеріялі її трактується конспективно, в роді репетиції з поглибленням деяких основних питань.

Можуть у декого виникнути сумніви, чи саме тепер час на те, щоб зосереджувати увагу Закордонних Частин ОУН на проблематиці визвольної революції, себто — на питанні безпосередньої участі закордонних кадрів у крайовій боротьбі в час, коли існуюча ситуація не дає безпосередніх виглядів на те, що справа ця вже актуальна. У відповідь насамперед мусимо підтвердити ще раз нашу незмінну засаду: плянувати і підготовляти треба не тоді, коли ситуація вимагає вже безпосередньої дії, а наперед, заздалегідь готуючись до неї. Організація Українських Націоналістів не може за жадних умов займати пасивного становища і ждати, що нам принесе розвиток міжнародної ситуації. Навпаки, ми намагаємось своєю працею і боротьбою впливати на розвиток ситуації, зокрема коли йде про внут-

рішнє становище в Україні. Ми хочемо, і мусимо, в кожній ситуації вести якоюсь мірою революційно-визвольну діяльність і боротьбу. А щоб вести їх правильним шляхом і правильними методами, мусимо мати на увазі генеральний плян, себто образ, як може і як повинна розвиватися революційно-визвольна боротьба, як повинна виглядати вища стадія цієї боротьби — загальний революційно-визвольний зрив, та якою мірою і якими засобами ми, закордонні кадри, можемо взяти в ньому безпосередню участь.

І саме в час, коли розвиток міжнародної ситуації не завжди сприяє нашим прагненням, відтягає нашу увагу від основної проблеми нашої визвольної боротьби, відсуває її в далеке й непроглядне майбутнє, саме в той час мусимо власним почином і скріпленими зусиллями відкинути від себе почуття безперспективності і не дати себе втягнути виключно в дрібну актуальну закордонну діяльність. Нашу увагу мусимо спрямувати на головну справу — справу революційно-визвольної боротьби на Рідних Землях. Очевидно в нашій щоденній закордонній праці ми завжди маємо її на увазі, але буває так, що актуальна ситуація і актуальні справи, різні дрібні проблеми і потреби абсорбують усю нашу увагу і погляд наш у майбутнє стає ще більш невизначений. Тому справу нашої підготовки до безпосередньої революційно-визвольної боротьби треба ставити ближче собі перед очі, застановляючись над тим, як можна здійснити наші головні завдання, як досягнути нам головну мету.

Матеріали цього курсу мають спричинитися до кристалізації думки Організації в основних питаннях не тільки з погляду устійнених у нас засад і критеріїв, а теж з погляду актуальної ситуації та тих тенденцій, які виникають у висліді нових процесів у різних ділянках людського життя. Навіть найкраще обґрунтовані й цілком правильні засади й положення кожного руху, зокрема визвольного, що витворені самим життям, без конфронтації з далшим його розвитком, без провірювання й порівнювання, наскільки вони далі

актуальні, застигнувши в раз скристалізованій формі можуть утратити контакт із життям. Тому ООН му-
сить свої, навіть твердо устійнені, погляди і принципи
час від часу перевіряти, порівнювати з розвитком жит-
тя і застановлятися над тим, чи реалізація їх може далі
відбуватися старими методами, в старих формах, чи
треба шукати нових, більш відповідних і успішних,
пристосованих до нових обставин. Отже в цих матерія-
лах, силою факту, буде певна кількість повторювань
знаних і утверджених положень-принципів ООН, але
є теж, якоюсь мірою, передбачування, гіпотетичні про-
гнози і пляни. В нашій діяльності є і такі питання, що
їх нам приносить саме життя; на них не завжди маємо
тверду відповідь та безсумнівний скристалізований по-
гляд. Такий стан може бути наслідком двох причин:
поперше, через постійні зміни, які накидає розвиток
життя; подруге, через те, що Організація сама уникає
брати зобов'язуючі рішення там, де можуть ще прийти
всякі зміни. На своїх конференціях Організація свідо-
мо не займає твердих становищ у питаннях остаточно
ще не скристалізованих. Але і в таких випадках, коли
ми не маємо ще остаточної відповіді в програмових,
основних положеннях, ми однак мусимо мати відпо-
відь коли йде про оперативну підготовку кадрів. Вона
може мати тільки тимчасовий характер, себто — в даль-
шому буде змінятися відповідно до самого розвитку по-
дій, але вона мусить бути. Тому в цих матеріялах, в ос-
нові яких маємо скристалізоване становище Організації,
розглядаємо й застановляємося теж над такими пита-
ннями, які в офіційних рішеннях ще не мають скриста-
лізованих розв'язок. Накреслюючи таку чи іншу роз-
в'язку головних проблем, одночасно рахуємося з тим,
що з розвитком подій і потреб нашої революційно-виз-
вольної боротьби можуть прийти різні зміни. В тому
відношенні матеріяли ці будуть певною мірою підго-
товкою до чергових конференцій ЗЧ ООН, бо висува-
ємо в них проблеми, які вимагають ще остаточного ви-
рішення. Значить, кидаємо думку в Організацію, щоб
вона, визрівши в її кадрах, скристалізувалася згодом
у твердих формах.

З цього погляду курс Проводу ЗЧ ОУН був не тільки серією викладів, а теж, певною мірою, спільною творчою працею всіх учасників — викладачів і слухачів, бо обговорюючи спільно певні питання на семінарах, провірювано й утверджувано напрямні дії Організації, зокрема під кутом потреб і вимог революційно-визвольної боротьби.

Подаючи цей матеріял окремими випусками (книжками) організаційним кадрам на всіх теренах, маємо ту ж саму мету, яку ми мали в час організування згаданого вишкільного курсу. З огляду на різні умовини, лишаємо Тереновим Проводам кожного терену вибір у формах користування матеріялом — окремими лекціями на сходинах або відповідними комплексами на спеціально організованих курсах. Слід підкреслити, що особливо побажаним є, щоб Теренові Проводи організували курси для теренового активу.

ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

(Опрацював **БИЙЛИХО**)

1. Необхідність національно-визвольної революційної боротьби

Перед з'ясуванням перспектив української національно-визвольної, протибольшевицької революції треба насамперед **устійнити вихідну точку** цього питання з нашого погляду.

Люди з пристосуванським життєвим наставленням, з пристосуванським способом думання і діяння, уважають вихідною точкою в цій справі питання: Чи така революція є **можлива**, які є **реальні дані** для її розвитку й успішного висліду? Залежно від відповідей на ці питання та від основ, на які ці відповіді спираються, треба, в розумінні цих людей, приймати або відкидати концепцію національно-визвольної революції. Поскілки ж такому думанню є ближчий скептицизм, пасивність і резигнація, ніж вольова активність, ризик і боротьба, то й аргументи за революційну боротьбу є, в його оцінці, надто слабкі й непевні.

З таким підходом до справи зустрічаємося постійно в процесі самостійницької політичної діяльності. Противники революційної концепції питання про можливість і доцільність протибольшевицької національної революції ставлять у різний спосіб, але завжди з сумнівом, з невірою й негативним упередженням. Зокрема в затяжній міжнародній ситуації, в період коекзистенційної політики, посилюється негачія революційної боротьби. Від її речників вимагають доказів, що протибольшевицька революція можлива, що вона має вигляди на успішний розвиток і на перемогу. Це питання набирає кардинального значення зокрема для хитких, опортуністичних політичних середовищ, які під впливом сумнівів і зневіри готові завжди відцуратися від самостійництва та пристосовуватися до того, що легше і вигідніше, йдучи по лінії меншого опору.

Теж і в поширюванні концепції національно-визвольної революції серед народних мас та в мобілізуванні їх до революційної боротьби, часто приходится переборювати пасивізм, інертність і брак віри у власні сили народу. При цьому треба з'ясовувати не тільки мету і потребу революційної боротьби, але теж можливість її успішного розгортання.

Тому революційно-визвольна організація мусить мати скрісталізовану відповідь на питання щодо можливостей визвольної революції та відповідно обґрунтовані аргументи, щоб ними розбивати сумніви і скріпляти правильне наставлення. Але ОУН цього питання не приймає за вихідну точку для формування своєї визвольної концепції. В нас воно набуває теж іншого змісту, бо український націоналіст ставить собі за основне інше питання, а саме: **як** треба вести революційну боротьбу, **які** методи і засоби найкраще забезпечити успішність і **перемогу** визвольної революції? Так поставлене питання походить з устійненої наперед позитивної і рішучої настанови в справі революції та зміряє до найдоцільнішого заплянування і найуспішнішого ведення революційної дії. У відповіді на це питання вміщуються відразу аргументи-докази на те, що успішне розгортання революційної боротьби є цілком можливе.

Вихідною точкою для Організації Українських Націоналістів у виборі революційного шляху до національного визволення є питання, **чи революційна боротьба необхідна?** Дійшовши до чіткої позитивної відповіді-підтвердження, ОУН приймає її за основу для своєї визвольної концепції, для своєї дійової постави. Поскільки визвольно-революційна боротьба є необхідною для життя і розвитку української нації, то немає чого зупинятися над питанням, чи вона є можливою, тільки відразу треба шукати відповідних доріг і способів для її успішного ведення. Така постава відповідає основним законам життя. Кожна життєздатна істота, коли має хоч один шлях для збереження загроженого життя, збирає всі свої сили і спрямовує їх на той шлях.

Московсько-більшевицьке поневолення України не тільки суперечне з прагненнями, життєвими потребами української нації, не тільки спиняє її природний, свободний розвиток, але й загрожує її існуванню. Москва намагається послідовно знищити самобутність українського народу під кожним оглядом та за рахунок української національної субстанції збільшити російський національний організм. Протиставитися цим імперіялістичним цілям та нищівній дії большевизму можна тільки шляхом боротьби, тим більше, що большевизм є найгіршою, найнебезпечнішою формою російського імперіялізму. Його тоталітарні, найбільш безоглядні методи послідовного і всебічного знищування поневолених націй, їхньої духовости, біологічної субстанції та матеріальних основ самостійного існування, не залишають жадних інших можливостей для збереження їхнього самостійного життя і розвитку.

Щоб вирвати українську націю з того положення та скінчити з процесом її постійного поневолювання і знищування, необхідно скинути московське володіння Україною, викоренити большевизм-комунізм в Україні та усунути з українських земель всі чинники російського імперіялізму і всі його підпори. Це можна досягнути тільки шляхом рішучої визвольної боротьби цілого українського народу, шляхом національної революції. Бо кожна дія, кожне намагання в тому напрямі, а навіть ставлення такої мети, визнавання таких ідей вже є актом протибольшевицької боротьби, складовим чинником національної революції.

2. Московський імперіялізм і комунізм — дві форми одного ворога

Визвольна боротьба України, яку веде націоналістичний, революційний рух, спрямована **однаково** проти відкритого московського імперіялізму та інтернаціонального комунізму, як двох форм, у яких діє один ворог — Москва.

Імперіялізм російського народу — це явище історичного порядку, що міняє свої форми та методи дії, але в своїй істоті залишається незмінним. Його суттю є

безнастанне намагання підкорювати собі інші народи та за рахунок їхнього визиску й знищування постійно збільшувати свою силу, засяг свого володіння, розріст московської нації і її імперії. Цей імперіялізм виступає раз відкрито, як сила і дія Росії, раз у прихованій, замаскованій формі.

Комунізм — це тепер найважливіша форма закаптуреного московського імперіялізму. Не дивлячись на неросійське походження комуністичної доктрини, комунізм став фактичним інструментом московського імперіялізму, одною з головних форм і головним засобом його замаскованого вияву і дії. Це стосується не тільки до большевизму, себто до явно-російського, але так само й до інтернаціонального комунізму.

Розрізнення в нашій боротьбі окремих форм одного й того самого ворога потрібне з огляду на різнобічну його дію та створені таким чином окремі фронти. **Відкритий московський імперіялізм діє проти самостійності України не тільки у формі большевизму, а теж як антикомуністичний російський імперіялізм. Головний фронт проти першого з них є на Рідних Землях, а проти другого — покищо тільки на чужині. Але в майбутньому ця ситуація може змінитися й обидва фронти відкритого московського імперіялізму можуть стати рівнорядними. Антикомуністичний імперіялізм Москви може прийти на зміну большевизмові.**

Інтернаціональний комунізм не обмежується до обсягу большевицького панування. Він діє по цілому світі, серед різних народів, і під тим оглядом є світовим явищем. При тому він стоїть **на послугах** московського імперіялізму, в большевизмі має свою основну, випадову базу, з Москви дістає постійне підживлювання. Для українського визвольного руху, як і для інших протибольшевицьких сил, інтернаціональний комунізм творить **додаткові фронти**, побіч большевицького, відкриваючи ворожі дії з багатьох інших сторін. Тому фронтові проти інтернаціонального комунізму мусимо відвести окреме місце в нашій боротьбі.

3. Можливості докорінних змін на підбольшевицькому обширі

Знищення большевицького поневолення України і відновлення Української Самостійної Соборної Держави будуть великою геополітичною зміною такого порядку, що створить цілком інший уклад не тільки на сушежному з Україною просторі, але й набере світового значення. Визволення України спаралізує агресивність московського імперіялізму та задасть смертельний удар інтернаціональному комунізмові.

Але пропорційно до величезного, світового значення української визвольної справи, стоять так само великі перешкоди на шляху до її здійснення. Ці перешкоди походять першою мірою від ворога. Москва, большевицький режим, усі відміни московського імперіялізму та світовий комунізм — розуміють добре значення України і загрозу від її визвольних змагань. Тому вони намагаються всіма силами й засобами втримати Україну в стані поневолення, знищити український національно-визвольний рух, чи хоча б заступити йому шлях до перемоги. Одночасно українська визвольна справа зустрічає чималі труднощі у вільному світі, в таборі протибольшевицьких держав. Маємо на увазі справжні протибольшевицькі сили, а не закаптурених співників большевизму, в ролі тих міжнародних мафій, які відкрито діють проти самостійності України, виконуючи послугу Москві. Цих треба зараховувати до ворожого табору. Коли ж антикомуністичні сили у вільному світі, зокрема керівні кола західніх держав, не підтримують української справи, то це діється значною мірою саме через її велике значення. З одного боку діє сила інерції, а з другого — страх перед ангажуванням себе в гострий конфлікт з Москвою. Бо підтримка самостійницьких змагань України — це **офензивна дія проти Росії** на найвразливішому для неї пункті.

Усвідомлюючи, які великі перешкоди і ворожі сили стоять проти наших змагань та які великі зміни викличе перемога української визвольної справи, мусимо розглянути всі можливості і фактори, які можуть

допомогти у визволенні України. З того погляду нас цікавлять всі основні зміни на підбольшевицькому просторі і можливості їх виникнення, не тільки такі, що стоять у причиновім зв'язку з українською визвольною справою, але теж такі, що приходять у наслідок дії інших сил і обставин, а які можуть мати вплив на умовини нашої боротьби.

Найперше ставимо собі питання, які можливості основних змін на підбольшевицькому обширі є передбачені в різних концепціях. Маємо на увазі те, як може дійти до основних змін загального положення в країнах тепер поневолених большевизмом. При цьому узглядноємо не тільки нашу концепцію, а теж інші, щоб зіставити всі теоретичні розв'язки цього питання, розв'язки, які повинні б мати якісь реальні завдатки, коли на них спираються політичні концепції і за ними стоять певні політичні фактори.

Є три основні теоретичні можливості змін на підбольшевицькому обширі.

Перша можливість — це усунення большевизму зовнішніми силами. Практично беручи, за теперішнього укладу сил це може статися тільки одним способом — війною. Нема жадних виглядів на те, щоб інші держави могли усунути панування большевизму без війни, своїм натиском мирними засобами, чи самою загрозою ужиття мілітарної сили. Війна з СРСР і перемога держав протилежного бльоку могли б дати їм змогу знищити володіння большевизму і встановляти на його місці новий лад.

Друга можливість — це внутрішня еволюція большевизму, глибинні зміни в большевицькій системі, зміни в режимі та в його національній, суспільній, економічній, культурній політиці.

Третя можливість — це протибольшевицька революція, в першій мірі національно-визвольна революція поневолених Москвою народів

Ці три можливості трактуємо як основні тому, що в кожній із них підметом, рушієм змін є інша сила, згл. інший комплекс сил, що прямує до своєї власної мети. Вслід за цим, у кожному з тих трьох варіантів зміни

відбувалися б в інший, своєрідний спосіб і мали б інший характер, хоч їхні наслідки в різних точках могли б сходитися.

Подані тут три основні можливості не є тільки вислідом теоретичних міркувань. Кожна з них має місце в якійсь політичній концепції, за якою стоять українські чи іноземні політичні сили.

Крім цих трьох основних можливостей існують ще різні окремі комбінації. Такі комбінації переважають, власне, у різнорідних політичних концепціях. Мало концепцій обмежується виключно й виразно до одної з трьох основних можливостей. Але при докладнішій аналізі кожної комбінованої концепції можна ствердити в ній перевагу однієї основної можливості, та другорядну роль інших. Різні політичні концепції, які прямують до ґрунтовних перемін на теперішньому підбolsheвицькому просторі, хотіли б узгляднити всі можливості, які, за їхньою оцінкою, мають будь-які реальні вигляди, а не класти все на одну ставку. При тому різниці між спорідненими концепціями полягають на більшій або меншій наголошуванні саме тих можливостей, які в них стоять на другому місці, як доповнення чи підсилення основної можливості.

В цьому нашому розгляді не було б доцільно займатися різними складними концепціями, бо це тільки утруднювало б дійти до чіткої оцінки і ясних висновків. Доцільніше, і цілком вистачаюче, застановитися над кожною з трьох основних можливостей і виробити собі оцінку їхньої вартості, а тоді будемо мати ключ до оцінювання різних комбінацій з тих основних елементів.

Застановляючися над поодинокими можливостями ґрунтовних змін на підбolsheвицькому просторі, не маємо на меті провірювати, чи кожна з них має реальні основи та наскільки. Кваліфікація політичних тенденцій за критерієм реальності, чи нереальності є взагалі сумнівної вартості, оскільки за тими тенденціями стоять живі сили, готові і спроможні до боротьби за їхнє здійснення. Це стосується так само до оцінювання різних передбачувань майбутнього розвитку.

Наша оцінка обговорюваних тут можливостей не сто- сується до їхньої реальності, чи об'єктивної вартості, тільки має виразне, суб'єктивне визначення: нас інте- ресує передусім те, чи дана можливість відповідає українським визвольним змаганням, чи нашу справу можна з нею пов'язувати, чи є для того підстави.

4. Значення війни для національного визволення

Переможна війна держав атлантийського та інших протибольшевицьких блоків із СРСР викликала б дуже великі зміни світового масштабу, а зокрема ство- рила б цілком нове положення в країнах поневолення Москвою. Третя світова війна зрушила б цілим укла- дом світових сил ще більше, ніж обидві попередні війни. Це можна передбачати з великою певністю, бо в такій війні придуть до голосу всі експлозивні сили і будуть валитися різні хиткі, штучні конструкції, яких чимало тепер у світі, та які найбільше скупчені на цілому підбольшевицькому просторі. Велике стра- сення, викликане новою світовою війною, урухомить ув'язнені чи загамовані сучасним міжнародним станом революційні сили й процеси так, що вони виступлять на арену подій рівнорядно з силами і змаганнями обидвох воюючих блоків. Власне в тому полягає ре- волюційне діяння великих воєн, у яких не тільки зу- даряються обидві воюючі сторони своїми силами і пря- муваннями, але ще й розв'язуються діяння інших сил та процесів, які розвиваються поза плянами і контро- лем однієї, чи другої воюючої сторони. Чим більша війна, тим трудніше воюючим сторонам втримати під контролем її розвиток і наслідки.

Ми вже згадували про те, що було б недоцільно пля- нувати наші визвольні змагання тільки на можливо- стях виникнення світової війни. Про початок війни може щось певно знати тільки така держава, що пля- нує війну сама і при цьому сама одна має повну іні- ціативу. За існуючого тепер укладу сил і сучасної між- народної ситуації, ніхто не може сказати певно, чи і коли може розгорітися війна, бо жадна держава не має в своїх руках повної ініціативи та всіх можливо- стей децидувати. Крім цього, річ не тільки в тому, чи

взагалі заноситься на війну, ще важливіше питання — коли вона може прийти.

Не маючи твердих основ для певної відповіді на це питання, не можна наставляти своїх плянів однобічно тільки на одну можливість. Треба враховувати виникнення війни та **бути готовим** до повного використання її для національно-визвольної революції, але **головний** **плян** треба будувати **незалежно** від можливості війни.

Ще є питання, наскільки протибольшевицькі визвольні рухи можуть своєю політичною акцією і боротьбою впливати на вибух війни, або на його прискінення. Якщо б у тому напрямі були вигляди, тоді це відкривало б перед визвольними рухами важливий шлях дії і давало б змогу включати війну у власні плани з більшою певністю. В теперішній міжнародній ситуації відповідь на повище питання мусить випасти негативно. Визвольні рухи поневолених народів могли б дати тільки іскру, яка запалила б воєнний огонь у насиченому воєнною атмосферою міжнародному положенні. Для цього потрібно не тільки ворожнечі і політичного напруження між протиставними державами чи бльоками, але, що головне, теж необхідної мілітарної готовості і рішучості хоча б одної сторони. А це останнє залежить не так від абсолютного позему озброєння, як ще більше від виразної і всебічної переваги над противником. Якщо в існуючому міжнародному укладі під тим оглядом котрась сторона більше готова до війни, то нею є советський блок.

Цілий розвиток подій після другої світової війни показує, що справа поневолених Москвою народів та їхньої визвольної боротьби не має в оцінці західніх держав такої ваги, щоб могла децидуюче впливати на їхню політику супроти ССРСР, а тим менше на їхню поставу в питанні війни чи миру. Це саме стосується і до життєвих питань менших держав. Навіть загроза і наступ большевиків на важливі позиції західніх великодержав не викликали у відповідь такої рішучої реакції, яка б поважно наближала офензивну війну Заходу. Вже було багато таких подій і ситуацій, які, за тверезою оцінкою, вимагали мілітарного встривання

західних держав в інтересі захисту світу, не тільки поневолених, але й вільних ще народів, від большевицької агресії. Згадати б, наприклад, широку повстанську боротьбу УПА-ОУН, польського збройного підпілля АК, підпілля балтійських країн — кульмінаційне насичення цієї боротьби в перших повосенних роках, та далі — вигорювання збройних, партизанських дій при байдужості Заходу; далі — комуністична збройна агресія в Китаї і опанування його, а останньо угорська революція та здушення її советською армією при пасивності Заходу.

Цілий той розвиток приводить до висновку, що в сучасній міжнародній ситуації і при теперішньому стані західних держав визвольна боротьба поневолених народів не спроможна зрушити пасивності вільного світу такою мірою, щоб він став на шлях мілітарного втручання. За таких обставин нема підстав і не доцільно включати в плани визвольної боротьби можливість викликати війну революційними діями. Ця можливість могла б бути актуальною тільки в такій ситуації, коли противольський блок держав був би достатньо підготований, себто — готовий до війни.

В сучасному положенні питання виникнення війни визвольні рухи мусять трактувати як фактор від них незалежний, фактор, який лежить поза засягом їхніх можливостей і впливу, трудний до певного передбачення і обчислення. Тут треба підкреслити, що це стосується тільки до виникнення війни, до її початку, а не до її розвитку і висліду, якщо вона вже почнеться.

Далі стоїть питання, яку **вартість** може мати війна між ССРСР і західними державами для визвольних змагань поневолених Москвою народів. Розгляд його треба розділити на дві частини: Перше — це значення самої воєнної ситуації для визвольної боротьби. Друге — що принесли б противники ССРСР поневоленим народам, яку мету відносно цих народів мала б їхня війна.

Війна між ССРСР та іншими державами напевно принесла б українському народові нові великі жертви в людях і, правдоподібно, теж великі спустошення країн. Не зважаючи на те, таку війну радо зустріли б не

тільки активні борці-революціонери, але і цілий народ, якщо б вона давала якісь вигляди на знищення большевицького поневолення та здобуття національно-державної незалежності. Жертви і всебічні втрати, які поносить Україна в большевицькій неволі загалом є значно більші і гірші, ніж були б наслідком війни.

Узглядуючи цю обставину, виникнення війни між СРСР і західним блоком вважаємо побажаним, з уваги на корисні шанси, які вона принесла б визвольній справі. Наведемо важливіші моменти, що складаються на наше твердження:

Війна зрушила б застоялу міжнародну ситуацію, дуже несприятливу для визвольних змагань поневолених народів. В міжнародних взаєминах інерція і страх перед більшими змінами відіграють важливу роль. Зокрема в теперішньому положенні пасивна постава й поступливість західних держав супроти большевицької експансивності спричинені бажанням уникати ударів з СРСР та страхом перед війною. З вибухом війни ці мотиви відпали б, те що перед тим стримувало, стане поштовхом до ініціативи й енергійної дії противників СРСР. Хоч теперішній міжнародний уклад не відповідає інтересам і бажанням Заходу, але Захід боїться великого зрушення, щоб не стало ще гірше. Зокрема боїться війни з огляду на великі жертви. Таким чином опір проти великих міжнародних зрушень, зокрема ж таких, які розвивалися б з вибуховою силою, йде з різних сторін, теж і від держав незадоволених сучасним положенням. Тому зрушення існуючого стану є дуже трудною справою і вимагає великих сил. Війна зробила б це відразу.

Під час війни визвольна боротьба поневолених народів набуде більшого значення в оцінці противників СРСР, відповідно до її властивої ваги. Не зважаючи на те, що у світовій війні по обидвох боках діють мільйонні армії та відбуваються величезні баталії, революційні акції і сили можуть відігравати важливу роль, значно більшу, ніж нормальні фронтові армії, якщо міряти відношення їх діючих сил. Пропорційно малі повстансько-партизанські відділи можуть зв'язувати

і знищувати великі армії у ворожому загіллі. Тим більше значення для розвитку війни мають національні революційні рухи, які впарі з повстанською, збройною боротьбою розгортають різні форми революційної акції і своєю дією розстроюють і розкладають у корені велику частину ворожої сили. Історія другої світової війни, а опісля льокальні війни у Східній і Південно-Східній Азії показують велике, часто вирішальне значення революційних рухів. Можна сподіватися, що цей досвід не буде в майбутньому так знехтований противниками СССР, як це було в минулій війні.

Вслід за цим революційна боротьба може легше знайти союзників і підтримку. Правда, для **правдивого союзу** не вистачає боротьба проти спільного ворога, треба теж **спільної мети**, чи хоч би узгіднення в позитивних цілях договірних сторін. Але коли цього немає, є ще можлива тимчасова й обмежена взаємодопомога на підставі погодження тактичних цілей обидвох сторін. Війна з СССР напевно не буде ні легкою, ні короткотривалою. Тож можна сподіватися, що в час війни противники СССР, незалежно від своїх політичних плянів на майбутнє, не дозволять собі на таке неприязне чи легковажне ставлення до українського революційно-визвольного руху, як це має місце тепер. Коли не можемо рахувати на справжніх союзників, то, принайменше, можна одержати зброю та інший технічний вивряд, потрібний до боротьби, від ворогів спільного ворога. Але не можна виключати теж кращої можливости, що з розвитком війни у західньому бльоці визріє таке політичне наставлення, яке дасть спільну плятформу для протисовєтської війни третіх держав та для національно-визвольних революцій, а через те прийде до координації всіх протибольшевицьких фронтів одним стратегічним пляном.

За найважливіші користі з війни для національно-визвольних змагань треба уважати ті обставини, які **облегшують** власну боротьбу поневолених Москвою народів. Передусім те, що війна зв'язує головну увагу і сили большевиків зовнішніми фронтами та унеможливає їм сконцентрувати свою енергію проти револю-

ційно-визвольних сил. Зокрема у застосовуванні масового терору і репресій, які є засобом большевицького володіння, війна накидає вужчі межі, ніж мирний час. Під тим оглядом большевицька система має цілком протилежне становище, ніж держави, що придержуються якихось правних норм. У тих державах воєнний час виправдує, а то й вимагає більшого обмеження громадянських прав та гострішого трактування виконності обов'язків і норм, диктованих воєнними обставинами. Тому в державах з дійсним правопорядком внутрішня система під час війни є значно твердша, ніж у мирний час. Але большевицький режим засадничо не респектує жадних прав і свобод громадянина, не підчиняється жадним правовим нормам, хоч сам їх встановляє. Він трактує всі ділянки і всі справи внутрішнього життя опанованих ним країн цілком довільно, підпорядковуючи всіх і все своїм бажанням, своєму розумінню доцільності. Большевизм не потребує жадних виправдань для свого безправ'я, насильства, тотального терору і визиску, застосовує їх однаково як під час війни, так і під час миру. Властиво ціла внутрішня система під большевиками є перманентною воєнною системою. Але війна з іншими державами примушує большевицький режим більше рахуватися з народом та з такими наслідками свого поступування, які шкодять його воєнним діям, підривають мілітарний потенціал.

Війна примушує режим покликати до армії великі маси людей, і він не може їх втримати під такою цілком індивідуальною контролею, як під час миру. Зокрема під час воєнних операцій і рухів військ політично-поліційна контрола вояцтва значно послаблюється. Психологічне наставлення загалу вояцтва у війні, особливо на фронті, робить його більше здібним і готовим до протирежимної дії та боротьби, ніж у нормальних підсоветських умовах. Розвиток війни створює чимало ситуацій сприятливих для того, щоб вояцтво, замість захищати зненавиджений режим і систему, повернуло свою зброю проти них. Власне, ця зброя, яка під час війни дістається в руки великої маси вояцтва може

бути великою небезпекою для большевиків, вона може стати зброєю протибольшевицької визвольної революції.

Це були б ті обставини, створювані воєнною ситуацією, які сприяють революційно-визвольній боротьбі, дають кращі можливості ширше розгорнути її та вести з поважним, успішним ефектом.

З'ясовані тут обставини, які були б наслідком воєнної ситуації, мають для національно-визвольних змагань настільки значення, наскільки їх використовує народ і його революційна сила для повного розгорнення власної визвольної боротьби. Без відповідного використання воєнної ситуації і без власної революційно-визвольної боротьби, сама війна не принесла б нам визволення від московсько-комуністичного імперіалізму.

Але в нашому політичному житті зустрічаємо й інші концепції, зокрема такі, які всі визвольні сподівання перекладають на війну, мовляв, воєнна перемога західних держав над ССРСР принесе Україні національне визволення автоматично. Щоб у цьому питанні мати ясність, треба насамперед з'ясувати політику західних держав. Нас мусить інтересувати не лиш сама війна, а теж пляни західних держав у питанні майбутнього ладу на теренах розгромленого війною ССРСР.

Виразної офіційної відповіді на це питання ще не маємо, але політика західних держав показує їхнє основне наставлення як у справі конфлікту з ССРСР, так і в справі визвольних проблем поневолених Москвою народів. На тій підставі можна робити висновки відносно плянів західного блоку на випадок війни, бо ж вони (пляни) не можуть багато розходитися з теперішнім наставленням. Війна, якою буде великий збройний удар західного блоку з блоком большевицьким, мусить мати не тільки мілітарну, а теж політичну й психологічну, послідовну підготовку під час миру.

Як знаємо, основне й переважаюче над іншими концепціями наставлення в західних державах іде по лінії мінімальних змін на підбольшевицьких теренах. У програму західного блоку входять такі завдання: усунути комуністичний режим і його систему, завести де-

мократичний лад та привернути самостійність тим державам, які мали її до другої світової війни. Натомість національне визволення інших народів, поневолених Москвою ще перед другою світовою війною, та створення на теренах неросійських народів, окупованих Москвою, самостійних національних держав — не мають позитивної розв'язки в концепції Заходу. Основною тенденцією Заходу є тільки боротьба з комунізмом, з виразним і послідовним намаганням уникати питання російського імперіялізму, чим сприяється відтворенню колишньої російської імперії.

Мотиви такого наставлення Заходу теж пов'язані з питанням війни. Поперше, західні держави не хочуть порушувати найвразливіших для Росії питань, що ними є національні проблеми, щоб не загострювати відносин із ССРСР. Це впливає з бажання **уникнути війни**. Подруге, якщо до війни таки прийде, то вони хочуть **здобути собі прихильність частини російського народу** тим, що виступлять з програмою знищення тільки комунізму, не порушуючи цілості теперішньої московської імперії. На Заході домінує переконання, що в такий спосіб у москалях можна мати союзників проти режиму, а концепція розвалу імперії на національні держави допомогла б, мовляв, більшовикам змобілізувати весь потенціал російського народу на оборону своєї імперії.

Досвід з нашої дванадцятилітньої закордонної акції показує, що наші переконування політичних кіл Заходу про нереальність і недоцільність ставити на російський народ не дали, як бачимо, поважніших наслідків. Крім певної кількості політиків, які розуміють і заступають наше становище, керівні й відповідальні політичні чинники в більшості послідовно тримаються погляду, що російську імперію треба залишити ненарушеною, «здемократизувавши» її самим усуненням комунізму. Треба враховувати, що така тенденція буде генеральною лінією західного блоку теж у час війни.

Розвиток воєнних подій навряд чи змінить такі про-російські погляди. Навіть тоді, коли не буде жадних проявів протирежимних акцій москалів, речники цієї

тактики не схочуть зректися своїх поглядів. Зрештою, така тактика розрахована не тільки на активну протирежимну боротьбу російського народу. На думку її речників, уже саме демобілізування запалу російського народу у війні проти Заходу та моральне підкошення успішності большевицької воєнної пропаганди дадуть поважну користь. А під тим оглядом важко ствердити, наскільки дана політика має фактичний вплив і наслідки на другому боці фронту. Тому політична лінія війни, підготована в довоєнний період і виразно застосована на початку війни, буде, правдоподібно, втримана і в дальшому розвитку війни. Про це подбають ті чинники, які мають вирішальний вплив на визначення політичної лінії. Причиняться до того чимало теж і **російські еміграційні сили**, які, не зважаючи на свої внутрішні розходження, **на відтинку зовнішньо-політичному діють однозгідно**, намагаючись вплинути на Захід, щоб він виступав тільки проти комунізму, не нарушуючи цілості російської імперії.

Під час війни згадані сили будуть намотатися різними засобами викликати враження, що тільки така політична лінія єдиноправильна, що тільки вона дає великі користі воєнним зусиллям Заходу. Знаємо з досвіду другої світової війни (Власовщина) та з сучасного російського підроблювання «протибольшевицької революційної дії» (НТС), що москалі і в таких справах виявляються досконалими фальшивниками і сьогодні мають в американців не менші успіхи, ніж колись у Гітлера.

Треба враховувати і те, що большевики будуть **підсувати** такі спрепаровані факти і відомості, які даватимуть поживу і аргументи московській акції на захист імперії. Ці відомості змірятимуть до того, щоб втримати відповідну, проросійську, лінію воєнної політики Заходу. Большевикам оплатиться малим коштом викликати у ворожому таборі дезорієнтацію у засадничій справі.

На внутрішньому фронті головною небезпекою для большевиків є національно-визвольна революція поневолених народів, а не російські антикомуністичні на-

строї. За воєнної ситуації советський режим застосує до москалів тактику неутралізування їх протирежимних настроїв з допомогою різних обіцянок та пом'якшення комуністичної системи. Тож якщо йде про задоволення російських імперіялістичних настроїв і бажань, то більшовики мають у цьому безконкурентну першість, усякі загравання їх противників та тій струні тільки скріплять їхні позиції. Для Москви найважливіше те, щоб **убити клина** між національно-визвольні сили поневолених народів і воєнні дії західного блоку. Бо з'єднання визвольних сил поневолених народів і воєнних сил вільних західних держав у політичному й оперативному відношенні, припечатало б загалу більшовизму і розгром російської імперії.

Чим пояснюється ця, з нашого погляду, безглузда політична концепція західного блоку? Її спричинило багато різномірних факторів, але в нашому розгляді другорядні й тимчасові причини можна поминути, бо вони з часом можуть бути усунені. До них можна, напр., зарахувати недостатню поінформованість відповідальних західних політиків про протибільшевицькі сили і настрої, їх неправильне розуміння проблем і можливостей поневолених Москвою народів, або тенденційні російські й проросійські впливи в урядових кабінетах західних держав. Такі фактори можуть мати на протязі певного часу навіть велике значення, але дійсність і розвиток подій, а теж акція національних протимосковських сил, паралізують і обмежують їхній вплив. Нас цікавлять насамперед такі фактори, які мають коріння в самих основах політики і стратегії західних держав, а через те діють глибоко й довготривало. І до цих факторів слід зарахувати наступні засади західної політики:

1. Старатися, щоб у війні з СРСР мати проти себе якнайменше противників, щоб сили ворога були послаблені зокрема під оглядом воєнної моралі;

2. Приєднати на свій бік якнайбільше сил, по зможі воєнних союзників, або хоч здобути в них прихильну неутральність. Це стосується зокрема сил по тамтому боці фронту;

3. Скласти якнайзагальнішу, універсальну платформу спільного протибольшевицького фронту, базуючись тільки на тому, що є спільне всім тим елементам, яких можна до нього залучити. Натомість відкидати усе те (для поневолених Москвою народів найосновніше), що може бути причиною незгоди чи спорів поміж учасниками цього фронту.

У зв'язку з тими засадами сцінка діючих, чи потенційних противників большевизму в політиці західних держав набирає вирішального значення. Тому для розуміння основних первнів західньої, точніше — американської, концепції протибольшевицького фронту, треба з'ясувати питання, як Захід оцінює протибольшевицькі національно-визвольні рухи і російські протикомуністичні сили.

Для нас не може бути міродатним твердження, що Захід не знає проблем поневолених народів. Таке незнання справді зустрічаємо в публічній opinio Заходу, але політичні та військові спеціалісти, що основніше студіюють ті справи і мають вирішальний вплив на устійнювання політичної лінії, напевно мають досить вірний погляд на силу і значення визвольних рухів поневолених народів. У кожному разі вони мають досить призбираних і простудійованих матеріалів, які дають основу для належної оцінки цього протибольшевицького потенціалу. Отже в тих колах не повинно бути недоцінювання визвольних рухів поневолених Москвою народів та виявленої послідовности в їх негуванні. Але слабою сторінкою революційного потенціалу поневолених народів, на думку Заходу, є його периферійність у відношенні до цілого СРСР, себто — погляд, що революційні сили поневолених Москвою народів охоплюють тільки свої національні території й на них зосереджують свою визвольну боротьбу, але не мають ґрунту на корінних російських теренах, у центрі большевицької сили.

Під тим оглядом західні політики приділяють більше уваги російському протибольшевицькому потенціалові. Вони приписують велике значення всякому російському протикомуністичному чинникові, навіть при

мінімальній його силі й активності. Їм особливо залежить на тому, щоб мати союзника всюди, а насамперед в осередку ворожого табору. І якщо є будь-які вигляди на те, що може постати російський протикомуністичний революційний фронт, то Захід намагається зробити все можливе, навіть ціною неросійських поневолених народів, щоб до цього довести.

На відношення західньої політики до національно-визвольних рухів поневолених Москвою народів впливає, мабуть, і політична детермінація цих рухів. Беручи до уваги, що визвольні рухи пройняті непохитним рішенням боротися з большевизмом і кожним російським імперіялізмом за всяких умов, Захід розраховує на них як на сталий, незмінний фактор у загальному протибольшевицькому фронті і не боїться, що своєю політикою може втратити в них союзника.

Але такий розрахунок Заходу зовсім неетичний. Становище Заходу і його оцінка революційно-визвольних сил поневолених народів напевно мусіли б бути інакшими, якщо б ці сили могли вибирати між протибольшевицькою боротьбою та іншим шляхом до досягнення своєї мети. Тоді для політики західніх держав, зокрема для воєнної, було б важливим питанням, як утримати, або заактивізувати національно-визвольні рухи у протибольшевицькому фронті. За сучасного міжнародного укладу та рішучої настанови національно-визвольних рухів **боротися за всяких умовин** з комунізмом, це питання, як відкрита політична проблема, не існує. Коли поневолені народи ведуть свою визвольну боротьбу самостійно в найтруднішій ситуації, без підтримки Заходу, то тим більше можна рахувати на активність їх протибольшевицького фронту у сприятливіших обставинах — під час війни.

Не турбуючись вищенаведеним питанням, політика і стратегія західнього блоку займається питанням іншим, а саме: **як втягнути у свої плани і використати для своїх цілей національно-визвольні рухи поневолених Москвою народів.** Звідти і причини намагання підпорядкувати національно-визвольні рухи політиці і стратегії Заходу в поборюванні комунізму. Визвольні

рухи мали б, поперше, прийняти політичну плятформу одностайного протибольшевицького фронту, яку устійнює західній бльок, та пристосувати до неї власну концепцію і політику. Подруге, їхня стратегія боротьби і революційної дії мала б керуватися такою генеральною настановою: служити здійснюванню стратегічних і тактичних плянів бльоку західніх великодержав у всіх фазах їхньої розгри з большевицьким бльоком, — розгри політичної, а далі, якщо до цього прийде, теж розгри мілітарної. Власні рації національно-визвольних рухів, доцільність і успішність їхньої протибольшевицької боротьби мають для західніх держав далеко менше значення ніж самі користі, які кожночасно має їхня політика і стратегія з дії визвольних рухів. Загальну протибольшевицьку боротьбу вони утотожнюють із своєю політикою.

Поскілки залучення російських антикомуністичних сил до протибольшевицької боротьби є одним із головних елементів західньої концепції єдиного фронту, то й визвольні рухи поневолених народів мали б служити інтересам згаданої концепції. Вони мали б, як уже сказано, пристосувати свою концепцію і політику до плятформи спільного з москалями фронту, отже, в нашому випадку, **відмовитися від самостійности України** або хоч відкласти це питання аж до часу повалення комунізму. Революційно-визвольні сили поневолених народів у ССРСР мали б вести свої дії і боротьбу в рамках т. зв. всеросійського чи «всесоюзного» фронту під домінуючим керівництвом москалів. У цей спосіб мали б, мовляв, бути неутралізовані протилежності між національними самостійницькими силами та російськими антикомуністичними, але імперіалістичними елементами. Викликане враження від такого всеросійського могутнього руху мало б, мовляв, притягати москалів з протирежимними настроями та активізувати їх до боротьби.

Продовж десяти років спостерігаємо безнастанні намагання американців провести їхній плян у життя. Вони від нього не відступають, не зважаючи на його безуспішність на відтинку самостійницьких сил поневоле-

них народів. Це показує, як глибоко закорінена згада-на концепція в політичних колах США.

З другого боку, український визвольний рух, ОУН та співзвучні з нею національні сили, наспілку з національно-визвольними рухами інших поневолених Москвою народів теж **доказали непохитність** у своїх принципових основах, отже нема підстав для ілюзій західньої політики, що ще може вдатися приєднати національно-визвольні сили до спільного фронту російських імперіялістів. Але концепція Заходу одного протибольшевицького фронту з засади пристосована тільки до участі в ньому москалів і вона ні трохи не узалягнюється від становища визвольних сил поневолених народів. Одночасно можна ствердити, що ця концепція вийшла зі стадії експерименту та устійнилася як генеральна лінія західнього бльоку на цьому підтинку.

Ось такі наші висновки. Одночасно мусимо з'ясувати теж і заключення з них, що їх роблять пляновики політики і стратегії західнього бльоку:

1. Усіх активних чи потенціальних противників комунізму на підбольшевицьких теренах не можна звести до одної спільної плятформи, в одні рамки протибольшевицької боротьби;

2. Російські антикомуністичні елементи можуть стати активним фактором у пляні протибольшевицьких, зокрема воєнних, дій західнього бльоку тільки тоді, коли Захід дасть для цього відповідні стимули своєю програмою, політикою та тактикою боротьби. Тому західній блок, розраховуючи на російський антикомуністичний рух, мусить його вирощувати та живити;

3. Національно-визвольні рухи поневолених народів становлять **самобутній** політичний і силовий фактор. Вони мають доволі власної життєвої снаги, щоб існувати і діяти незалежно;

5. Хоч національно-визвольні сили не даються включити у західній плян одного фронту спільно з москалями, але їхня самостійна боротьба творить окремий фронт, який зв'язує і нищить сили спільного ворога й

може завдати йому смертельний удар. Тому існування і дія тих сил є корисні, принаймні доти, доки йде світове змагання з большевизмом;

6. Для Заходу немає небезпеки, що національно-визвольні рухи припинять свою протибольшевицьку дію в наслідок відсутності зовнішньої підтримки;

7. Можливість зміцнити ці рухи і їхню боротьбу лишається для західних держав відкритою і це питання вони можуть розв'язувати кожночасно, відповідно до тактичної доцільності, зокрема у випадку війни з СРСР. Це залежатиме від того, наскільки скріплення такого незалежного фронту з власною метою і дією буде, на їх думку, потрібне.

Оце і є заключний висновок, який, як виглядає, нормує ставлення західного блоку, зокрема США, до національно-визвольних самостійницьких змагань поневолених народів.

На цьому місці не розглядаємо доцільності політики і стратегії західного блоку у відношенні до підсоветських справ. Нам іде про з'ясування самого фактичного стану, його причин, а теж про питання, наскільки він має позначки тривкості та які є вигляди на його зміну. Підсумовуючи цей розгляд, приходимо до висновку, що головна концепція західного блоку розраховує і ставить на російську карту, а національно-визвольні рухи трактує як побічний чинник. Вона ж устійнена і на час війни. Наші аргументи про недоцільність цієї концепції та її шкідливі наслідки для протибольшевицької боротьби не мають впливу на ставлення західного блоку, не зважаючи на їх об'єктивну слушність. Детермінація національно-визвольних рухів щодо незмінності їхньої протибольшевицької боротьби не дозволяє висунути західнім державам альтернативу: ставити на поневолені народи або на москалів. **Примат** протибольшевицького фронту та вимоги самостійної визвольної боротьби перед питанням взаємовідношення з Заходом не дає змоги тактично маневрувати, щоб добитися зміни в його ставленні.

Відповідаючи на головне питання, що принесла б війна поневоленим у СРСР народам, — треба прийняти

як першу можливість таку: національно-визвольні змагання мусять **проходити самостійно**, без підтримки західнього блоку. А з цього висновок, що в такій ситуації сама війна не принесла б Україні та іншим поповоленим Москвою народам самостійности. Підтримка західніх держав для національно-визвольних рухів у цьому випадку обмежувалася б тільки до технічного підсилювання самої протибольшевицької боротьби, але без чинної прихильности до політичного змісту національно-самостійницьких змагань.

Однак розвиток війни може привести західній блок теж до цілковитої зміни своєї лінії. Затяжність дуже важкої війни з СРСР не дозволить західній стратегії легковажно ставитися до реальних і поважних протибольшевицьких сил та покладатися на проблематичні концепції і сумнівний фактор — російські антикомуністичні сили. Для нас найважливіше те, що воєнна ситуація створить **догідніші умовини для розвитку нашої незалежної революційної боротьби** та для творення таких фактів, які **відповідають рації визвольної справи**. А у війні реальні факти і діючі сили мають інше значення, ніж під час кабінетного плянування. Війна відкриває значно ширші можливості для ініціативи та поважного впливу національно-визвольних сил не тільки в рамках власної відокремленої боротьби, а теж і в ширшому засягу, в розвитку цілої війни.

Передбачаючи корисніші для національного визволення умовини в самому процесі війни, ніж у стадії її підготовки, мусимо мати на увазі теж гірші можливості, спричинені наставленням західнього блоку. Можемо мати діло з намаганнями насильного насаджування на землях України нового московського режиму і ладу, некомуністичного, але однаково імперіялістичного напрямку. Підтримка західніх держав призначена на вирощення й активізацію російського протикомуністичного руху може бути повернена московськими імперіялістами проти національно-визвольних рухів, замість проти большевиків. Таким чином утворився б другий російський фронт проти самостійницьких змагань поповолених народів, цим разом фронт підтримуваний

західними державами, як це було сорок літ тому з Денікіном, тільки у зміненій формі.

В цьому розгляді застановляємося не над здогадними теоретичними можливостями, тільки над можливим розвитком і наслідками тих засновків, які вже існують і проявляються в політиці західних держав. Серед них одні є сприятливі, інші — некорисні для національно-визвольних змагань. Ми не можемо керуватися своїм суб'єктивним наставленням чи бажанням й одні можливості узгляднювати, а інші поминати без уваги. Теж нема певного критерія для того, щоб їх посортувати на більше і менше реальні; засади логіки розв'язки не дають. Те все, що сьогодні існує в засновках, може в майбутньому далі розвинутися, якщо тому сприятимуть обставини.

Які ж робимо заключні висновки щодо вартости війни для національного визволення і яку маємо зайняти поставу в цій справі? Відповідь на ці питання можна сформулювати найпростіше ось так:

1. Сама війна між західним і большевицьким бльоками не принесла б національного визволення поневоленим народам. Державна самостійність народів уярмлених в ССРСР не входить у концепцію Заходу і сама його перемога у війні з большевизмом не перерішує упадку російського імперіялізму;

2. Така війна створить корисніші умовини для визвольної боротьби поневолених народів, ніж мирна ситуація;

3. З розвитком війни національно-визвольні рухи можуть мати проти себе нові фронти;

4. Національно-визвольні рухи мусять використати воєнні обставини і розвинути власну протибольшевицьку боротьбу, зокрема збройну, в такій натязі і в таких розмірах, щоб у найвідповіднішій ситуації підняти революційний зрив цілого народу, знищити ворожу окупацію та закріпити свою державну самостійність;

5. Генеральна напрямна для поневолених народів у всіх етапах розвитку війни: творити власну революційну, збройну силу, займати активну поставу супро-

ти всіх воєнних подій на своїй землі, як ворожого, так і приязного характеру, виявляти власну ініціативу і творити довершені факти, згідно з рацією національно-самостійницьких змагань.

5. Еволюція большевизму і частинні здобутки боротьби

Розглядаючи три основні можливості глибинних змін на підбольшевицькому обширі, ми відмітили, як одну з тих можливостей, еволюцію большевизму, його системи і режиму. В українському політичному житті на чужині є й такі концепції, які спираються на переконання, що еволюційний розвиток большевицької системи веде до щораз свободніших і кращих умовин життя народу і людської одиниці та що такими ступневими змінами зчасом буде цілком усунений дотеперішній нестерпний стан. Теж у демократичних державах зустрічаємо часто сподівання на еволюцію большевизму в напрямі збільшування свобод всередині ССРСР та притуплення експансії Москви проти інших держав. Тому треба застановитися над цим питанням, поскільки воно займає центральне місце в деяких політичних концепціях.

Як у всякому житті, так і в підбольшевицькій ситуації та в большевицькій системі відбуваються зміни. Абсолютної незмінності й непорушності нема в жадній державній, суспільно-політичній системі, нема її теж у большевицькій. Серед тих змін, які відбуваються в ССРСР, є теж такі, що в порівнянні з дотогочасним станом створюють дещо свободніші, кращі умовини для життя людини і народу в поодиноких ділянках. Але на тій підставі ще не можна оцінювати еволюції большевизму, її напрямку і значення. Бо не всі зміни, які мають місце в підбольшевицькому житті, походять з еволюції большевицької системи.

Насамперед мусимо з'ясувати собі, який зміст вкладаємо в це поняття. Під еволюцією большевизму розуміємо ці ступневі зміни в большевицькій системі, які відбуваються зі спонуки, з волі, чи за пляном чинників, припалезних до большевицької системи і режиму. Головний наголос лежить не на тому, що ініціатива до

зміни мусить бути большевицького походження, тільки на властивому змісті даної зміни, на її напрямі і вислідному ефекті. Отже до еволюції большевизму зараховуємо теж такі зміни, які проводить большевицький режим, пристосовуючися до зовнішніх впливів чи до внутрішньої ситуації в опанованих ним країнах, не змінюючи однак генерального курсу прямування до своєї мети.

Від еволюційних змін у большевицькій системі відрізняємо **зміни вимушені боротьбою** поневолених народів, внутрішніх противників режиму, чи **натиском** зовнішніх сил, зміни **суперечні з метою і бажанням большевиків**, на які вони йдуть з необхідності. Істотною різниця полягає в **якості** змін першої і другої категорії, в їх **значенні і наслідках**, як для большевизму, так і для його противників.

Зміни еволюційного характеру большевики трактують позитивно, не дивлячися на те, чи вони їх роблять із власного почину, чи під зовнішнім впливом, чи навіть з konieczности, під натиском. Важне те, що зміст і наслідки тих змін вкладаються в їхній план, не суперечать їхнім цілям і допомагають їм втримати, закріпити свої позиції. Хоч не раз поштовх до змін в большевицькій системі і політиці дають інші чинники, але большевицький режим намагається завжди зберегти свою основну лінію і в нові методи, в нові тактичні потягнення вкладає такий зміст, що вони виходять на користь большевизмові, а не його противникам. Коли це вдається, тоді большевики можуть трактувати того роду зміни як свій успіх, як дальший крок на шляху здійснювання своєї мети у внутрішній чи зовнішній політиці.

Коли ж іде про зміни заплановані й ініційовані самими большевиками, то вони завжди служать виключно большевицьким цілям. Навіть коли є діло з внутрішньою боротьбою між ривалізуючими групами в компартії, то як мотив і предмет цієї боротьби завжди виступають рації самого большевизму, інтереси компартії і режиму, а не добро народу. Скільки вже було внутрішніх конфліктів, криз, чисток у большевицькій

партії, але завжди повторялося це саме. Кожна група змагалася за диктаторську владу для себе та за найуспішніше закріплення і поширення панування більшовизму над народами. Не було й немає в компартії таких течій чи груп, які виступали б на захист народу, за його права, волю й добробут коштам пом'якшення більшовицької системи, обмеження комуністичного тоталізму й диктатури. Так само нема в компартії СРСР протиміперіялістичних, чи хоча б менш імперіялістичних тенденцій чи груп, які мали б на меті волю народів, а не їх поневолення московським імперіялізмом і які спротивлялися б його тиранії і дальшій експансії.

Течії і сили неімперіялістичні, свободолюбні, які дбають про добро народу, не можуть зародитися і розвинутися в більшовицькій партії з двох причин. По-перше, тому що більшовизм у своїх корінних засновах нехтує волею і добром людини й народу та цілим своїм матеріалістичним, тоталітарно-диктаторським наставленням змагає до опанування всіх людей і всіх народів, цілого їхнього буття машиною комуністичної тоталітарної держави, якою володіє Москва. По-друге, комуністична партія побудована на засадах стислого добору і перевірки, так що в ній збираються і втримуються тільки такі елементи, які пройняті комуністичною доктриною і більшовицьким наставленням.

Комуністична партія є носієм більшовизму, більшовицької системи і вона вилонює більшовицький режим, як своє завершення. Поскілки в ній нема таких ідей ні людей, які змагали б до волі і добра народу та людської одиниці, все в ній наставлене на втримання і поширення більшовицької неволі й визиску, то такими ж самими мусять бути теж всі намагання і дії, що від неї походять. Це стосується однаковою мірою до того, що більшовики роблять з власної ініціативи, як і до таких їхніх потягнень, які є реакцією на небільшовицьку ініціативу, коли більшовики проводять їх у своєму напрямі, за своїм бажанням.

Така категорія змін у більшовицькій системі, в методах і в тактиці режиму, що належить до еволюції

большевизму, є важливим чинником, завдяки якому большевизм втримується і поширюється в часі і в просторі. Змінність тактики і форм дії належить до найважливіших засад большевицької практики. Її застосовують зокрема тоді, коли йде про підступний обман і послаблення напору, або відпору ворожих до большевизму сил. Большевики стоять у постійній боротьбі з тими народами, яких вже вперли поневолити, як і з іншими, до яких добираються. Прямим застосуванням насильства не все і не всюди вдається перемогти здорові, свободолюбні сили народів. Підступ має поможти там, де насильство не діє, або де не стає сил для фронтної боротьби.

Як бачимо, большевицькі методи змінити тактику та пляновими змінами виводити в поле своїх противників дають Москві бажані успіхи, не зважаючи на те, що ці методи вже загально відомі. Народи, які попадають у большевицьку неволю, чи загрожені нею, не хочуть і не вміють скористати з гіркого досвіду тих націй, які вже давніше пізнали правдиву суть большевизму. Як в політиці чужосторонніх держав, так і в деяких середовищах поневолених народів не вигасає орієнтація на засадничі зміни в большевицькій системі. На тому тлі зростають все нові, фальшиві сподівання, що різні зміни в большевизмі приведуть до переродження його хижацької природи. Головною метою большевицької тактики «поважних змін» є якраз створювати і підсичувати такі фальшиві сподівання і розкладати ними антибольшевицькі сили в світі.

Попередньо ми прийшли до висновку, що еволюційні зміни в большевизмі не прямують до перетворення його в неімперіялістичну і сприйнятливую для народів систему тому, що в ньому немає для того ідейних засновків, ані відповідного людського матеріалу. Цей висновок із теоретичного погляду є вповні підтверджений спостереженнями з цілої дотогочасної большевицької практики. Майже сорокрічний період большевицького володіння дає аж надто багато підстав для заключних підсумків. За той час сталося багато потрясаючих подій у країнах опанованих большевизмом та

в самому большевицькому режимі. Але серед них не можна знайти жадних доказів, чи хоч би познаник на те, що в большевицькій системі вводиться, чи хоч допускається розвиток у напрямі свободи, пошанування прав і потреб народів і людини. Коли деякі події зроджують напочатку проблески надій в тому напрямі, то їхній дальший розвиток завжди показує незмінну істоту большевизму. За кулісами нібито великих змін у большевицькій системі скриваються або беззмістовні тактичні маневри з намаганням збаламутити народ і противників, або хитро закаптурені пляни дальшого затиснення системи неволі й крайнього визиску. Це стосується до всіх ділянок життя. Большевики завжди і все прямують послідовно і безоглядно до одної мети — до всебічного збільшення і скріплення своєї імперіалістичної машини, передусім її мілітарного, економічного й технічного потенціалу, щоб нею завоювати і підкорити собі цілий світ. У цьому напрямі є наставлена і його притримується ціла так звана еволюція большевизму.

Супроти такого стану покладання надій на еволюційні зміни в большевицькій системі в напрямі щораз більшої свободи для народів і людської одиниці, є позбавлені будь-якої основи. Всякі політичні концепції, побудовані на таких сподіваннях, треба зарахувати до утопійних чи фальшивих концепцій. Поскільки ж їх підсувають за основу для наставлення поневолених Москвою народів, чи для постави вільних держав супроти большевицького імперіалізму, то за такими намаганнями скривається поважна небезпека баламучення свободолюбних сил у світі, з чого найбільше скористав би большевизм.

Вже була згадка, що до еволюції большевизму не зараховуємо змін вимушених на большевицькому режимі боротьбою поневолених народів, чи тиском зовнішніх сил, всупереч большевицьким плянам і бажанням. Перше питання, яке виринає при цьому, стосується до самої можливості таких змін. Підсовєтська дійсність дає на нього позитивну відповідь. Для прикладу згадаємо період т. зв. українзації і НЕП-у з пер-

шого десятиріччя большевицького режиму, зм'якшений курс большевицької національної й економічної політики під час другої світової війни та в повстаннях роках, пом'якшення політики супроти т. зв. сателітних країн після угорського повстання. Всі зміни цієї категорії накинени большевикам незламною боротьбою та спротивом поневолених народів і надто трудними для них обставинами, так що режим не міг дати собі ради самим насильством. Вирішне значення має той факт, що він був приневолений не тільки зробити деякі зміни, щоб ними заспокоїти супротивні сили, але що він мусів піти **на фактичні, хоч частинні поступки**. В даних випадках большевики змушені проводити такі зміни у своїй системі, в національній, чи суспільно-економічній політиці, які щодо змісту є відступленням від большевицьких плянів і якоюсь мірою відповідають вимогам народу. В цьому саме полягає істотна різниця між цими вимушеними справжніми змінами та змінами тактичного порядку, робленими теж під натиском, але без фактичного відступлення від большевицької лінії. Бачимо, що коли спротив і боротьба поневолених народів, чи зовнішній натиск примушує большевиків проводити якісь зміни, то в одних випадках вони роблять тільки тактичні зміни, вкладаючи в них зміст відповідний до своїх власних плянів, а в інших випадках мусять відступати від своїх плянів. У цьому **рішає сила тієї боротьби чи тих обставин**, з якими большевики мають діло, наскільки вони є примушені до фактичного відступу.

Далі спостерігаємо, що в большевиків є завжди **намагання завернути** усі зроблені під примусом поступки. Чи це діється цілком відкритим способом, чи залишається самі форми пороблених змін, а в них вкладається інший, побажаний для большевиків зміст — це вже другорядне питання тактики. Але з постійним закріпленням фактичних здобутків протибольшевицьких сил і акцій большевики ніколи не примирюються та при відповідній нагоді намагаються їх ліквідувати. Тому всі зміни, які не відповідають большевицькій меті і йдуть на користь народу, **можна втримати тільки**

безнастанною боротьбою, так само, як тільки боротьбою можна їх відвоювати від режиму. Початок і кінець доби «українізації» і НЕП-у є класичним прикладом. Большевицький режим мусів поступитися від свого властивого курсу в національній і економічній політиці тоді, як був доведений до катастрофального положення спротивом селянства проти започаткованої колективізації та невгаваючою повстанською боротьбою в Україні. Коли ж опісля режим скріпив свої сили, а революційна боротьба України була приспана спрямуванням національної енергії на розбудову національного життя в рамках радянської держави, тоді прийшла нова хвиля большевицького натиску і ліквідації всіх попередніх пом'якшень.

Змішування таких змін, що є наслідком протибольшевицької боротьби, зі змінами в межах еволюції большевизму, є фатальною політичною помилкою. Не йде тільки про невірне розуміння, чи насвітлювання історичних явищ, їхніх причин-рушіїв і механіки їхнього розвитку. Нас цікавлять передусім фальшиві засновки для висновків на майбутнє. Йде про засадничу поставу супроти большевизму. Теза, що еволюція большевицької системи йде в напрямі златіднення большевизму, достосування його до потреб свобідного розвитку людини і народу, є основою концепції пасивного вижидання на наслідки автоматичного розвитку. Ця концепція є протиставленням до концепції безупинної активної боротьби з большевизмом, себто — якщо йде про поневолений большевизмом народ — концепції революційної. Для того нам треба мати вигострений погляд в тих справах, у яких змішання причин і наслідків двох цілком різних категорій, приводить до фальшивих висновків.

Підсумки з цих міркувань можна зібрати в таких ствердженнях:

1. Еволюційні зміни в большевицькій системі, що відбуваються під переважним впливом большевицьких елементів, зміряють до скріплення большевизму, до поширення і зміцнення його панування над народами. Такі зміни не мають вартости для визвольних змагань

поневолених большевизмом народів і ні трохи не починаються до досягнення свободи й кращих умовин їхнього життя;

2. Істотні зміни в напрямі свободніших умовин для народу й людської одиниці можуть бути тільки відвойовані від большевиків непереможною протибольшевицькою боротьбою народу;

3. Як здобуття, так і втримання всяких поступок режиму в користь свободи народу залежить від натуги і безупинности цієї боротьби;

4. Суттєві зміни в підбольшевицьких умовинах, виборені визвольним змаганням народу, хоч приносять тільки частинні полегші, становлять немаловажні здобутки на шляху до волі. Вони спиняють здійснення большевицьких планів, скріплюють самостійницькі прямування і сили поневоленого народу.

6. Протибольшевицька революція — єдиний шлях до визволення

В попередніх розділах ми прийшли до висновку, що війна інших держав проти ССРСР не може бути головною ставкою для визвольних змагань поневолених народів, а еволюція большевицької системи не відкриває під тим оглядом жадних поважних виглядів. Залишається ще третя можливість — революційна боротьба.

Найперше з'ясуємо собі в загальних зарисах наше розуміння революції. Суть революції полягає в докорінній зміні, яка охоплює зміст і структуру державно-політичного, суспільного, духового й економічного життя одного, чи більше народів. Нові ідеї, нові сили і нові системи підіймають боротьбу проти ідей, сил і систем пануючих у дотеперішньому укладі, щоб їх усунути, перебрати керму життям і розвитком свого народу та дати йому повий зміст, новий напрям і нові форми.

Боротьба є істотним елементом революції. Якщо в якомусь державно-суспільному організмі відбуваються зміни системи, зміни провідних ідей та зміни

керівних сил, але без гострої і загальної боротьби, тільки нормальним порядком, напр., через зміну уряду, вибори, плебісцит і т. п., то таких процесів не називаємо революцією, хоча б їхній далекосяжний зміст відповідав змістові революції. Революція розвивається проти таких сил і такої системи, які, здобувши раз владу над народом, використовують її всебічно в тому напрямі, щоб унеможливити перемогу інших ідей, створення іншої системи й перехід влади в руки інших сил.

Революція — це цілий процес боротьби, від її початків аж до кінцевого завершення. Обмеження поняття революції до етапу її найбільшого розгорнення і завершення, тобто до остаточного державного чи суспільного перевороту, є невластивим, як не можна називати деревом саму його корону, без коріння і стовбура. **Початком революції** вважаємо той момент, коли під впливом скристалізованих революційних ідей починається цілеспрямована боротьба революційних сил за усунення існуючого, зненавидженого ладу та за створення на його місці нового, кращого, накресленого революційною ідеологією і програмою. **Розвиток революції** визначається триванням і розгортанням її боротьби. Він може відбуватися у формі довготривалого, зтяжнього процесу, в якому боротьба розгортається ступнево, з етапами більшої і меншої напруги, або може мати короткий, наглий хід.

Історичне значення мають тільки успішно завершені революції, які закінчуються перемогою революційних сил і ідей. І власне кінцевий етап рішає про те, чи якийсь революційний процес вповні заслуговує на назву революції. Тому-то в упрощеному, неточному розумінні утотожнюється поняття революції з етапом її завершення. **Невдачною революцією** називають такий революційний процес, який, дійшовши до стадії остаточної, вирішальної боротьби — до одвертого зриву, зазнає поразки і на тому кінчиться. Натомість таких процесів, що після започаткування і деякого тривання революційної боротьби **зникають**, не дійшовши навіть до етапу остаточного зриву, не окрес-

люється повноцілою назвою революції, хіба її спробою.

Кожна повноціла революція сповняє дві основні функції. Перша — це нищення дотогочасного ладу, усування дотогочасної системи і тих сил, що її встановили, та намагаються її далі утримувати, відсування від впливу тих ідей і доктрин, якими обосновується старий, знищений лад. Ця функція революції у відношенні до старого, дореволюційного ладу є нищівною, деструктивною. Але треба виразно підкреслити, що це означення має тільки умовне застосування, коли йде про окреслення відношення і дії революції супроти дотогочасного, в нашому випадку большевицького, ладу. Абсолютна, об'єктивна вартість цієї знищуючої дії в якійсь революції залежить головно від якостей того ладу, який вона усуває, та від вартості нових ідей, нового порядку, які вона вводить на місці усуненого. Це можна виразніше пояснити наступним порівнянням: Лікування полягає на усуненні хворобового стану, причин і наслідків хвороби та на приверненні здоров'я. У відношенні до самої хвороби всяке лікування є дією знищувальною, але для даного організму успішне лікування є корисним, добродійним. Натомість таке лікування, яке, щоправда, усуває одну хворобу, але рівночасно викликає іншу, ще гіршу, є шкідливим. Напр., большевицька революція не тільки знищила національно-визвольні революції, які повалили царат і розвалили російську тюрму народів, але вона впровадила большевицький лад, що під різними оглядами виявився багато важчим і гіршим навіть від царського режиму. Оцінка знищувальної революційної дії залежить не тільки від її наслідків, але теж від її засобів і методів. Засоби і методи, якими революційні сили поборюють пануючий режим і лад та їхніх оборонців, мусять бути виправдані не тільки самою доцільністю, але теж необхідною konieczністю.

Другою функцією революції є будування нового ладу на місці усуненого, тобто здійснювання позитивної

програми революційного руху. Ця конструктивна дія творить завершення цілого революційного процесу.

Обидві функції революції — нищення нестерпного, ворожого ладу та будування нового, кращого — **сплітаються в одну нерозривну цілість**. Їх не можна розділити на два розмежовані етапи в дії, ані не можна вважати одну з них метою, а другу підготовчою до неї. Теж у революційній ідеології негачія ворожої системи йде впарі з позитивним накреслюванням власних концепцій нового ладу. Революція можлива тільки там, де народом заволодіє одночасно крайнє незадоволення з існуючого стану і сильне бажання створити новий, означений порядок. І знищення існуючого ворожого ладу і створення свого, бажаного ладу — є метою революції. В процесі боротьби обидва стремління є рівнорядними, нероздільними рушіями, а коли хоч один з них не має відповідної гостроти, тоді й революційна сила не має відповідної напруги. Обидві функції в революційній дії, як вище сказано, йдуть рівнорядно, а не одна по одній. Тільки реальне завершення побудови нового ладу приходить на чергу після остаточного знищення ворога. А до того часу дія, яка ведеться від початку розгортання революційного процесу, полягає на тому, що боротьба з ворожим станом одночасно мобілізує і підготує народ до будування кращого ладу за революційною концепцією.

Є різні роди революцій. Їх окреслюється передусім на підставі того, що є діючою силою революції і, подруге, відповідно до її змісту, і до ділянки життя, яка є головним предметом революційного процесу. Національною революцією називаємо революційне змагання якогось народу проти чужоземного поневолення, низиску, позбавлення прав і можливостей свободного розвитку. Кожна національна революція має дві основні ознаки. Перша — це активна й солідарна участь у ній цілого народу, всіх основних частин і суспільних прошарків даної нації. Друга головна ознака — це змагання за основну зміну становища цього народу, умовин його життя й розвитку в різ-

них ділянок. Це відрізняє національну революцію від революцій суспільних, класових, у яких йде передусім про стан якоїсь частини та в яких діючою силою є означені суспільні прошарки — частина нації. Національна революція має значно ширший засяг і глибше значення ніж внутрішні революції, які мають за мету зміну державного й суспільного устрою, відсунення від влади правлячих кіл, чи шарів і т. п.

Подаючи декілька загальних окреслень, не маємо на меті розвивати тут цілої теорії революції. Вступне з'ясування цих понять потрібне для більшої ясности у висвітлюванні конкретних питань, що є предметом дальшого розгляду.

Головною реальною основою революційної визвольної концепції є власні сили і власна боротьба поневолених большевизмом народів. Цим вона відрізняється засадничо від всяких орієнтацій на чужоземні сили, в тому, зокрема, від ставки на війну західних держав проти ССРСР, та від сподівань на корисну самочинну еволюцію большевицької системи. Революційна концепція не заперечує, ані не легковажить того значення, яке для протибольшевицьких визвольних змагань може мати прихильність і допомога чужих держав, а зокрема їхня війна з большевицьким бльоком. Тільки ці фактори вважаємо евентуальними й допоміжними, а не головними у визволенні. Поперше, тому, що нема певности чи і наскільки вони діятимуть, а подруге, — їхнє метове спрямування може поважно розходитися з визвольною метою поневолених народів. Революційна концепція не погоджується з тим, щоб за підвалини визвольних змагань приймати такі непевні сторонні чинники. Так само вона відкидає ставку на еволюцію большевизму, большевицької системи. Властивий їй еволюційний розвиток, нормований большевицькими цілями й чинниками, зм'яє до закріплення большевицького поневолення. Зміни в большевицькій системі, які приносять деяку полегшу для народу, є тільки наслідками тиску про-

тибольшевицьких сил і несприятливих для режиму обставин, а зокрема здобутками протибольшевицької боротьби поневолених ним народів.

За революційною концепцією підметом визвольного процесу мусять бути самі поневолені народи. В схематичному упрощенні визвольна революція базується власне на оберненні існуючого укладу: тепер Україна й інші народи є предметом-об'єктом уярмлення, визиску та знищування, а підметом, що цей стан накинув, утримує його і з нього користує, є большевицький режим, комуністична партія та російські імперіалістичні сили. В революції поневолені народи з об'єкту стають підметом дії, формотворцем нового ладу, а большевицький режим, большевицька партія і система та всі інші імперіалістичні чинники стають предметом знищуючої революційної дії. Очевидно, процес протибольшевицької, національно-визвольної революції надто складний, багатогранний, щоб його можна було зновні охопити упрощеним, схематичним окресленням. Проте це окреслення відповідає головному принципові в механіці революційної боротьби.

Покладання визвольної справи на власні сили і на власну боротьбу поневолених народів засновується насамперед на непереможному прагненні до національної незалежності й особистої свободи, до кращих умов життя і свободного розвитку в усіх ділянках і на тому, що існуючий стан, насильно введений і втримуваний большевицькою системою, є цілком протилежний прагненням, життєвим потребам і самій природі цих народів.

Вихідною точкою революційної концепції є це життєве становище народів, яке створив большевизм. Правда, з цієї самої точки виходять теж інші концепції, які мають на меті усунення большевицького поневолення і основну зміну цілої ситуації. Але носії інших концепцій шукають розв'язки поза комплексом сил нашого простору, вичікують визволення з боку сторонніх сил, або ще гірше, надіються на корисні зміни в самому ворожому таборі, в большевицькій системі. Натомість концепція визволення власними

силами поневоленних народів бере до уваги передусім автохтонні сили підбольшевицького простору, нерозривно з ним зв'язані й життєво заінтересовані в його розвитку. Поскілки стан, створений большевизмом і російським імперіялізмом, є несприйнятливий і ворожий для уярмлених ним народів та викликає стремління до зміни, до його усунення, то за революційною концепцією, власне ці стремління є головною діючою і єдиною незмінною силою, яка може визвольну справу двигнути й допровадити до перемоги.

Головний акцент революційної концепції лежить на вольовому наставленні уярмлених большевизмом народів. Вправді важке життєве становище, большевицький гніт і визиск творять відповідний ґрунт для виникнення протибольшевицьких настроїв, але цього ще не вистачає для зродження революційного духу боротьби. Історія, недавнє минуле і сучасність дають чимало прикладів, як народи не раз без спротиву терплять найтяжчі режими, лихоліття і навіть систематичне знищування. **Щоб якийсь народ підняв боротьбу з несприятливим для нього режимом, чи чужоземним поневоленням, для цього потрібно, крім неґації існуючого стану, ще протиставлення йому власних життєвих ідеалів, власних цілей і прагнень, які живуть у народі, та, передусім, відповідної вольової напруги, готовости до боротьби.**

Концепція знищення большевизму й визволення з-під московського імперіялістичного поневолення власною боротьбою уярмлених народів засновується на існуванні вище наведених факторів. Українська нація та інші народи в такому ж становищі не тільки відчувають московське панування і комуністичну систему як найбільше лихо та усвідомлюють собі скрайну протилежність між своїми ідеалами, прагненнями й життєвими інтересами з одного боку та большевизмом і комунізмом — з другого. Вони так само пройняті ворожим наставленням до большевизму, прагненням знищити його та розвивати своє життя у незалежних національних державах за власним розумінням й ідеалами. Це наставлення, що впливає

з духовости, з цілої природи цих народів і яке корениться в їхній історії, виповненій змаганням за свободу і самобутність, залишається живим і нездоланим, не зважаючи на всі большевицькі намагання знищити його та заглушити. Ворогові не вдалося вбити в українців та інших поневолених народів нескорений дух боротьби зі злом і насильством за правду і волю.

Тепер вже можна ствердити, що скрахував і виявився нездійсненим большевицький плян змінити духовість, характер і наставлення уярмлених народів систематичним знищуванням непокірних і провідних національних елементів та вихованням нових генерацій в комуністичному дусі, в повній ізоляції від національних традицій і в протиставленні до них. Не зважаючи на, безперечно дуже важкі, втрати, яких зазнала національна субстанція поневолених большевизмом народів від цих його практик, корені національної самобутности живуть далі і з них постійно відростають нові здорові парості.

Спротив і боротьба України та інших народів проти московського імперіялістичного й комуністичного поневолення ведеться в різних формах безупинно вже четверте десятиріччя. Тривання цієї боротьби, не зважаючи на найбільш несприятливі і важкі умовини, свідчить про незламне завзяття, яке живе в цих народах. З цього погляду важливе значення має не тільки організована й систематично ведена визвольна боротьба, але так само **різні спонтанні, самочинні її прояви**, які вказують на те, що спротив ворогові і змагання за національну незалежність впливають з найглибшого сства нації. Особливо важливим показником цього є **масовість протирежимного опору** в різних ділянках і в найрізномірніших формах, що впливає з **одностайного внутрішнього наставлення народу**.

Розглядаючи загальні основи революційної концепції визволення, треба ще заторкнути **питання силового відношення між потенціалами визвольного і большевицького таборів**. Це є власне те питання, яке в частини противників большевизму, які теж прагнуть

його упадку й національного визволення, викликає невіру в можливість й успішність протибольшевицької революції. Вони дивляться на існуючий стан і на тій основі оцінюють теж потенціальні можливості цілком песимістично. Правда, большевицький режим диспонує величезною готовою силою й засобами, які є в руках найбільшої тоталітарної держави. Зокрема військові й поліційні сили, цілий державний апарат та удержавнення всіх галузів господарства в цілковитій диспозиції большевицького режиму та під суворою всебічною контролею комуністичної партії створюють враження неприступної твердині.

Але концепція революції не розраховує на боротьбу ззовні проти тих сил, якими орудує большевицький режим. Революційна боротьба направлена проти властивого ворога — проти комуністичної партії і режиму, проти керівних центрів та добровільних, здецидованих носіїв і захисників большевицької системи і російського імперіялізму. Натомість у відношенні до тих сил, які в звичайних умовах стоять під наказами режиму і виконують його волю, але яких большевики мобілізують, втримують у послузі і в дії тільки методами примусу й обману, революційний рух не займає ворожої постави, тільки намагається приєднати їх на свій бік. Передусім іде про те, щоб усіх таких людей відтягнути від послуху большевицькому режимові, що спаралізувало б значну частину його силових підпор. Коли ж поважна кількість тих людей, які досі були слухняними виконавцями волі режиму, стане активно по боці революції та вживе в боротьбі проти нього ці всі засоби, якими орудує, зокрема зброю, тоді відношення сил між обидвома протиставленими таборами відразу обернеться в користь визвольної справи.

Чи такий розвиток є можливий? Даючи позитивну відповідь на це питання, спираємося на реальну дійсність. Большевицький режим, комуністична партія та їхні віддані захисники і вислужники становлять дуже малу частину, коли взяти загал населення опанованих ними країн. Величезна більшість цього населення не тільки не захоплюється комунізмом, але

вважає його великим лихом та в душі ставиться ворожо до нього, до большевицького режиму, до партії і їхньої системи.

Але большевицька тоталітарна система побудована так, що в руках партії і режиму — державної бюрократії — зосереджена не тільки ціла політично-поліційна влада, а теж повне диспонування цілим народним господарством і всіма ділянками життя, так що весь народ і кожна людська одиниця є під всебічною контролею та повністю узалежнені від цієї системи. Такий стан створює враження всесильності большевизму, цілковитого безсилля людської одиниці та всього народу, коли йде про якунебудь дію незалежну від режиму, а тим більше про будь-який спротив йому. Та це є тільки один бік дійсності, яку большевики цілево стараються узагальнити і представити як незмінну.

Тим часом тоталітарність большевицької системи має теж протилежні наслідки. Державне організування й ведення всіх ділянок життя і на всіх щаблях, починаючи від підставових і найдрібніших господарських чинностей, спричинює не тільки функціональне, але й організаційне сплетення всіх клітин і ланок цього життя, так що всяке забурення функцій в одному місці має далекосяглі негативні наслідки для цілості. Охоплюючи своєю безпосередньою диспозицією і керуванням всі ланки й установи збірного життя, большевицький режим зробив їх не тільки інструментом, але й одночасно підставою своєї сили й свого володіння. При такому стані всяке загальмування, схвалення, чи пошкодження функціонування якоїнебудь клітини і установи набуває далекосяглого значення як підривання цілої большевицької системи. Все те, що є складником сили й володіння большевизму, стається чинником його захитання й занепаду, коли перестає сповняти функцію, яку визначає йому большевицький план.

Розглядаючи большевицьку систему з цього боку, бачимо, що народ і кожна людська одиниця є не тільки об'єктом большевицького панування і визиску, але

також активним фактором, від якого залежить функціонування складників цілого державного механізму. Коли б ця переважача більшість підсоветських громадян, яка ненавидить большевицький режим, перестала виконувати його волю та, йдучи за власним настановленням, одностайно стала проти нього, тоді кермований ним велетенський державний механізм був би спаралізований і большевики лишалися б безсилами, позбавлені інструментів свого володіння.

Комуністи і вірні захисники режиму займають переважно тільки керівні становища в різних ділянках і клітинах тотально удержавненого життя, а робочою силою є непартійний і в більшості протикомуністичний елемент. З моментом, коли він активно виступить проти комуністичного керівництва і цілого режиму, тоді цей буде відрізаний від важливих життєвих баз. А таких галузів і установ, де комуністи і відданий їм елемент творили б не тільки командний, але теж головний дійовий кадр, є дуже мало.

Виймок у тому відношенні творить державна адміністрація-бюрократія і большевицька поліція, які майже повністю обсажені большевицькими кадрами. Концентруючи свої сили в державній адміністрації і в поліції, большевики зробили з них не тільки головну свою базу, але й найважливіший силовий фактор, який має тотальною диктатурою і безоглядним терором панувати над всіма ділянками життя та ударемнати всякі протикомуністичні дії.

Успішність цієї большевицької терористичної системи зумовлена ще й тим, що вона має діло переважно з пасивною масою. Придушені большевизмом народи, попри загальну ненависть до нього, являють собою неодностайну, розпорошену і слабо активну силу через свою незорганізованість до протибольшевицької боротьби. **Величезний революційний потенціал дремає в народі неактивізований.**

В такій ситуації людська одиниця почувається в щоденній зустрічі з режимом у різних ділянках осамітненою і безсилою проти його насильницької системи. А боротьба активних протибольшевицьких сил не

має при пасивності загалу населення такого успіху, якби це було за його активної підтримки. В таких умовах розвинулася широко практика самочинного індивідуального саботування большевицьких плянів і підмінування їх протилежним змістом. Ця практика, застосована в щоденній роботі в різних ділянках, є найбільш поширеним проявом загальної протибольшевицької настанови. Не зважаючи на свої дрібні і трудні до виявлення форми, вона через велику масовість підриває різні большевицькі пляни дуже міцно і є одною з головних причин постійної кризової ситуації в підсоветському житті. Це спричиняє режимові поважні труднощі і підкошує його позиції, але не може його цілком повалити і довести народи до визволення.

Цілковита зміна ситуації в користь визвольної справи настане тоді, коли більшість прихованих, потенціальних противників большевизму виступить до активної боротьби. Коли замість тихого, роздрібненого спротиву та відокремлених самочинних дій, увесь народ підійме враз з організованими революційними силами систематичну боротьбу, тоді метода сепаратного підкорювання і знищування противників поодинцем не дасть большевикам успіхів. В ситуації загального революційного зриву не допоможе їм теж диспонування вірними поліційними силами. Відтяти від володіння різними ділянками життя і позбавлені ширшої органічної бази, большевицькі кадри, скупчені в протиреволюційних поліційно-мілітарних формаціях, будуть замкненим острівцем серед моря протибольшевицької стихії. Їх долю припечататиме кінцевий наступ всезростаючих мілітарних революційних сил.

Тому основною проблемою визвольної революції є мобілізація і зорганізування існуючого, але розпрошеного і слабо активного потенціалу антикомуністично настроєних народних мас та створення з них дійової сили революційної боротьби. Поскільки для цього є пригожий ґрунт і відповідний матеріал, то завданням організованих революційних сил є розв'я-

зати цю проблему шляхом плянкової і послідовної революційної дії.

7. Національно-визвольна революція і російські протикомуністичні сили

Говорячи про визвольну революцію, часто маємо на увазі всі протибольшевицькі фактори, які в процесі боротьби можуть відіграти активну роль. З цього може скластися помилкове враження, що маємо на думці одноцілий революційний, протибольшевицький процес, який охоплюватиме увесь СРСР і т. зв. сателітні підбольшевицькі країни. Таку саме концепцію заступають московські еміграційні кола, як теж деякі чужосторонні чинники. Тому треба мати точніше з'ясоване наше становище в цих питаннях.

Передусім виринає питання: **чи є реальні підстави і можливості, щоб всі протибольшевицькі сили підсоветського обширу провадили свою боротьбу в одноцілому, скоординованому фронті?** В цій справі стрічаємося з двома невірними, а взаємно протиставленими тезами.

Першу з них заступають москалі і чужинецькі російські чинники. Вона дає позитивну відповідь на це питання і спирається на те, що попри всякі протилежності між народами і їхніми визвольними силами, всі мають спільного ворога, якого всі хочуть усунути, отже це дає базу для спільної скоординованої протибольшевицької боротьби. Тому всі справи, які є предметом розходжень і ворожнечі, зокрема питання майбутнього ладу на місці СРСР, повинні бути відсунені, поки большевизм не є знищений.

Друга, протилежна теза говорить тільки про спільний і єдиний протибольшевицький фронт, який творять визвольні сили поневолених неросійських народів. Щодо московських протикомуністичних сил і стремлень, у цій концепції існують два варіанти. Перший з них каже, що московські справжні протибольшевицькі течії знаходять спільну мову з поневоленими неросійськими народами на платформі антикомунізму й антиімперіалізму і тому їх зараховується, при-

наймні теоретично, до того спільного фронту. За другим варіантом у російському народі немає справжніх, діючих протибольшевицьких течій ні сил, бо всі москалі пройняті імперіялістичним наставленням, яке заглушує навіть ворожнечу супроти комуністичної системи і режиму так, що коли йде про активну боротьбу, то всі москалі, теж антикомуністи, будуть обороняти неподільність большевицької імперії. Обидві ці тези викристалізувала еміграційна політична діяльність, а клімат їхнього розвитку творить більше зовнішня акція ніж пряма протибольшевицька боротьба.

При визначуванні нашого становища у цьому питанні приймаємо за вихідну точку оцінку існуючих протибольшевицьких сил і процесів та керуємося доцільністю визвольної боротьби. З огляду на те, що революційна боротьба з большевизмом та визволення поневолених ним народів є дуже важким завданням, musimо враховувати всі ті чинники — сили і тенденції, які в цій боротьбі можуть взяти участь чи відіграти при ній будь-яку корисну роль.

Нема підстав ні потреби заперечувати, що в російському народі є теж протибольшевицькі настрої і тенденції, що є чимало москалів переконаних противників комуністичного ладу і режиму, які бажають його усунення і зміни. Не дивлячись на московські корені большевизму та на його тісне сполучення з московським імперіялізмом, ці протикомуністичні настрої і стремління є поважним фактором, який утруднює становище режиму, а в певній ситуації може відіграти поважну роль в активній протирежимній боротьбі. В інтересі загального протибольшевицького змагання, в тому теж і в інтересі визвольної революції поневолених Москвою народів, є якпайбільша активізація і посилення цих протикомуністичних тенденцій і сил у Росії.

З другого боку, було б великою помилкою вважати, що ці протирежимні настрої серед російського народу можуть бути рушієм такої самої революційної боротьби, як в інших народів, що змагаються за своє націо-

нальне визволення. В політичному наставленні москалів, загалом російського народу, домінували і домінують імперіялістичні тенденції. Якщо москалі ставляться вороже до існуючого ладу і готові до революційної боротьби, то це стосується тільки до усунення комуністичної системи і режиму в СРСР при збереженні існування російської імперії. Про її розвал та створення на її місці незалежних національних держав вони й не думають. Навпаки. Більшість тих москалів, що готові до активної боротьби проти комуністичного режиму, виступлять самі на захист імперії чи то як нова імперіялістична сила, чи навіть у большевицьких рядах, залежно від загальної ситуації.

Отже в класифікації всіх протибольшевицьких процесів і сил, які діють, чи існують ще лише в потенції на підбольшевицькому обширі, приходиться розрізнити дві головні групи: перша — це національно-визвольні змагання і революційні сили поневолених Москвою народів, які ведуть боротьбу за своє визволення з-під російського імперіялізму, за знищення большевицької системи та за побудову своїх національних держав із власним, некомуністичним ладом. Всі ці визвольні рухи мають спільний знаменник як у негації, так і в позитивних цілях: всі вони ведуть боротьбу проти російського загарбницького імперіялізму та його носіїв усіх політичних забарвлень, зокрема проти большевизму та проти комуністичного режиму і системи. Кожний народ бореться передусім за власну державну незалежність, не обмежуючи до того своїх визвольних цілей. Розвал російської імперії, обмеження російської держави до російських етнографічних територій та повне визволення всіх народів від російського панування є спільною метою всіх, бо тільки це створить певні передумови і гарантії для тривалого визволення кожного народу зокрема. Національно-визвольні змагання поневолених народів творять головну і найпевнішу силу у протибольшевицькій революції. Питома вага цього чинника визначається великим завзяттям й однодушною поставою цих народів у своїх змаганнях.

Другу, значно слабшу, але цілком окрему групу творять російські протикомуністичні елементи. Як уже сказано, їхнє протибольшевицьке наставлення випливає з негатиї комуністичної системи і доктрини та веде до поборювання режиму за створення нового державного і суспільного устрою, але при збереженні цілості імперії. Визначування питомої ваги цього чинника в протибольшевицькій боротьбі на підставі загальної кількості москалів та їхнього панівного становища в імперії, було б помилковим. І то не тільки з огляду на проблематичність процентового відношення кількості антикомуністів до відданих режимові елементів. Йде передусім про якість того потенціалу у протибольшевицькій боротьбі, про його психо-політичне роздвоєння, а через те й низьку насагу, а то й непевність. Хоч москалі-антикомуністи мають спільну з національно-визвольними рухами негативну настанову супроти комунізму, то одночасно їх лучить і рівняє з большевиками імперіялістичне наставлення, ворожість проти самостійницьких змагань поневолених народів.

При такому стані нема одної плятформи для спільного фронту національно-визвольних і російських антикомуністичних сил. Це, що одні і другі є проти комуністичного режиму і комуністичної системи, ще не становить достатньої підстави для якоїсь політичної й оперативної координації так, щоб можна говорити про спільний фронт. Коли йде про позитивні цілі, то між національно-визвольними змаганнями поневолених народів і протирежимними стремліннями в російському народі існує діаметральна протилежність і взаємна ворожість. Але навіть у негативному наставленні нема між ними спільного знаменника.

Поневолені народи, ведучи боротьбу проти большевизму, поборюють у ньому не тільки комуністичний устрій і режим, але такою самою мірою московську імперіялістичну силу та її панування. Розділяти ці дві природи і дві функції большевизму, зокрема у чужонаціональних, неросійських країнах, які він насильством втримує в складі СРСР, не можливо, бо вони органіч-

но зрослі. Коли б же навіть існувала практична можливість вести боротьбу з більшевизмом у такий спосіб, щоб знищувати тільки комунізм, а не заторкувати самої імперіальної конструкції та її установ, то це було б цілком суперечне з визвольними прагненнями поневолених народів.

А втім, така половинчатість у практичній революційній дії цілком неможлива. Революція — це знищення, усування одного ладу та будування нового — відразу, в одностайному, послідовному процесі. Революція не розвивається так, що найперше усуває один стан, творить порожнє, чисте місце, на якому опісля будеться нову конструкцію, новий лад. Порожнього місця революція не створює навіть на короткий етап, як щодо цілості державно-суспільної конструкції, так і у відношенні до її основних складових частин. Коли революційні сили перемагають ворога на будь-якому відтинку так, що стають там панами ситуації, тоді знищуючи органи ворожого володіння, відразу встановлюють революційну владу та на місце большевицького змісту, ладу й большевицьких елементів у різних державних і суспільно-громадських установах впроваджують новий зміст, лад і нових людей. Це стосується установ державної, суспільної, господарської, військової, культурної й інших ділянок, коротко — цілого життя, охопленого державно-суспільною структурою. **Новий революційний лад і революційні установи будуються не тільки відповідно до актуальних вимог періоду революційної боротьби, але одночасно в пляні майбутнього.** Хоч у їхньому оформленні буде багато рис тимчасовости, проте ж в основних засновках вони відповідають проскції тривалого пореволюційного ладу.

Отже, якщо в поневолених країнах революція мала б усувати тільки комунізм, а імперіальну державну конструкцію зберігати, тоді на місце большевицьких установ і елементів мали б прийти аналогічні до них, хоч не комуністичні, але так само віддані Москві, замість будування незалежного, національно-державного життя. Не можна вже ніяк ждати від поневолених

Москвою народів такої наївності, щоб, після найболючішого історичного досвіду в тому відношенні, скидаючи одне московське ярмо, накладали собі нове, власними руками.

Хто розуміє істоту революційних зрушень, якість і природу їхніх рухів та механіку революційних процесів, тому є ясно, що кожна революція може розгортатися власною рушійною силою тільки в такому напрямі, який накреслюють її власні провідні ідеї. Підняти якийсь народ до революційної боротьби, тобто стати рушієм національної революції можуть такі ідеї, які відповідають прагненням, потребам народу та його характерові. Якщо різні народи ведуть рівночасно революційні змагання в ім'я протиставлених ідей, прямуючи до протилежних цілей, тоді не може бути мови про їх сполучення, чи якунебудь координацію між ними, а точки чи відтинки дійового стику між ними стануть огнищами, чи фронтами взаємної боротьби.

Заключний висновок з повищих міркувань такий, що національно-визвольні революції повсюдених Москвою народів та протикомуністична боротьба всередині російського народу не творять і не можуть творити одного фронту, одного революційного процесу. Кожний з цих двох процесів має інші цілі і мусять розвиватися своїм власним шляхом. Національно-визвольні змагання могли б мати спільну мову і йти в одному фронті тільки з такими московськими протикомуністичними силами, що не мали б імперіялістичних тенденцій, не протиставилися б самостійницьким цілям поневолених народів ні в концепції, ні в практиці. Але таких сил, ні такої концепції з поважнішим впливом серед москалів немає.

Всякі намагання з'єднати протиставні собі взаємно протибольшевицькі сили і рухи в одну цілість принесли б тільки шкоду кожному з них і загальній протибольшевицькій боротьбі. Оскільки нема якоїсь посередньої політичної платформи, на якій вони могли б зійтися і співдіяти, тоді одна сторона мусіла б пристати до концепції другої сторони, зрікаючися якоюсь мірою власних цілей, щоб знайти спільну мову. Така

розв'язка можлива тільки тоді, коли ті питання, що є предметом протилежності, мають другорядне значення для уступаючої сторони, та не належать до головних рушійних ідей її революційної боротьби. В протилежному випадку така **резигнація розряджує революційну насагу і відносні сили стають нездібними до боротьби**. У висліді це приводить до демобілізації одного партнера з такого неприродного спільного фронту, а рівночасно послаблює другого, бо **співдія з неприязним союзником має завжди розкладовий, деморалізуючий вплив**. А ідейно-моральні фактори мають у революції головне значення.

Конкретизуючи ці міркування, стверджуємо, що **протибольшевицька боротьба поневолених народів стратила б свою снагу, якщо б з неї вилучити національ-визвольні, самостійницькі цілі та звести її до виключно протикомуністичних меж нарівні з московською протирежимною, але так само імперіялістичною дією**. Такого упадку революційного духу не спинила б теж найбільша ненависть цих народів до комуністичного ладу і режиму, бо вона нерозривно зв'язана з такою ж ненавистю до московського загарбницького імперіялізму та з прагненням повного і всебічного визволення. Коли ж розколоти на двоє живу душу, чи розрубати живий організм, тоді жодна половина не здібна до життя. Поскільки ж національно-самостійницьких прагнень не можна здушити в українців та в інших уярмлених Москвою народів, то вони **розсаджували б, замість скріпляти, спільний з московськими імперіялістами фронт**.

Так само російські антикомуністичні, але імперіялістично настроєні сили не погодяться і не будуть добровільно співдіяти з самостійницькими рухами поневолених народів. Опинившись в одному фронті з цими останніми, були б для них непевним і небезпечним союзником, який, попри свою ворожнечу до комунізму, може діяти в користь большевиків, щоб зберегти цілість імперії.

На цьому місці доводиться ще заторкнути **концепцію т. зв. непередрішення**. Її зміст полягає в тому,

що питання майбутнього геополітичного ладу на території сьогоденішнього СРСР мало б залишитися відкритим до часу усунення большевизму, а протибольшевицькі сили, як поневоленіх народів, так теж російські мали б стриматися від всяких заходів у напрямі вирішення цього питання в один чи в другий бік: самостійних національних держав, чи збереження багатонаціональної імперії.

З попередніх з'ясувань видно виразно, що така концепція не має жадного ґрунту ані серед поневоленіх народів, ані серед москалів та й сама думка непередрішення в засадничому питанні майбутнього ладу цілком несумісна з будь-яким визвольним змаганням. Ця концепція є продуктом чужоземних сил, які хочуть мати вплив на сучасний і майбутній розвиток протибольшевицьких сил і дій, але при тому не рахуються з їхньою природою і їхніми прагненнями, тільки керуються власними політичними раціями. Ці чужоземні чинники хотіли б на базі непередрішення механічно злучити для спільної протикомуністичної боротьби два протиставні табори, про які тут мова. При цьому їм іде передусім про те, щоб не мати комплікацій і труднощів у своїй власній політичній акції на цьому відтинку, щоб не стояти перед альтернативою — на котру сторону краще ставити у проти-советській акції.

Кількарічні намагання дотичних чужих чинників, щоб в еміграційних політичних колах прищепити концепцію непередрішення, не дали поважніших успіхів, не зважаючи на їхні поважні вклади і заходи. Тим менші вигляди мають такі намагання, коли йде про визвольні змагання народів на власній землі. Стан, який намічас непередрішенська концепція, може завести на якийсь переходовий час тільки чужостороння сила — мілітарна окупація. Порядком тимчасового господарювання на зайнятих у війні теренах, вона могла б якийсь час не допустити до голосу автохтонних тенденцій. Але це не має нічого спільного з самостійною визвольною боротьбою народів.

Ми переконалися, що національно-визвольні змагання поневолених Москвою народів не можуть творити спільного фронту з російськими імперіялістичними, хоч і протикомуністичними діями. Який тоді уклад цих несполучних сил і процесів відповідає радії загальної протибольшевицької боротьби? Відповідь на це питання виникає з тих же попередніх з'ясувань: **По-перше, вони повинні творити два цілком окремі фронти і, подруге, засяги дії кожного з них повинні бути розмежовані, так щоб було якнайменше площин стику, а тим самим і — зударів поміж ними.**

В такому укладі кожний з цих факторів може провадити свою боротьбу з більшевизмом відповідно до власної ідеологічної і політичної настанови. В кожному разі, як поневолені народи, так теж московські антикомуністи можуть і повинні б в такій ситуації спрямувати всі свої сили на головний фронт — проти більшевизму. При такій розв'язці повне розгорнення боротьби на двох окремих фронтах, всіми приналежними до них силами матиме такий самий ефект для загальної протибольшевицької справи, як зосередження і координація всіх цих сил на одному, спільному фронті. Деякі від'ємні наслідки розділення сил на двох окремих і цілком нескординованих, ні в політичному, ні в оперативному відношенні, фронтах, вирівнюється аналогічними комплікаціями, які постають з того приводу для більшовиків. Зокрема під політичним оглядом більшовикам трудно звести до спільного знаменника боротьбу з такими взаємно протилежними ворогами: з одного боку приходится переліцитовувати московських противників відкликом до російських імперіялістичних настроїв, а з другого боку, треба б протиставними кличами відвертати вітер від вітрил національно-самостійницьких прямувань.

Проблематичність цієї концепції двох окремих і розмежованих протибольшевицьких фронтів зумовлена непогамованим імперіялізмом москалів. Поскільки вони не хочуть обмежитися до свого властивого терену діяльності — до російської етнографічної території і до російського національного середовища, тільки на-

магаються втручатися в справи інших народів, накидати їм свою волю і виступати як їхній зверхник, то це мусить викликати гостру реакцію і боротьбу.

Але це питання має глибше коріння і ширший засяг, та не обмежується тільки до постави московських антикомуністичних сил супроти поневолених Москвою народів і їхніх визвольних змагань. Основним питанням є те, з якою натугою діють всередині російського народу імперіялістичні мотиви, з одного боку, та антикомуністичні — з другого. Коли імперіялістичні тенденції виявляються найсильнішими і домінують над протикомуністичними навіть серед таких московських чинників, які вважаються скрайніми антикомуністами, то це ставить взагалі знак питання над вартістю російського антикомунізму для загального протибольшевицького фронту. Тоді його не можна зараховувати до факторів, для яких знищення большевизму є першочерговою, життєвою справою і які на тій базі можуть знайти спільну мову з іншими протибольшевицькими силами. Московський антикомунізм можна б радше порівняти з опозицією в інших державах, яка ставить-ся негативно до уряду і його політики, але трактує ці розходження як чисто внутрішню справу. Коли йде про протибольшевицьку боротьбу немосковських сил, що направлена не тільки проти комуністичної системи, але одночасно проти російського імперіялізму, тоді московські противники комунізму звичайно лишають на боці свою ворожнечу до комуністичного ладу і режиму та спільно або паралельно з большевиками обороняють імперіялістичні позиції.

Узглядуючи ці всі сумніви і суперечності, мусимо уважати російський протикомуністичний потенціал певним фактором у загальній протибольшевицькій боротьбі. Все ж таки, активізування цього фактора на окремому, чисто російському фронті, в російському середовищі і на московських землях — є доцільним і корисним. Навіть слабкі протибольшевицькі дії в самій Московії, які підмінують головну базу ворога, мають важливе значення. Передумовою позитивної оцінки акції в тому напрямі є те, що вона не може вестися

коштом будь-якого послаблення національно-визвольних, протимперіялістичних сил і дій.

Які ж висновки для самостійницької політики і національно-визвольної боротьби виникають із з'ясованої оцінки російського протикомуністичного фактора? **Перший, головний висновок вже був поданий — це засада цілковитого відмежування московських протикомуністичних сил і акцій від національно-визвольних рухів уярмлених Москвою народів. Дотримуючись цієї передумови, ставимось позитивно до московських протикомуністичних дій ведених у російському середовищі і на російській території. Передусім намагаємось спрямовувати московські антикомуністичні сили до активної боротьби проти большевицького режиму на корінній російській території, за владу у самій Росії.** Поскілки неросійські, національно-визвольні сили мають змогу впливати на виникнення московських протирежимних акцій і підсилювати їх, то повинні розвивати діяльність теж у тому напрямі. Але такі можливості є дуже обмежені. В основному треба приймати, що розвиток московських протирежимних дій, як досі так і в майбутньому, буде йти цілком поза засягом наших впливів і буде наставлений проти нас.

Здійснення постуляту про розмежування двох протибольшевицьких фронтів — національно-визвольного і московського — натрапляє на спротив і нехтування з російського боку. Тільки поневолені Москвою народи бажають уникати конфліктів з московськими антикомуністичними силами, обмежуючися до свого властивого засягу дії та відмежовуючися від російської сфери. Натомість із російського боку є виразне і послідовне агресивне наставлення супроти цих народів. Усі московські політичні сили, які якнебудь проявляють своє організоване існування і діяльність, незалежно від свого більше чи менше протикомуністичного напрямку, займають однаково ворожу поставу супроти самостійницьких змагань поневолених народів. Всі вони змагають до втримання зверхности Росії над Україною та над іншими уярмленими країнами, до збереження російської імперії коштам поневолення інших

народів. Це імперіялістичне наставлення бере верх над протикомуністичним у всіх організованих московських сил і штовхає їх до агресивного, непримиренного відношення супроти національно-визвольних рухів. Воно проявляється раз у відкритій негачії і ворожнечі, то знову в намаганнях підкорити прртибольшевицькі визвольні сили і дії неросійських народів російській імперіяльній концепції та російському керівництву у формі т. зв. непередрішення і спільного протикомуністичного фронту.

Тепер існують і діють московські антикомуністичні сили тільки на закордонних теренах. Але треба враховувати, що в ситуації пригожій для ширшої наявної дії протикомуністичних сил вони розгортатимуть свою діяльність теж на підсоветських теренах, зокрема при підтримці зовнішніх чинників. Тоді їхня акція в краю може піти по такій лінії, як тепер закордоном, звертаючися не тільки проти комунізму, але ще гостріше проти національно-визвольних рухів.

Можливість творення другого московського фронту проти національно-визвольних змагань уярмлених народів має поважні задатки і її треба враховувати у планах розгортання революції. Цей другий московський фронт виступав би під антикомуністичними гаслами, але проти самостійницьких змагань, був би так само агресивно-імперіялістичний, як большевизм. Коли з цього боку буде накинена національно-визвольним рухам боротьба, тоді треба її прийняти і боротися на два фронти. Але поки не доходить до безпосередніх ударів, а теж в розгарі боротьби, мусимо мати на увазі протиставність і взаємну ворожнечу між обидвома російськими імперіялістичними фронтами.

Основною напрямною політики і стратегії національно-визвольних рухів у тому питанні є докладати заходів, щоб існував і був активним московський протикомуністичний фронт, навіть тоді, коли він рівночасно звертається проти них. Вирішне значення має питання, чи дотичні московські сили справді ведуть активну, поважну боротьбу проти большевицького режиму, крім свого імперіялістичного поборювання самостій-

ницьких рухів, чи навпаки — протисамостійницька боротьба є їхньою властивою й єдиною дією, а протикомуністичні гасла служать їм тільки для прикриття та обману. В останньому випадку маємо діло з закаптуреними співниками большевиків і їх не можна ніяк зараховувати до антикомуністичних сил. Коли ж маємо проти себе справжні антикомуністичні московські сили, які активно борються з большевиками й одночасно творять фронт проти самостійности поневолених народів, тоді цей фронт трактуємо як другорядний, поки большевики залишаються головним, найгіршим і найсильнішим ворогом. Такий наш другий висновок з оцінки значення московського протикомуністичного фактора.

Щоб цю настанову розуміти правильно, треба мати все на увазі, що основним і незмінним ворогом самостійности поневолених народів є московський імперіялізм, усі імперіялістичні сили Росії. Але ці сили можуть виступати проти національно-визвольних змагань як моноліт, одним фронтом, або можуть бути так розбиті, розділені внутрішньою боротьбою, що через те значно зменшується сила їх збірного наступу на інші народи. Ця друга ситуація є корисніша для визвольних змагань і власне йде про її виникнення і втримання. Якщо всередині російського народу, який є носієм загарбницького імперіялізму, буде поважний внутрішній заколот і завзята взаємна боротьба, тоді легше провадити визвольні змагання окремо проти одних і других, ніж тоді, коли большевики диспонуєть всіма російськими силами. В майбутньому в Росії можуть взяти верх антикомуністичні сили і знову створити монолітну силу імперіялістичної Москви проти самостійности поневолених народів. Тоді вони стали б головним ворогом.

Коли говоримо про головний і другорядний фронти, творені московськими імперіялістичними силами проти самостійности уямлених, чи загрожених Росією народів, то при цьому беремо до уваги передусім силове відношення між ними. Було б помилкою трактувати одних московських імперіялістів як грізних, а других як ла-

гідніших на підставі їхньої програми, системи і методів їхньої дії. Бо під тим оглядом можуть відбуватися зміни в одному чи другому напрямі, але ці зміни мають внутрішньо-російський характер, натомість на відношення російського імперіялізму до інших народів не мають поважнішого впливу. Боротьба з цим імперіялізмом не може зміряти тільки до того, щоб звільнитися, чи забезпечитися від однієї його відміни, залишаючи іншим відмінам змогу втриматися і знову розвинутися на страшного ворога. Народи, що ведуть визвольну чи оборонну війну з російським імперіялізмом, мусять мати на меті повне його зламання, або принаймні відсунення від своїх кордонів, трактуючи усі його форми-відміни й усі московські імперіялістичні сили як однаково небезпечні складники одного й того самого ворога.

Розрізнення: головний і другорядний фронт у боротьбі з московськими імперіялістичними силами має тільки тактичне, часово обмежене значення. Йде про створення, підсилювання і використання такого розбиття російських імперіялістичних сил на собі взаємно ворожі табори, щоб боротьба між ними послаблювала їхній спільний наступ на чужі народи. При кожно-часному укладі за головний вважаємо фронт проти панівного московського табору, яким тепер є большевизм, що диспонує силами й засобами цілої імперії та мобілізує всі імперіялістичні прямування й енергію російського народу проти національно-визвольних змагань. Фронт проти московських антикомуністичних сил вважаємо другорядним, поскільки вони розгортають розбиття і внутрішню боротьбу в таборі московського імперіялізму. Якщо б відношення сил між большевиками й російськими антикомуністами в розвитку боротьби вирівнювалося, тоді тактика розрізнення між ними першочергового і другорядного фронту перестала б бути актуальною і поборювання одних і других вимагало б однакової напруги енергії. Коли боротьба між протиставними російськими імперіялістичними силами — большевицькими й протикомуністичними входить у кінцеву стадію перемоги

одного табору, тоді знову перемагаючий, а незмінно імперіялістичний табір стає головним ворогом незалежності уярмлених народів і з ним треба воювати найсильніше.

8. Спільний фронт національно-визвольних революцій

Вже була мова про те, що всі народи, які борються за своє національне визволення проти імперіялістичної Москви, є собі взаємно природними союзниками і їхні змагання творять спільний фронт.

Кладучи наголос на означення природні союзники, маємо на увазі те, що підставою союзництва між визвольними змаганнями цих народів є подібність їхнього положення, співзвучність цілей їхньої самостійницької політики і боротьби та об'єктивна користь для всіх цих народів з протибольшевицької боротьби кожного народу зокрема. Природне союзництво, засноване на таких підставах, не є узалежене засадничо від існування політичних і організаційно-оперативних пов'язань між діючими визвольними силами окремих народів. Воно може бути оформлене і скріплене політичним і стратегічним блокуванням, але й без того, та навіть при наявності поважних політичних протилежностей з інших мотивів, воно не втрачає своєї сили і значення. Наприклад, українсько-польські взаємовідносини: вперте настоювання поляків на неоправданих претенсіях до західньоукраїнських земель унеможливило будь-яке українсько-польське порозуміння і співдію. Проте ж в обидвох народах та в їхніх визвольних силах живе позитивне зацікавлення протимосковськими і протикомуністичними процесами другого народу і симпатії до його національно-самостійницьких змагань.

Усі поневолені Москвою народи мають одного й того самого ворога. В тому відношенні між ними немає таких розходжень, які існують з московськими проти-комуністичними течіями і силами. Для кожного народу, який попав під большевицький гніт, смертельним ворогом є однаково московський загарбницький імперіялізм, у всіх своїх виявах, як і комунізм — його

актуально найсильніша і найгрізніша форма. Національно-самостійницькі змагання кожного поневоленого Москвою народу мають не тільки протикомуністичний зміст, але вони по суті направлені проти російського імперіялізму, проти його істоти і сили, його експансії та проти його домінантного становища в міжнародному політичному житті. Таке внутрішнє наставлення протибольшевицьких змагань кожного поневоленого народу і таке їхнє значення на міжнародному форумі є наслідком цілого розвитку останнього десятиріччя. Різні відхилення від цієї основної лінії, які подекуди проявляються в політиці окремих угруповань чи репрезентативних центрів різних еміграцій, не мають поважнішого значення, вони звичайно зумовлені опортуністичними мотивами. Залишки давніших русофільських орієнтацій та зроджене ними неоднакове трактування комунізму і російської експансивності — втратили всякий вплив і ґрунт у національно-самостійницьких рухах поневолених народів. Тепер уже для всіх комунізм і московський імперіялізм — це один ворог.

Теж у позитивних визвольних цілях всіх поневолених народів є засаднича однозгідність. Вона полягає в тому, що кожний народ прагне не тільки для себе волі, але одночасно бажає визволення інших народів від большевизму. В цьому грають роль не тільки ідеалістичні мотиви, але передусім холодні політичні рації. Через величезний зріст сили й хижачтва імперіалістичної Росії, кожному народові було б багато важче здобути і забезпечити свою незалежність від неї, ніж у спільному фронті з іншими народами. Чим більше народів веде одночасно боротьбу, чим більше Москва має аналогічних фронтів, тим легшою є боротьба і тим певнішою перемога кожного народу зокрема. А кожне успішне завершення самостійницьких змагань зменшує засяг і силу московського імперіялізму та збільшує оборонні сили перед його новими експансіями. З тих, отже, причин, що поневолення большевицькою Москвою є найстрашнішим лихом, а визволення і забезпечення від неї є найважливішою, одночасно і дуже

важкою справою, однаково для кожного народу, кожний народ мусить бажати успіху протибольшевицьким змаганням усіх інших народів, не виключаючи і таких, з якими має ворожнечу чи спори.

Спільна доля, однакове положення, боротьба проти того самого спільного ворога, співзвучність позитивних цілей визвольної боротьби та взаємна користь — це фактори природного союзництва усіх поневолених Московю народів у їхній протибольшевицькій, визвольній війні. Його скріплює ще однаковий шлях до визволення, яким мусять іти всі ці народи. Це шлях революційної боротьби власними силами кожного народу та з'єднання революційно-визвольних змагань усіх народів в однастайний протибольшевицький фронт.

Може виринути питання, чи нема суперечности між концепцією спільного визвольного фронту та ставкою на власні сили кожного народу. На це питання даємо заперечуючу відповідь на підставі наступних моментів:

Концепція спільного визвольного фронту відрізняється засадничо від узалежнювання визвольних змагань від чужосторонніх держав, які знаходяться в іншому положенні, мають інші цілі й інтереси у відношенні до Росії;

основою спільного фронту є однакове становище, боротьба проти спільного ворога та одназгідність мети кожного народу;

спільний фронт не вимагає від жодного народу зречення чи обмеження мети його визвольних змагань. Навпаки, він дає визнання і підтримку визвольній меті кожного народу всіма іншими народами, які борються у спільному фронті;

спільний визвольний фронт не спиняє й не обмежує власної ініціативи й децизії кожної нації у її протибольшевицькій боротьбі і всякій дії. Планування, організування й ведення революційної боротьби кожного народу належить до його власних визвольних сил. Взаємна допомога і координація дій втримується у таких формах і межах, як це доцільно і вигідно кожному національно-визвольному рухові зокрема;

спільний фронт боротьби не вимагає від жодного народу витрачання його революційних сил для таких дій, на таких фронтах і в такому часі — що не відповідають доцільності його власної боротьби, які не приносять їй користі. Натомість **спільний фронт збільшує можливості, значення й успішність боротьби всіх національних визвольних сил;**

через з'єднання протибольшевицьких, визвольних змагань поневолених народів в одному фронті не тільки зсумовуються революційні потенціали всіх цих народів і наслідки їх боротьби, але так само розтягаються **фронти для большевицької Москви, яка мусить на всіх цих фронтах вести одночасно імперіялістичну боротьбу та розділяти на них свої сили.** В такому укладі кожний народ може рахувати на те, що він не стоїть осамітнений у боротьбі і має проти себе не всю силу російського імперіялізму, тільки якусь її частину, що стоїть у певній пропорції до його величини і сили. Таким чином **спільний фронт скріплює концепцію визволення власними силами і власною боротьбою та робить її сприйнятливою й реальнішою теж для малих народів.**

Спільний фронт національно-визвольної, протибольшевицької боротьби уярмлених Москвою народів проявляється у політичній та стратегічній площинах.

Основні політичні вияви спільного фронту є такі:

Міжнаціональні організації національно-визвольних рухів, в першій мірі Антибольшевицький Блок Народів;

узгіднені політичні платформи, більш загального, чи конкретнішого змісту, як підстава спільних політичних дій і виступів;

організування спільних протибольшевицьких акцій, з участю різних національних сил і груп, для боротьби з большевицькими діями і потягненнями на різних ділянках та в різних країнах;

організування спільних зовнішньо-політичних акцій і виступів для протидії большевицьким впливам та для маніфестування солідарної постави всіх поневолених Москвою народів;

розбуджування, втримування і поширювання в кожному народі зацікавлення визвольними змаганнями інших, союзних народів і засвідчування симпатій для них відповідним реагуванням у власній політичній дії;

зв'язки і співпраця між поодинокими національними визвольними організаціями і рухами для взаємної підтримки і допомоги;

порозуміння між національно-визвольними організаціями і центрами сусідніх зі собою народів для урегулювання різних проблем обостороннього заінтересування так, щоб уможливити і затіснити співпрацю цих народів у протибольшевицькій боротьбі.

Так само у стратегії революційно-визвольної боротьби кожен народ мусить узгляднювати вимоги спільного протибольшевицького фронту. До такого висновку приводять міркування над історією московських імперіялістичних загарбань і над можливостями визволення. Тут вкажемо на найважливіші моменти.

Московські загарбання чужих країн відбувалися ступнево. Москва поневолювала одну країну по одній, а не всі нараз, при чому звичайно використовувала внутрішню слабкість, чи трудне зовнішнє положення атакованого народу. Тепер є такий стан, що **большевицька Росія значно перевищує кожен з поневолених народів не тільки збірними силами, якими вона диспонує завдяки панівному імперіяльному становищу, але так само автохтонним силовим потенціалом московського народу. З другого ж боку, цей московський потенціал значно менший від суми силових потенціалів усіх уямлених Москвою народів, які прагнуть національної незалежності. Цей фактичний стан вказує виразно, які висновки треба зробити для успішності стратегії протибольшевицької визвольної боротьби так, як Москва робить свої висновки для втримання імперії і свого панування.**

Засадою московської імперіяльної політики і стратегії є роз'єднувати поневолені народи, ізолювати національно-визвольні змагання кожного народу, розправлятися з кожним народом зокрема, не допускаючи до створення одностайного фронту всіх уямлених нею

народів. Крім того Москва завжди створювала внутрішні конфлікти і фронти в поневоленому народі, щоб тим легше зламати його. Під тим оглядом большевицька система т. зв. класової боротьби показала найбільш рафінованою. Большевики бояться визнати сам факт, що існують національно-визвольні змагання уярмлених ними народів і намагаються підтягнути їх під фальшиві поняття внутрішньої, класової боротьби, або агентурних дій чужосторонніх сил. Головним мотивом цієї большевицької тактики є переконання, що вже самі відомості про національно-визвольну боротьбу якогось народу можуть розбуджувати і скріплювати подібні прагнення серед інших уярмлених народів та створювати одностайний фронт цих рухів.

Положення уярмлених Москвою народів, зокрема відношення силових потенціалів — з одного боку — та тактика большевицького імперіялістичного поневолення — з другого — доказують, що одностайність проти-большевицької, національно-визвольної боротьби усіх поневолених народів мусить бути головною засадою її стратегії.

Стратегія одностайної визвольної боротьби унеможливить Москві розправлятися з кожним національним визвольним рухом окремо та по черзі і примусить її розділяти свої сили на всі фронти одночасно. Через це тиск і сила московського імперіялізму, що діє на відтинку кожного поневоленого народу, мусять бути, в наслідок роздріблення, відповідно зменшені. Таким чином революційно-визвольні фронти окремих народів створюють собі взаємно відтяження, поскільки вони діють рівночасно й одностайно. Отже боротьба кожного народу зокрема за своє визволення з московсько-большевицької неволі стає облегшеною і має кращі вигляди на успіх, коли вона ведеться рівночасно з аналогічними змаганнями других народів і в стратегічному відношенні творить з ними одностайну дію.

Подруге, революційно-визвольна боротьба одного народу мобілізує інші народи до такої ж боротьби силою

прикладу. Це є другий спосіб автоматичної взаємодопомоги між визвольними рухами різних народів.

Далі стоїть питання: як практично забезпечити одностайність і рівночасність революційно-визвольної боротьби усіх поневолених народів, що є основним у стратегії спільного визвольного фронту?

Перед устійненням нашої відповіді на це питання, буде доцільним найперше усвідомити собі реальні межі, яких у тому відношенні не можна перейти. При поверхновому трактуванні цієї справи виглядає, що крім загальних політичних і стратегічних засад спільного фронту, можна її розв'язувати теж на площині організаційного спаявання так, щоб плянування, організування, керування і ведення революційно-визвольної боротьби різних народів було централізоване в міжнародній організації визвольних рухів. Такі думки проявлялися подекуди теж щодо АБН, додаючи в ньому не тільки інструмент для координації і спільної політичної акції різних національних визвольних організацій, але й своєрідну їхню надбудову з надзвичайними керівними функціями і компетенціями.

Така політична, організаційна й оперативна централізація повинна б, на перший погляд, найуспішніше забезпечувати одностайність визвольної боротьби усіх поневолених народів та творити відповідну противагу до московського імперіального централізму.

Але в дійсності це не вело б до наміченої мети. На це складаються такі головні причини: Поперше, така концепція незгідна з самотутністю національно-визвольних рухів окремих народів у засадничому і практично-дійовому відношенні.

Подруге, вона не відповідає умовам революційної боротьби. Організація, плянування й оперативне керівництво в революційній боротьбі мусять бути стисло законспіровані. Через це конечно застосувати далекоїдучу децентралізацію навіть у рамках одного національно-революційного руху. А вже централізація на міжнародному поземі була б цілком неможливою. Якщоб намагатися її насилу застосовувати, то це привело б до повного спаралізування і зникну боротьби.

Під тим оглядом ведення революційної боротьби відрізняється засадничо від ведення державних воєн, у яких воєнні коаліції можуть мати одне централізоване керівництво. Централізоване керівництво різнонаціональних революційних рухів могло б бути реалізованим на взір воєнних коаліцій тільки в такому випадку, коли б ці рухи були інспіровані і кермовані з одного центру з-поза країн боротьби, як це діється з комуністичними революційними діями в некомуністичних країнах, які є живлені і кермовані більшовицькою централею. А це не відповідає ні фактичному станові, ні внутрішній природі протибільшовицьких національно-визвольних рухів, ні умовинам їхньої дії.

Третій момент, що промовляє проти організаційно-оперативної централізації — це небезпека, що вона спричинить зменшення, замість збільшення напруги боротьби окремих народів, учасників союзу. Такі прояви не є рідкістю в тісніших міжнаціональних об'єднаннях з комбативними цілями. Окремі союзники часто намагаються скинути з себе більші зобов'язання й обтяження, рахуючи на те, що їх виконують інші партнери. Під тим оглядом ми маємо теж досить прикрий досвід з АБН, у якому майже ціле фінансове обтяження та переважна частина всієї діяльності спадає на українські плечі. В такому укладі централізоване блокування не активізує до справжньої дії тих усіх сил, які рахуються учасниками, і діловий ефект не стоїть у належній пропорції до зовнішнього оформлення. Цих браків не можна відносити на карб байдужности, чи меншої вартости окремих національних рухів, тільки їх причина лежить передусім у самій системі централізації міжнаціональної організації. У закордонній діяльності, що має переважно політично-пропагандивний характер, можна ще погодитися з цими недомаганнями й нерівномірною активністю союзників. Але перенесення такої системи співдії на властиву революційну боротьбу було б надто невласливим і недоцільним.

Ще є один важливий політичний момент, який не дозволяє особливо нам, українцям, зміряти до надто

централізованих форм дії спільного фронту. З уваги на становище і величину українського потенціалу та на активність української революційної сили, Україні припадає автоматично передова роль у противольшевицькому визвольному бльоці народів. Коли з цим поєднуються намагання закріпити таке становище ще й тривкими формами, то з цього мусять зроджуватися у наших партнерів поважні підозріння і побоювання, що ми прагнемо гегемонії у спільних змаганнях, а потім домінантного становища України в новому укладі держав на місці ССРСР. Впарі з цим поширюється переконання, що спільний фронт поневолених народів це в першій мірі українська справа, в якій українці найбільше заангажовані, найбільше з неї користають і тому повинні нести головний тягар її утримування. Таке наставлення приводить до охолодження союзницьких взаємин та до байдужості в праці і в спільній боротьбі.

Ці пізнання і досвід приводять до висновку, що діяння спільного визвольного фронту мусить полягати передусім на самостійній боротьбі всіх народів в одному напрямі та на їхніх власнопідметних заходах про одностайність спільних змагань. Сталі організовані форми міжнаціональної співпраці мають сповняти в тому допоміжну роль, бути інструментом спільних акцій та політичної координації, а не рушієм чи централізованим керівництвом національно-визвольних рухів. Прагнення кожного народу вести свої визвольні змагання в рамках одностайного визвольного фронту враз з іншими народами мусять впливати з правильного розуміння користей для власної справи. Для цього не треба жадних альтруїстичних мотивів, вистачає холодний національний егоїзм. Спільний фронт дає визвольній боротьбі кожного причасного народу поважні шанси на успішне ведення і завершення її перемогою. Користати ж з цього може тільки той нарід, що активною боротьбою бере участь у спільному фронті. Це власне найсуттєвіше, що єдиним вальорним способом участі в спільному визвольному фронті є власна боротьба кожного народу, а не сама формально-організаційна приналежність.

Підсумовуючи головні висновки з цих міркувань, можна устійнити наступні засадничі напрямні стратегії спільного протибольшевицького, національно-визвольного фронту:

а) Національно-визвольний рух кожного народу повинен вести постійно й інтенсивно свою боротьбу власними силами, стосуючи такі форми, методи і таку тактику боротьби, які відповідають його умовам. Боротьба одного народу мобілізує інші народи та облегшує їхні змагання;

б) коли революційна боротьба якогось народу набирає високої напруги, зокрема коли вона розгортається у ширше збройне повстання, тоді другі народи мають теж посилювати свої революційні дії та при відповідних умовах переходити до збройних акцій. Такі відгукні революційні дії є одночасно підтримкою для боротьби народу-ініціатора і використанням створеної ним пригожої ситуації для надання власним змаганням більшого розмаху і значення;

в) у збройних формах революційної боротьби треба чітко розрізняти обмежені бойові, чи партизанські акції спеціальних боївків і військових відділів від широких повстанських дій, ведених з метою підняти повстання цілого народу. Обмежені бойові і партизанські акції можна вести в різних етапах революційної діяльності як найсильніший виразник загальних протибольшевицьких, національно-визвольних прагнень народу та актуальної революційної боротьби. При розгортанні широкого повстанського зриву треба брати до уваги рівень революційної готовності цілого народу, як рівнож стан інших народів, загальну ситуацію в підбольшевицьких країнах та міжнародне положення. Головною напрямною в розгортанні повстання є поширення його на якнайбільший простір, тенденція охопити ним всі підбольшевицькі країни, не дати ворогові змоги замкнути повстанський рух на малому терені;

г) для одностайності спільного визвольного фронту найважливішим є одночасне посилювання натуги революційних дій різних народів, а не однаковість форм і методів чи ділянок, у яких окремі народи зосере-

джують у даному часі свої протибольшевицькі акції. Це важливе з огляду на тактику Москви систематичного щораз більшого уярмлення, використовування і розкладання окремих народів. В різних поневолених країнах існують в одному часі неоднакові умови і найбільш актуальні напруження часто лежать у різних ділянках життя. Тому, коли революційна боротьба одного народу проявляється з високою напругою в одній ділянці, революційні рухи інших народів повинні **рівночасно посилювати свою боротьбу в таких формах і в таких ділянках, у яких конфлікти між народом і большевицьким режимом є актуально найгостріші;**

г) революційні організації різних народів утримують **взаємні контакти і співдію для взаємодопомоги та для узгоднювання практичної протибольшевицької боротьби;**

д) **на теренах і в середовищах мішаного національного складу, зокрема в советській армії, в концтаборах і на теренах заслань діють міжнаціональні революційні організації, в зміслі спільної боротьби проти комунізму і московського імперіялізму та за національне визволення всіх уярмлених Москвою народів.**

Спільний фронт поневолених Москвою народів існує в наслідок подібного положення, накиненого цим народам большевицькою Москвою, з головною метою, щоб спільними зусиллями здобути незалежність кожного народу. Одночасно цей спільний фронт має **зав'язки майбутньої приязні і співпраці між самостійними державами цих народів, зокрема для тривалого забезпечення перед новими наступами російського імперіялізму. Як довго житимуть корені цього загарбницького імперіялізму, так довго він буде становити постійну загрозу для самостійного життя ближчих і дальших сусідів. Тому одним з засадничих, незмінних елементів політики й оборони визволених народів мусить бути постійне намагання замкнути російські імперіалістичні тенденції в російських етнографічних кордонах нерозривним оборонним перстеном та спільними**

протидіями унеможливити його експансію в будь-якому напрямі.

9. Проблема націонал-комуністичного фронту

В процесі національно-визвольної революції, зокрема в стадії її переможного розвитку, можемо мати ще діло з націонал-комуністичним фронтом. В тому аспекті треба розглядати можливості його виникнення, його ролі і значення в різних обставинах та визначити відповідну лінію і тактику нашого ставлення до нього.

Націонал-комунізмом називаємо таку ідеологічно-політичну концепцію, яка має на меті побудову, згл. втримання самостійної держави якогось народу з комуністичним устроєм. Відношення до зовнішнього світу, до інших держав і народів має укладатися на засадах суверенітету, себто самостійності і незалежності даної націонал-комуністичної держави. Натомість ціле внутрішнє життя — державно-політичний, суспільно-економічний лад, зміст і структура у всіх ділянках життя — мають відповідати засадам і методам світового комунізму так, як вони оформилися в розвитку комуністичної теорії і практики.

Не можна говорити про націонал-комунізм як про самотню ідеологічно-політичну й суспільну концепцію, ані навіть як про скристалізовану відміну міжнародного комунізму, в роді окремої комуністичної секти. Націонал-комунізм не має своєї окремої доктрини, ідеологічної, суспільної, політичної, він виростає з того самого кореня, що і всі інші комуністичні парості і уважає себе правовірним послідовником інтернаціонального комунізму. Навіть назва націонал-комунізм є для нього чужою, хоч загально прийнятою в політичній термінології. Але дотичні політичні творива, яких звичайно цим терміном означається, самі до неї не признаються.

Націонал-комунізм виступає в процесі насаджування і втримування комуністичних партій, комуністичної системи і режиму на терені якогось народу, як ре-

акція місцевих комуністичних елементів на безоглядність московського загарбництва, централізму і диктатури. Мотивом такої реакції-спротиву бувають переважно амбіції, боротьба за владу і впливи комуністів даної країни, які не погоджуються бути виключно вислужниками і виконавцями волі Москви, тільки хочуть самі мати владу і керувати країною по-своєму. Крім того мають свій вплив національні течії, які охоплюють цілий народ і є джерелом загального спротиву московському імперіялізмові. Якщо комуністичні елементи даної країни цілковито позбавлені патріотизму, то вони діють під тиском двох непримиренних і неуступливих сил — московського імперіялізму і національно-незалежницької стихії. Маючи в руках можливість ініціативи і владу, вони не раз намагаються грати між цими обидвома силами, шукати компромісу між ними, чи використовувати одну сторону, щоб скріпити своє становище супроти другої.

Незалежно від мотивів, якими керуються дотичні комуністичні елементи, виступаючи з націонал-комуністичними тенденціями, завжди, коли з того приводу постають напружені, а то й неприявні відносини між ними і московською большевицькою метрополією, вони намагаються знайти опору і підтримку в народі, граючи на його національно-самостійницьких прагненнях. В такій ситуації конфлікту з Москвою, націонал-комуністичні кола можуть стояти в різних взаємовідношеннях до національно-самостійницьких сил і течій своєї країни. Вони можуть діяти під впливом національного самостійництва або можуть тільки намагатися його використати, не маючи іншої силової опори.

Вірними і правдивими виразниками чи борцями національних стремлень націонал-комуністи не можуть бути ніколи, поскільки комунізм, якого вони не відрікаються, завжди залишається ворогом нації, її цінностей і самобутнього життя. Тому національно-самостійницький рух не може ніколи примиритися з націонал-комунізмом ані піти його шляхом. Якщо національні сили в певних обставинах дають підтримку

протимосковським виступам націонал-комуністичних кіл, то при тому йде про тактичне використання їх як одної з форм, згл. як одного з відтинків загального національного змагання з напором московсько-більшевицького імперіялізму. Важливе те, що будши в гострому конфлікті з Москвою, націонал-комуністи стаються узалежненими від підтримки національних сил та, щоб її мати, мусять якоюсь мірою йти по лінії національних прагнень. Стоячи між двома непримиреними силами — між нацією і московським більшевизмом, — націонал-комунізм може грати замітну роль тільки деякий час і кінчається повним переходом на одну з цих сторін або зникає через брак власного ґрунту.

Явище націонал-комунізму може мати ще інше походження і сповняти іншу роль. Він може бути тактичним маневром комуністів даної країни, менше чи більше узгідненим з Москвою, чи толерованим нею, з тою метою, щоб приспати чуйність і зменшити протикомуністичний спротив якогось народу. Підкреслювання національних моментів і маркована незалежність від московського центру мають створювати враження, що прихід до влади тієї породи комуністів і введення ними комуністичної системи — це справа тільки внутрішнього ладу, а не втрата державної незалежності і підкорення Москві. Націонал-комунізм у такій ситуації має сповнити роль троянського коня, бо після закріплення його влади приходять всеціле поневолення нормального большевицького типу. Більшевизм послуговується націонал-комуністичною тактикою особливо тоді, коли він не може проламати опору якогось народу іншими засобами. Це має місце зокрема там, де Москва не може діяти мілітарною перевагою, або коли якийсь народ залишається одностайно неподатливим на комуністичні впливи, не зважаючи на всі насильства большевицької окупації.

При оцінці значення націонал-комуністичних явищ у боротьбі якогось народу з московсько-більшевицьким імперіялізмом треба узгляднювати передусім ситуацію, в якій вони виступають, і їхні наслідки. В пев-

них обставинах такі явища можуть приносити деяку користь, побіч невідхильних шкідливих наслідків, які зв'язані з всяким слідом комунізму. **Корисним може бути те, якщо націонал-комуністичні дії справді спрямовують своє вістря проти московського імперіялізму, яким є просякнений більшевизм, і якщо вони здобувають для національної справи якісь позитиви на такому ґрунті та в таких обставинах, де нема відповідної акції в чисто національному дусі, або де вона не має належного середовища.**

Більшість проявів націонал-комунізму є виключно шкідливою для нації, зокрема для національно-визвольної протибільшевицької боротьби. Це стосується до всіх таких концепцій і акцій, які відкривають активний фронт проти національних вартостей і сил, а свої ніби національні прикмети і протимперіяльні настанови виставляють тільки на показ, для обману. Так само виключно шкідливими вважаємо такі націонал-комуністичні акції, які, вправді, виступають активно проти московського імперіялізму, не підпорядковуються більшевицькому центрові, але рівночасно відкривають фронт проти національно-визвольного руху та, оперуючи в національному середовищі, вносять заклот і диверсію у визвольний фронт.

Розрізнення в оцінці різних націонал-комуністичних явищ можна звести до наступного простого питання, яке ставимо при розгляді кожної конкретної націонал-комуністичної акції: Чи вона відтягає людей з більшевицького табору і з-під більшевицьких впливів, привертаючи, згд. наближуючи їх до табору національно-самостійницького і формуючи їх на борців проти більшевизму в обороні нації, чи навпаки, вона заманює людей з національно-самостійницького табору на позиції комуністичні та послаблює визвольний фронт? Аналогічний критерій можна прийняти в оцінці націонал-комуністів, розглядаючи їхнє політичне наставлення з погляду боротьби з більшевизмом за самостійність нації. Трактуючи націонал-комуністичне наставлення як посереднє, чи перехідне між національним і комуністичним, ставимо питання: Чи дана

група людей з націонал-комуністичним наставленням **примує** у своєму розвитку і своєю дією **від комунізму до націоналізму, чи навпаки?** Поскільки в першому випадку є діло з позитивним процесом оздоровлення, то другий процес є негативний, шкідливий.

Вище подані загальні міркування на тему націонал-комунізму спираємо на спостереженнях з українського і чужинного ґрунту. Вони мають служити нам за головні дороговкази при визначуванні напрямних нашого поступування, якщо на своєму шляху стрінемося з того роду явищами.

До нашої теми не належить історичний розгляд тих течій, процесів і окремих явищ, які підходять під прийняте нами окреслення націонал-комунізму, а яких було чимало в бурхливому розвитку політичного життя в Україні за останнє сорокріччя. Подаючи одним реченням найбільш узагальнену думку, скажемо, що в тому розвитку виступає одна і друга категорія націонал-комунізму, а навіть одні й ті самі люди раз ішли проти національних вартостей та інтересів, висловуючись російському комунізмові, то знову розходилися з ним в неодному, заступаючи, хоч частинно, українські національні інтереси. Під сучасну пору нема в українським політичнім житті поважніших націонал-комуністичних тенденцій і дій, які проявлялися б одверто як окремих політичний напрямок і як поважний діючий фактор. Тут не будемо займатися поодинокими маленькими групками, які виступають на еміграції з націонал-комуністичними концепціями. Так само помитнаємо приховані націонал-комуністичні тенденції, які гніздяться в деяких еміграційних угрупованнях, і які мають радше характер дрібних, укритих диверсій.

При розгляді перспектив української національно-визвольної революції нас **інтересує можливість виникнення в процесі її боротьби поважніших націонал-комуністичних сил і акцій, які в певній ситуації можуть стати замітним діючим чинником.**

Найперше щодо **ситуації**, в якій може виступити на арені подій націонал-комуністичний фактор. З попе-

реднього розгляду внутрішньої природи націонал-комуністичних явищ та з історії таких процесів в Україні робимо висновок, що для самобутнього виникнення поважнішого націонал-комуністичного руху в Україні, незалежно від загальної ситуації, а з його власних ідейно-політичних спонук — нема задатків ні виглядів. Він може постати і розвинутися в окрему силу тільки завдяки особливим сприятливим обставинам. Це може статися передусім тоді, коли більшевизм і структура СРСР будуть поважно захитані визвольною боротьбою поневолених народів або воєнним конфліктом з іншими державами. Третя можливість, яка ще не має більших виглядів, — це розхитання московського централізму в комуністичному бльоці та поширення націонал-комуністичних процесів серед комуністів в різних підсоветських країнах у наслідок внутрішньо-партійних конфліктів і суперечностей.

Розгортання більших націонал-комуністичних акцій під час національної революції, згідно в кризовій для більшовиків воєнній ситуації, може відбуватися в двох засадничих варіантах, які відповідають попередньо схарактеризованим відмінам націонал-комунізму.

Перший варіант: комуністи української крові в кризовому положенні більшевизму та в обличчі переможного розвитку національної революції фактично зривають з московським більшевизмом і відкривають проти нього фронт боротьби. Цим вони приєднуються до протибільшевицької боротьби національно-визвольних сил, але не включаються повністю і беззастережно в національну революцію, тільки намагаються в її рамках діяти в змислі націонал-комуністичної концепції.

Повне приєднання до національної революції полягає не тільки на протиросійській боротьбі, але не менше на визнанні мети і основних засад цієї революції, отже й на відкиненні комунізму в цілому, так як його поборює національно-визвольний рух. Хто це робить справді і на ділі, той стає повністю в лави національної революції, навіть якщо б він перед тим належав до ворожого, комуністичного табору. Це уточнення має істотне значення, щоб поняття націонал-комунізму не

змішувати з відмічанням політичної минувшини людей і груп. В політично-дійовому становленні, зокрема в революційний час, на першому місці стоїть актуальна активна позиція. **Коли колишні комуністи повністю зривають з комунізмом та включаються активно в протибольшевицьку боротьбу за національне визволення, то в процесі боротьби не доцільно ці не можна вилучувати їх як окрему політичну категорію.**

Окремою націонал-комуністичною категорією і проблемою в національній революції будуть, отже, не ті елементи, що перейдуть від комунізму на її бік вповні і фактично, тільки ті, що ставши до боротьби з Москвою, не відрікаються комунізму, тільки далі обстоюють комуністичні позиції, пристосовані до нових обставин, і намагаються здобути для них право громадянства в національному таборі та в самостійній, національній державі. В тому вони кермуються двома головними мотивами, рівнорядно або з перевагою одного з них. Поперше, вони з переконання і з при звичання тримаються означених комуністичних засад, уважаючи їх найкращими для розвитку народу. Подруге, йде їм про збереження для себе, не тільки індивідуально, але для загалу комуністичної класи, надалі керівного й упривілейованого становища в національній державі. А це було б можливим тільки тоді, коли б в цій державі втрималася комуністична система, отже й комуністична верства місцевого походження мусіла б в значній мірі втриматися при владі.

Щоб здобути собі на це право, комуністи-українці можуть у пригожій ситуації **переходити організовано, цілими групами на бік національно-визвольних змагань і воювати проти Москви.** Не можна виключати теж такого, що це будуть робити визначніші одиниці советської державної системи **організованим і згори кермованим способом, у яких українці опановують керівний апарат.** Зокрема в катастрофальному для большевиків положенні можуть бути такі випадки, що український командний склад військових одиниць з більшістю українців, або такий же керівний апарат більших територіяльно-адміністративних чи державних

господарських одиниць, проголошує і на ділі реалізує розрив кермованих ними одиниць з ССРСР та влучення їх у формовану революційним порядком систему самостійної української держави. Такі **акти державного перевороту, здійснені самими керівниками, завансованими в советській системі,** можуть бути не тільки пристосованською зміною прапору, але й задокументовані такими діями, які свідчать про їхню серйозність та замикають дорогу повороту до советського табору. До дій такого порядку належить передусім активна боротьба проти большевицьких сил, усунення московсько-большевицьких елементів і впливів, активний спротив советським намаганням підчиняти собі далі відносні терени й одиниці та солідне виконання зобов'язань супроти національної революції.

Тут ще раз підкреслюємо різницю між всецілим приєднанням до національної революції, а націонал-комуністичним змістом в різних випадках. Бо теж у вище наведених прикладах **компактного переходу на бік революції,** веденого керівниками з советської системи, можемо мати діло з послідовним відреченням від комунізму, з яким виступають завансовані в комуністичній системі керівники, і то не тільки безпартійні фахівці, але теж члени компартії. В інших випадках можуть мати місце намагання зберегти що вдасться з комуністичної системи.

Знаменною ознакою для цього варіанту націонал-комуністичних акцій в часі національної революції буде те, що заангажовані в них елементи, не зважаючи на своє прив'язання до комунізму, стають до активної боротьби з московським імперіялізмом, включно з його большевицькою відміною. Крім повище поданих мотивів такого їхнього поступування до голосу можуть приходити ще й реакції на різні упослідження, яких не раз зазнають навіть комуністи не-москалі внаслідок московського «старшобратства».

Другий варіант націонал-комуністичних проявів у катастрофальному положенні большевизму, в наслідок визвольної революції, або воєнних подій, відрізняється від першого варіанту тим, що діючі в ньому комуні-

стичні елементи не стають до активної боротьби з Москвою, а намагаються свій декларативний розрив з більшевизмом і перехід на національно-самостійницькі позиції обмежити до необхідних форм пристосування до нового порядку. В дійсності такі прояви не є впливом якихось поважніших змін у внутрішній настанові, тільки тактичним засобом зовнішнього достосування до обставин, щоб перетривати їх, згідно щоб втримати що дасться з комуністичного минулого, а зокрема, щоб зберегти своє вигідне і впливове становище.

Можна передбачувати, що з моментом заломання більшевизму, загально або в якійсь одній країні під напором ворожих сил, комуністи будуть намагатися знайти способи і форми, щоб позірним розривом з більшевизмом втриматися на поверхні та здобути впливові становища в змінених обставинах. Комуністична теорія, а ще більше практика большевицької системи, не зважаючи на сповидну прямолінійність і принциповість, у дійсності формує людей так, що в них незвичайно розвивається схильність пристосовуватися до створюваних насильством змін політичного курсу, приховувати власну думку, а виявляти тільки те, що корисне і вигідне. Зокрема та категорія людей, що в большевицькій системі пробивається на поверхню політичного життя і втримується на ній, мусить відзначатися особливою безхребетністю і хитрістю. Коли більшевизм буде валитися, тоді велика частина таких комуністичних елементів буде в кожних обставинах відпекуватися від тих большевицьких засад, прикмет, і дій, які на даному терені і для домінуючої там сили є найбільше ненависними.

Одночасно ці самі елементи будуть намагатися втримати те з большевицької системи, що вдасться перепачкувати при відповідній тактиці пристосування. Ці намагання прищепити новому ладові хоч частину з політичної і суспільної системи та методики більшевизму можна пояснювати хоч би самими егоїстичними мотивами. Люди, які всеціло зростаються з якоюсь системою, як її носії і формотворці, а не як її жертви,

чуються без неї, без якоїсь її частини безпомічними, нездібними. Щоб мати шанси бути знову на керівних становищах, їм треба тієї системи, яку вони знають і вміють опановувати. Під тим оплядом діє вже станова рутина величезної советської бюрократії, що силою безвладности прагне збереження структури СССР та большевицької системи, незалежно від ідеологічного наставлення і політичних переконань.

Тактика комуністичного активу і советської бюрократії пристосовуватися до нових обставин через відкинення однієї частини большевицьких засад і методів, щоб зберегти іншу їх частину, може мати різні види і комбінації. З погляду національно-визвольної і протикомуністичної боротьби треба мати на увазі два головні напрямки. Перший — це скидання московсько-імперіального балаясту та втримування елементів комуністичної системи в пристосованій формі націонал-комунізму. Другий напрямок, протилежний, йтиме по лінії зберігання імперіальної структури, в дещо змінених, пристосованих формах, щоб тільки втримати державний зв'язок дотеперішніх підсоветських країн з Росією, зате як балаяст відкидатиме комуністичну систему. Це розщеплення большевизму на два протилежні напрямки та зберігання обидвох його складових елементів в окремих комплексах може бути для нього головним виходом у ситуації, яка грезитиме йому повною загладою. Така можливість має вже сьогодні помітні засновки. Щоб розвиток пішов за такою схемою, для того треба спеціально придуманого і приготованого плану. Він може відбуватися автоматично, бо одні елементи в большевицькому комплексі схильні шукати в катастрофі виходу в одному напрямі, а інші — в іншому. Теж по боці противників большевизму не всі змагають до рівнорядної ліквідації московського імперіалізму і комунізму, тільки є розбіжності в питанні, хто є властивим і головним ворогом.

Відповідно до такого стану, оформлення цих двох напрямків розщеплення большевизму для мімікрії та для дальшого розчленованого існування може відбуватися під рівночасним впливом внутрішніх настав-

лень у большевицькому таборі і в достосуванні до тиску ворожих сил. Обидва напрямки можуть існувати рівнорядно побіч себе, або на одних теренах і в одній ситуації може переважати один, то знову деінде — другий. Серед російських комуністів і бюрократів переважає тенденція втримати передусім цілість імперії ціною відступлення від комуністичної системи. В неросійських країнах, які будуть здобувати національну самостійність, місцеві комуністи підуть радше на відрив від Москви, намагаючись утриматися при допомозі комуністичних первнів у національних рамках. Коли йде про пристосування до перемагаючого протибольшевицького табору, то там, де домінують сили національно-визвольних революцій, будуть найтрудніші умовини для будь-якого приховування і зберігання російських імперіяльних позицій. Знову ж чужосторонні сили можуть більше толерувати, а навіть підтримувати російські імперіялістичні сили і дії, коли вони виступатимуть під протикомуністичним плащиком, хоч би й фальшиво прибраним.

Розгляд таких можливостей насуває необхідність узгляднювати у плянах визвольної боротьби дію цього роду факторів, які тепер поважніше не проявляються, але можуть виступити на арену подій з моментом розвалу большевизму, ніби як його гробокопателі, а в дійсності як продовжувачі його діяння в розчленованій формі. Щоб такі явища правильно розцінювати та відразу відповідно їх зустрічати, — до цього мусить бути наперед приготований увесь народ, а не тільки його організована революційна сила.

В оцінці кожного такого явища треба дивитися передусім на його дійсовий зміст і напрямок, а не на словенні декларації, які в тактиці пристосовування і маскування будуть радше закривати, ніж виявляти справжні наміри. Треба створювати такі ситуації, щоб новоформовані побольшевицькі сили мусіли активно воювати проти большевизму, згл. брати участь у лоборуванні залишків московського імперіялізму та комунізму і при тому виявити своє справжнє обличчя.

Не можна допускати до поставання і зросту таких сил

і акцій, які тільки в деклараціях відмежовуються від большевизму, а на ділі намагаються зберегти його залишки — по лінії імперіальної структури, чи комуністичної системи, — і гуртувати елементи заавансовані в компартії та в советській бюрократії. Сюди належать теж націонал-комуністичні явища другого варіанту, які були б тільки галапасними шкідниками у процесі національної революції та засновками протинародного комуністичного рецидиву. Того роду прояви і намагання треба в зародку розбивати і знешкідливлювати.

У випадку націонал-комуністичних явищ першого варіанту, які фактично звертаються фронтом проти московського большевизму, а свої комуністичні тенденції достосовують до національно-самостійницьких рамок, національно-революційний фронт мусить реалізувати своє засадниче наставлення в такий спосіб, щоб належно узгоднювати ситуацію і вимоги самої визвольної боротьби.

Український націоналізм ставиться принципово негативно до націонал-комунізму, вважаючи його суперечним з природою і добром української нації, та шкідливим для неї наслідком ворожих впливів. Метою національно-визвольної революції є усунути з України комунізм у цілому й у всіх його відмінах. Це своє наставлення виявляємо послідовно все і всюди, теж у зустрічі з визнавцями націонал-комуністичних концепцій.

Коли маємо діло з самими починами творення націонал-комуністичних груп і акцій на українському національному ґрунті, стараємося запобігти тому, згл. паралізувати ці почини. Якщо вони таки розвиваються і діють у такий спосіб, що вносять розбиття у визвольні дії, чи відтягають національні сили від властивого національного фронту, тоді націоналістичний рух мусить ці намагання активно поборювати, намагаючись їх цілком усунути з українського політичного життя.

Толерантно ставимося тільки до таких націонал-комуністичних явищ, які розгортають свої дії в такому середовищі і на такому терені, де національно-визвольний рух не сягає, чи не знаходить ґрунту, а нато-

мість вони успішно мобілізують пові сили проти московського більшевизму та ведуть з ним справжню боротьбу за державну самостійність України. Під час революційно-визвольних змагань цей момент протибільшевицької боротьби має вирішальний вплив на відношення до всіх інших діючих сил, у тому теж до ідеологічних і політичних противників.

Під час такого толерантного відношення з огляду на рівнобіжну боротьбу проти одного ворога, націоналістичні сили повинні **робити позитивні заходи**, щоб тих людей і цілі групи, які доказують свою вартість у протибільшевицькій, національно-визвольній боротьбі, **відтягнути від націонал-комунізму та приєднати їх повністю до національного фронту**. З такими групами, яких не вдається в тому переконати, намагаємося встановити базу їхньої участі в самостійному національному житті. Такою базою буде їхнє підпорядкування себе волі цілого народу та респектування встановленого ним ладу і правопорядку.

Натомість з такими групами, які не думають вкласти в ці рамки, тільки змагають до того, щоб **накинути нації націонал-комуністичну систему насильством** і комуністичними методами здобути владу, та які під тим кутом ведуть теж свою боротьбу з московським імперіялізмом — **неминуча рішуча розправа**. Скоро тільки дозволить переможний вислід протибільшевицьких змагань, на чергу прийшла б боротьба з цими націонал-комуністичними силами, якщо б вони змогли закріпитися і вирости на нову комуністичну загрозу.

Щодо засобів поборювання націонал-комуністичних проявів, то на першому місці ставимо ідеологічно-світоглядові і політичні аргументи. З одного боку доказуємо фальшивість, непослідовність і суперечність комуністичних тез і засад з законами життя, а зокрема з природою і життєвим наставленням української людини й українського народу. З другого боку протиставляємо їм засади і мету українського націоналістичного руху. Ідеологічно-політичне поборювання націонал-комунізму спрямовуємо одночасно до його носіїв і визнавців, намагаючись завернути їх з хибного шляху,

і до цілого народу, зокрема до тих середовищ, де націонал-комунізм проявляється, щоб позбавити його ґрунту.

Та рушієм націонал-комуністичних явищ є не тільки і не завжди ідеологічні й політичні переконання, але теж боротьба за збереження вигідних особистих і групових позицій, як про це вже була мова. Щоб вилучити цей мотив з дії, треба скрізь **вказувати на невластивість націонал-комуністичного шляху**. Бо націонал-комунізм буде народом відкинений і знищений так само, як і московський більшовизм, а тим самим **його вперті оборонці замість рятувати, тільки припечатують свою долю**. Натомість треба **вказувати на інший, правильний шлях, який стоїть відкритий перед всіма**, теж перед активними елементами советсько-комуністичної системи. За винятком відповідальності перед національним правосуддям за особисто поповнені злочини, комуністи і вислужники комуністичного режиму мають найкращу змогу направити свої помилки і гріхи перед народом якраз під час національно-визвольної боротьби, включаючись у неї активно та доказуючи ділом, що зривають з поганим минулим. Таке ставлення не має бути порожнім пропагандивним аргументом, але справжньою настановою, реалізованою в практиці. Йде про те, щоб для **всіх відкрити поважні і переконливі шанси** зв'язати свою долю з національно-визвольною боротьбою та активною участю в ній здобути собі позиції, чи виправдання на майбутнє.

Але треба рахуватися з тим, що знайдуться такі комуністи, до яких не будуть промовляти жадні з цих аргументів і яких ніяк не можна навести на правильний шлях по-доброму. В таких випадках методи і засоби поборювання шкідливих для визвольної справи прокомуністичних (теж націонал-комуністичних) сил і дій мусять бути достосовані до їхніх методів і засобів, з угляданням цілої ситуації та ступеня їхньої загрози і шкідливості. Всякі **памогання застосувати злочинні комуністичні методи, насильством і збройною силою протиставитися національно-визвольному рухо-**

ві та його діям в процесі визвольної боротьби, мусять бути радикально знищувані революційним порядком.

10. Розвиток і чинники революційного процесу

Основи і головний зміст революційної визвольної концепції були з'ясовані в 6. розділі. Там ми прийшли до висновку, що національна революція має пригожий природний ґрунт для розвитку, але головною її проблемою є створення активної революційної сили з сирого потенціалу протибольшевицько настроєних народніх мас. Отже велика частина русійної революційної енергії йде на те, щоб мобілізувати, організувати і повести до боротьби дремаючий в народі потенціал.

Діючі сили революції, що є підметом цілого революційного процесу, можна поділити на дві групи. Перша група — це первісні, русійні сили революції. До другої групи належать ті сили, які є урухомлювані й організовані до революційної боротьби первісними, русійними силами. Є три основні, первісні, русії революційного процесу: революційна ідея, революційна організація і революційна акція.

Ідеї українського націоналізму, як продукт духовости і світогляду українського народу, як вислів його життєвих прагнень та дороговказ його прямувань на історичному шляху, є одночасно різким запереченням теорії і практики большевизму, запереченням тієї дійсности, яку насильно створює і накидає українському народові московсько-большевицьке поневолення України. Цим засадничим протиставленням до большевизму та своїми внутрішніми якостями, своєю динамікою — ідеї українського націоналізму є основним, найзагальнішим, найбільше і найтриваліше діючим рушієм української національно-визвольної, протибольшевицької революції.

Революційна організація, яка ставить собі за мету здійснити постулати революційної ідеї своєю діяльністю і боротьбою, стає основним і керівним, свідомо діючим підметом революційного процесу. Поскілки революція не є якимсь автоматичним процесом, тільки в першій мірі боротьбою проти організованої і пляново

діючої ворожої сили, то й передумовою її успіху є **плановість й організованість**. В національно-визвольній боротьбі мусить брати активну участь, звесь народ. Тим більше для цього потрібна міцна провідна сила, яка б унапрямувала й організувала змагання цілого народу. В новочасних визвольних змаганнях України зформувалася і виросла така провідна революційна сила — ОУН, яка ініціативно охоплює всі основні ділянки і форми революційної боротьби. **Втримання, дальше скріплення і розбудова ОУН має підставове значення для послідовного й успішного розгортання національної революції.**

Революційна дія-боротьба — це третій основний рушій революційного процесу. Без неї ідеї втрачають свою живучість і революційну динамічність. Революційна організація без відповідної дії не сповняє свого призначення і завмирає. Боротьба — це вияв живучости революційної ідеї і життєздатности революційної організації. Революційна діяльність може мати різні форми і різну напругу, що міняється відповідно до обставин. Найважливішим є те, щоб **революційна організація послідовно продовжувала свою діяльність як непохитне змагання за здійснення незмінних ідей, що її оживляють.**

Між трьома рушійними силами визвольної революції існує нерозривний зв'язок так, що відсутність однієї з них засадниче зменшує діяння інших. Тільки при повновартному діянні всіх трьох рушіїв революційний процес розвивається послідовно всупереч усіх намаганням ворога спинити його, розбити, чи розкласти.

Розвиток визвольної революції виповнюється двома головними процесами: революційною боротьбою з ворогом, з його силами і діями та мобілізуванням до революційної боротьби нових і щораз більших сил народу. Обидва ці процеси зливаються в одну дію й один одного посилює. Кожний акт і кожна акція безпосередньої боротьби з ворогом здобуває для справи революції все нові симпатії, нових визнавців і нових борців. Так само мобілізування щораз більших сил по боці

революції спричинює поширення і загострення прямої революційної боротьби з ворогом.

Схематичний план розвитку визвольної революції полягає на ступневому, послідовному загострюванні та розширюванні протибольшевицької революційної боротьби з залученням до активної участі в ній щораз ширших мас, так що вона охоплює увесь народ, цілу країну і всі ділянки життя, досягає найвищої напруги і переходить у загальне, всенародне збройне повстання. Але в практиці революція не розвивається по прямій лінії за таким схематичним планом, який розрахований на сприятливий уклад усіх важливіших факторів, що мають вплив на її розвиток. Реальний розвиток революції йде звичайно хвилястою лінією, зі спадами, повільними і бистрішими піднесеннями, як всякі інші складні процеси. Вирішне значення мають, однак, не ці змінні хвилювання в розвитковій лінії, тільки найвищі точки, що їх досягає революція в окремих етапах свого розвитку, які повинні вказувати щораз більші досягнення в сенсі схематичного плану.

Беручи до уваги реальні умовини розвитку протибольшевицької, національно-визвольної революції, розрізняємо в ньому дві головні фази. Перша фаза зтяжної або перманентної революції, яка охоплює всі її етапи-періоди в ситуації несприятливій для загального збройного повстання. Другу вирішну фазу визвольної революції творить всенародній збройний зрив — повстання. Збройна повстанча боротьба, яку веде увесь народ в найширших розмірах для остаточного знищення всіх московсько-большевицьких експозитур та всіх форм большевицького поневолення в Україні, має бути завершенням цілого дотогочасного революційного змагання. Загальний повстанчий зрив вимагає максимального зосередження і напруги всіх самостійницьких сил народу та звичайно потягає великі жертви. На такі великі зусилля народ не може здобутися кількакратно на протязі короткого часу. З огляду на це перехід до загального збройного повстання повинен бути вислідом визрівання революції, зокрема щодо готовости цілого народу, при корисному укладі інших факторів,

які мають вплив на розвиток визвольних змагань і зобумовлюють їх успішність.

Про фактори, що мають вплив на розвиток революційного процесу, на чергування різних його етапів, була вже попередньо принагідна мова. Розглядаючи їх в такому укладі, що починаємо від дальших і переходимо до ближчих для революційної дії, можна поділити їх на три головні групи. До першої групи належать усі ці фактори, які складаються на загальну міжнародню ситуацію, в дальшому і ближчому засягу. Другу групу становлять ті чинники, які формують внутрішнє становище в СРСР і в цілому підбольшевицькому таборі. До третьої групи зараховуємо все те, що складається на силу й активність революційного фронту, на стан революційної боротьби в якомусь періоді.

Розглядаючи кожночасну міжнародню ситуацію під кутом інтересів визвольної боротьби, маємо на увазі два головні моменти. Поперше, наскільки взаємовідношення між СРСР й іншими державами зв'язують большевиків руки, примушують їх концентрувати свої сили в розрах з іншими державами, приховувати свої нелюдські методи перед світовою opinio й у зв'язку з цим стримувати свою нищівну безоглядність у поборюванні народніх змагань за волю. Другим головним питанням є те, чи і наскільки наша протибольшевицька визвольна боротьба може знайти допомогу і підтримку чужих держав.

Постава революційних сил до міжнародньої ситуації не може бути тільки пасивно вичікуючою. Вони мусять кожночасно розвивати активну політичну діяльність, щоб приєднувати приятелів і помічників для своєї справи й одночасно активізувати в світі ворогів московського імперіялізму і комунізму. Крім спеціальної зовнішньо-політичної роботи, в тому ж напрямі діють теж усі акції безпосередньої протибольшевицької боротьби, якщо вони доходять до відомого зовнішнього світу завдяки відповідній пропагандивній діяльності.

Розуміючи, яке поважне значення для визвольної боротьби можуть мати пригожі зовнішні обставини та

стараючися мати вплив на їхній корисний розвиток, мусимо одночасно здавати собі справу з наших дуже обмежених можливостей в тому відношенні. Загальні межі цих можливостей можна так окреслити: Революційні дії можуть прискорювати і загострювати розвиток протибольшевицьких тенденцій у міжнародній ситуації поскільки ці вже існують і доходять до голосу з приводу зудару інтересів між ССРСР і іншими великодержавами. Але навіть великого масштабу революційні дії не в силі зрушити, змінити засадничого курсу в міжнародній політиці такою мірою, щоб під їхнім впливом великодержави змінiali своє відношення до ССРСР. Можливості загострювання міжнароднього напруження протибольшевицькими революційними акціями є теж досить обмежені. Напр., було б трудно викликати такими акціями военний конфлікт західних держав з ССРСР, чи їхнє збройне втручання у змагання між визвольною революцією і большевицькою Москвою, якщо ці держави, помимо своїх політичних конфліктів і різнородних ривалізацій з ССРСР, не рішались на війну з власних мотивів.

В цьому переконує нас історичний досвід, а зокрема цілий доцьогочасний розвиток після другої світової війни. В перших повоенних роках революційний потенціал України й інших поневолених Москвою народів, зокрема новопоневолених, досягав максимальної мілітарної мобілізації та було ясным, що втримати його довший час діючим у такій формі і на такому рівні буде важко, якщо не буде поважніших змін в міжнародній ситуації, корисних для протибольшевицької революції. Отже, якщо б західні держави були поважно узгляднювали цей фактор світового протибольшевицького фронту, не тільки користі з його існування, але й передумови його втримання, тоді їхнє відношення до протибольшевицьких, національно-визвольних рухів та їхня політика супроти ССРСР мусили б інакше виглядати. Поскільки невідповідне ставлення західних держав в перших повоенних роках можна ще зараховувати на карб їхньої недостатньої орієнтації в цих справах та їхньої неготовости до поважні-

щої розгри з недавнім воєнним союзником, то дальший розвиток, а зокрема їхнє становище під час мадярсько-го повстання — вказують на інші причини.

З цього досвіду треба зробити два висновки. Перший — що західні держави можуть використовувати ситуацію створювану революційно-визвольними рухами в тактичних розграх з більшовиками, але не намагаються в поважнішій мірі допомогти цим рухам до перемоги. Другий висновок, про який вже була мова, такий, що революційні протибільшовицькі рухи при сучасному міжнародньому укладі не можуть розраховувати на те, що їхні більші акції змінять міжнародню ситуацію в тому напрямі, щоб спонукати великодержави до рішучих протибільшовицьких виступів. Ці висновки треба мати на увазі, щоб у розгортанні визвольної боротьби і самостійної зовнішньо-політичної акції не плекати неоправданих ілюзій, не розраховувати на такі ефекти та на таку підтримку, на які нема серйозних виглядів.

Інакше стоятиме справа в такій ситуації, коли у вільних народів, зокрема у західних великодержав, на підставі їхнього власного досвіду з більшовиками, дозріє переконання про неминучість і необхідність тотальної розправи з більшовицьким імперіалізмом у світовому масштабі. Коли вслід за цим наступить їхня морально-політична і мілітарна підготовка, тоді значно збільшиться вплив революційних протибільшовицьких дій на розвиток міжнародньої ситуації.

Між внутрішньою ситуацією в ССРСР та революційно-визвольною боротьбою існує постійна взаємодія. З одного боку, загальна внутрішня ситуація на цілому підбільшовицькому обширі створює зовнішні умовини для розвитку революційного процесу. З другого — революційні дії є одним з важливіших факторів, які впливають на цю ситуацію. Елементи революції — революційні ідеї, революційні сили й акції — впливають на розвиток внутрішньої ситуації в підбільшовицьких країнах в різний спосіб. Основною формою цього впливу є безпосереднє впливання на народ, на його поставу супроти ворога і його дій. Також больше-

вищке реагування на революційні дії має не тільки плянсовані більшовиками протиревольюційні наслідки, але теж причиняється до дальшого поширення революційних ідей. Поскільки внутрішня ситуація в підбольшевицьких країнах творить властивий ґрунт для революційних процесів, а революційні дії відповідно його формують, то революційні сили мусять на це спрямовувати свою увагу і свою діяльність в першій мірі.

Національно-визвольний рух діє в цьому напрямі двома головними шляхами. Перший — це його власна, підметна діяльність: плекання і поширювання ідей і кличів націоналістичного, визвольного руху, протирежимні революційні акції підпілля, ініціювання й унапрямлювання масового саботування більшовицьких дій і плянів загалом населення. Другий шлях — це використання революційною пропагандою різних явищ і процесів підбольшевицького життя, большевицької системи і політики, внутрішніх відносин у большевицькому таборі та большевицької реакції на різні незалежні від режиму події.

До важливішої тематики цієї галузі революційної пропаганди належать, м. ін.: большевицька імперіалістична експансія — політична, економічна і мілітарна — коштом крайнього визиску й злиднів власного населення; фальшивість большевицької внутрішньої і зовнішньої пропаганди, суперечної з дійсними большевицькими цілями, з істотою московського імперіалізму і комунізму та з внутрішнім становищем у СССР; конфлікти большевицького режиму з іншими державами, створювані большевиками воєнні загрози, величезні зброєння й тотальна мілітаризація підбольшевицького життя, всупереч брехливій пропаганді миру; прояви протикомуністичної і протимосковської боротьби в різних підкомуністичних країнах, вияви протiboldшевицьких настроїв і дій в цілому світі; панівнокласовий, антинародний характер компартії і большевицької бюрократії, їхній розклад і внутрішні конфлікти; забріханість большевицької системи протиріччя між її теорією і практикою, нездібність системи і режиму правильно розв'язувати проблеми життя на-

роду і піднести його на належний рівень; прориви різних большевицьких плянів; наявність загальних протибольшевицьких настроїв, тихого спротиву і саботування комуністичної системи; большевицькі голоси про існування і дію ворогів режиму, не зважаючи на всі большевицькі нищівні заходи; вимушені поступки режиму в напрямі національно-політичних, економічних, релігійних і культурних потреб народу, як здобутки організованої і спонтанної протибольшевицької боротьби, представлені большевиками фальшиво як наслідки соціалістичного розвитку; чистки в компартії і в режимному апараті, реорганізації совєтської системи в різних ділянках, афішовані як великі зміни курсу, а в дійсності тактичні маневри для обманення народу і для зменшення протирежимного тиску.

Вказуючи на конкретні факти вище згаданого і подібного змісту, протибольшевицька революційна пропаганда розбиває фальшиві большевицькі інтерпретації, розкриває їхнє правдиве значення, їх причини і наслідки. Метою цієї роботи, веденої різними формами і засобами, є розвіяти большевицькі сугестії, мовляв, большевицька система правильна і незахитна, а внутрішнє і зовнішнє становище СРСР непорушне, натомість виявити, а zarazом поглибити і розширити всі тріщини і протиріччя в структурі большевицької імперії.

Основним фактором, від якого найбільше залежить розвиток революційного процесу, є діючі сили революції. Попередньо ми вже вирізнили серед них первісні рушійні сили і другі мобілізовані ними. Там же була теж мова про перші з них. Мобілізування потенціалу, який дімає в народніх масах, відбувається в різних формах і в різних розмірах, залежно від даного етапу революційної боротьби і стосованої в ньому тактики. Основним і найзагальнішим способом революційної мобілізації народу є мобілізація ідейно-політична. Її переводиться в кожному періоді революційної боротьби. Вона полягає на поширюванні позитивних ідей, програми і кличів націоналістичного визвольного руху та на широкій протибольшевицькій пропаганді, як це по-

передньо з'ясовано. В ідейно-політичній мобілізації народу особливе значення має моральна сторінка — плекання ідеалістично-волевого наставлення, готовости до боротьби, до жертвування власної безпеки, добра і життя в історичному змаганні нації. Найважливішим чинником в революційному вихованні є боротьба революційної організації, яка найсильніше діє живим прикладом героїчних чинів.

Другою формою революційної мобілізації є мобілізація дієва — приєднування і залучування поодиноких людей, гуртів і загалу населення до активної участі в революційних діях, в боротьбі. В цій категорії можна вирізняти ще різні ступені дієвої мобілізації, залежно від того, до якого рода революційних дій когось втягається і в якому характері, чи пак в якій чинності. Напр., акції активного спротиву, наявні демонстрації, страйки, чи збройні революційні дії вимагають зовсім іншої революційної готовости, ніж дрібне, невловиме саботування большевицьких плянів. Також безпосередня участь в боєвих акціях й інших прямих зударях з ворогом є значно вищим ступенем революційної активности від принагідного сповнювання допоміжних революційних завдань.

Ширина дієвого революційного мобілізування муєть бути достроєна до плянового розгортання активної боротьби в даному періоді. Вона не може бути самоціллю в тому розумінні, що переводиться якісь революційні акції головно для втягнення і затрави ширших народніх кіл у боротьбі. Такий підхід потягає за собою розчарування і втрату довір'я до відповідальної керівної революційної сили. Справжня потреба і доцільність якоїсь революційної акції, зокрема масового характеру, муєть лежати в основі її плянування, підготовки і переведення.

Третій, найвищий рід революційної мобілізації — це мобілізація організаційно-кадрова. Вона вміщає в собі обидва попередні роди в найкращому ступені і накладає на мобілізованих людей максимальні зобов'язання. Під цією мобілізацією розуміємо індивідуальне залу-

чення кожної мобілізованої людини в членські ряди революційної формації.

Поскільки революційно-визвольна боротьба належить до найвищих змагань нації та вміщає в собі всі форми боротьби — від світоглядно-ідеологічної, політичної, до мілітарної включно, а революційна організація мусить сполучувати в своїй системі елементи ідеологічної, політичної, мілітарної і при тому конспіративної формації, то активне членство в такій організації є найповнішою і пайважчою службою своїй нації. Бути членом революційно-визвольної організації, значить всеціло поставити себе, своє життя і все своє на службу визвольній справі, віддати себе повністю до диспозиції організації та бути кожночасно готовим виконати кожний наказ, кожне завдання, без огляду на трудності і небезпеки. До кожного члена-революціонера ставиться максимальні вимоги, передусім щодо його характеру, ідейности, особистої відваги і бойової активності. З огляду на це організаційно-кадрова мобілізація відбувається за принципами добровільности, перевірки-випробування і добору найкращих, найвідповідніших кандидатів.

Організаційно-кадрова мобілізація має теж різні відміни. Поперше, розрізняємо повну, або завершену мобілізацію, тобто втягнення в членські ряди і частинну мобілізацію у формі приєднування прихильників, симпатиків, юнацтва і членських кандидатів. Далі є членство в основній революційній організації, якою в нашому випадку є ОУН, і членство у спеціальних, нею творених і кермованих революційних формаціях з більш обмеженими щодо терену, часу, чи родів дій.

Організаційно-кадрова мобілізація відбувається за весь час існування і діяльності революційної організації, як поповнювання і збільшування її членського складу. Велике і швидке збільшування організованих революційних кадрів звичайно є пов'язане з бистрим розширюванням і посиленням революційних дій. При цьому треба мати на увазі пляновість на дальшу мету. Демобілізація раз зорганізованих і введених в дію кадрів є надзвичайно складною і малодоцільною в

умовинах підпільної боротьби. Тому її треба уникати в розплановуванні революційних дій. Організаційно-кадрову мобілізацію у широких масштабах доцільно переводити тільки тоді, як мається обоснований відповідними передумовами план, розгортати щораз ширші форми революційної боротьби на довшу мету, з перспективою переходу до партизанських і повстанських дій. Для короткотривалих, пробних і тактичних розширень, чи навіть умасовлень революційної боротьби не можна застосовувати масової організаційно-кадрової мобілізації. В таких випадках треба послуговуватися методами дієвої революційної мобілізації, згідно спеціальними її комбінаціями з признаками організованості в обмежених, чи тимчасових формах.

Щодо питання, серед яких прошарків населення належить рекрутувати активних борців визвольної революції, то український націоналізм не має під тим оглядом односторонніх настанов. Наш засадничий підхід, визначений ідеологічними принципами і попередньо з'ясованими напрямними в справі мобілізації сил народу, каже звертати головну увагу не на походження, тільки на особисті притаманності і вартості кожної людини. Як ідеологічно-політична і пропагандивна, так само й мобілізаційна діяльність націоналістичного визвольного руху звертається до цілого народу, до всіх його частин і прошарків і старається всюди знайти позитивний відгук. Отже завваги, які тут подаємо в цьому питанні, не мають на меті спрямовувати в мобілізаційній діяльності нашої уваги спеціально в одному напрямі, чи відвертати її від інших відтинків. Йдеться про підкреслення окремих важливіших, або в дотеперішньому розвитку замало наголошуваних проблем.

В історії українських визвольних змагань, і то не тільки останньої доби, але й попередніх періодів, позначується характеристичний факт, що головною діючою силою цих змагань було українське селянство. Поскільки в давніших часах це могло мати менше значення, то в сучасній добі ця односторонність пов'язана з поважними негативними наслідками. Місто є не

тільки осідком головної ворожої сили, але в ньому концентруються осередки майже всіх ділянок життя. Тому опанування якоїсь країни не може обмежуватися до опанування її села, але вимагає необхідно повного опанування міст.

Для української національної революції це є засадниче питання. Як його розв'язувати? Метода здобування міста наступом з-зовні, з села не відповідає нашим потребам, ні умовинам. Вона може мати місце в таких випадках, коли місто є чужим і ворожим для справи революції, з огляду на її характер, чи через склад і наставлення населення. Напр., революційні рухи з одностороннім соціальним цілеспрямуванням можуть спиратися виключно на одну суспільну верству, на селянство, чи робітництво. Натомість національно-визвольна революція мусить охоплювати цілий народ, всі його прошарки. Для цього є дані головні передумови. З одного боку міста в Україні мають достаточний склад українського патріотичного населення. Вправді його відсоток в наслідок спеціальної ворожої політики не відповідає природньому розвитку і рації українського народу, але він не є аж такий поганий, щоб національно-визвольні змагання не знаходили в місті природнього ґрунту й опертя. З другого ж боку мета, ідеологія і програма українського націоналізму відповідають наставленню і прагненням українського міського елементу в неменшій мірі, ніж селянству і мають всі дані піврати його до активної революційної боротьби. Тому стратегія націоналістичного революційного руху мусить бути наставлена на здобуття й опанування українського міста зсередини. Це відповідає нашій ідеологічно-політичній концепції і значно улегшує перемогу визвольної справи. Метода здобування міста ззовні, сказати б — облогою, значно утруднює боротьбу, залишає місто на довший час як виключну дому панування й оперування ворога та залишає майже цілком нечинним поважний потенціал українського міського населення, що може відограти важливу підметну роль.

Опанування національною революцією українсько-

го міста зсередини вимагає **упертої і послідовної революційної діяльності серед українського міського населення в усіх періодах революційного процесу.** Ця діяльність є значно важчою, ніж серед монолітного патріотичного селянства. Поперше, через концентрацію ворожої большевицької сили і активності у місті. Подруге, через велику кількість чужого і ворожого населення, яке впливає деморалізуючо і депримує на українське населення. І, потрете, тому, що в наслідок дії двох попередніх факторів **пересічний моральний і патріотичний рівень міського елементу є значно нижчий, ніж на селі.** Та, не зважаючи на це, чи якраз через це саме треба з найбільшою наполегливістю над ним працювати, помимо всіх труднощів і жертв. Особливі якості і високі кваліфікації приєднаного міського революційного елементу та його важлива роля в цілому розвитку революційної боротьби, а зокрема в її вирішній стадії, варта поважних трудів і жертв.

Йдеться про розгорнення в місті ідеологічно-політичної і пропагандивної роботи, про ведення революційних акцій та про організаційно-кадрову працю. Метою цієї діяльності є **опанування українського населення міст ідеями українського революційного націоналізму, зформування з нього пробосового активу визвольної революції, так щоб він становив на місці поважну протиставну силу до концентрації ворожих, московсько-комуністичних сил.** У розгортанні революційного змагання, зокрема у вирішньому етапі загального збройного повстання, **стратегія остаточного опанування міст, ліквідації в них ворожих баз та перетворення їх на осередки революційних дій і державного будівництва** полягатиме на **пляновій співдії автохтонних міських революційних сил з тими силами, які мають мобілізаційні й оперативні бази на селі.** До них приєднуються революційні військові формації підпільного походження, чи творені з вояків советської армії.

В мобілізуванні населення міст до визвольної революції **головну увагу треба звернути на молодь і на робітництво.** Молодь усіх прошарків, зокрема студентсь-

ка і робітничча, є з природи схильна до ідейних поривів, до боротьби і революційних зрушень. Молодь була завжди, є і буде головним динамічним, боєвим елементом в національно-революційній боротьбі. Діяльність націоналістичного руху мусить відкликатися передусім до молоді, її активізувати, виховувати й організувати, на ній спирати своє майбутнє.

Українське робітництво становить головну масу українського міського населення й одночасно, поруч з молоддю, має природні завдатки на те, щоб бути головним резервуаром революційного активу в місті. Воно не має негативних прикмет того пролетаріату, який був податливим ґрунтом для большевизму, а теж не обросло «міщанськими» навиками, які роблять людей непридатними до революційного змагання. Важливим чинником є живий зв'язок, виміна й побутова близькість великої частини теперішнього робітництва з селянством. Це сприяє розвитку серед робітництва тих національних елементів, які сильніше втримуються в селянській масі, улегшувє поширення націоналістичних революційних ідей з міста на село і навпаки, та допомагає скоординувати розвиток революційного процесу на селі і в місті в одноцілий, планомірний національно-визвольний рух.

Наше підкреслення потреби звертати більшу увагу на активізацію революційної діяльності серед міського населення не має ніяк на меті послаблення доцьогочасної інтензивності такої ж праці на селі. Йдеться про втримання її на далі на високому рівні, тільки щоб вона не була єдиною, щоб посилити і підтягнути на такий самий рівень вплив і дію націоналістичного руху в місті.

Це підсилення і доповнення має виявлятися в різних формах. Передусім при дальшому формуванні ідеологічно-програмових позицій руху, його ідейно-політичного обличчя, мусить бути належно відзеркалений той натиск, який кладемо на проблему міста, зокрема українського робітництва. Подруге акція безпосередньої революційної боротьби з ворогом мусить бути перенесена в більшій мірі на терен міста. Всякі револю-

ційні акти, переводжувані в місті, набувають більшого політичного значення, сильніше вдаряють у ворожу систему і найбільше причиняються до революціонізування загалу населення.

В питанні елементів мобілізованих до активної революційної боротьби окреме важливе місце займає справа вояків советської армії. Серед цього вояцтва так само, як серед всього населення СРСР, зокрема неросійських країн, є дуже багато свідомих ворогів большевизму. Це великий революційний потенціал, який має тим більше значення, що в певній ситуації війни, чи загального повстання, від постави вояцтва в армії залежатиме доля большевицької імперії і режиму, і вояцтво може повернути свою зброю проти большевиків, ставши на бік визвольної революції.

Але відповідне урухомлення цього потенціалу в плані визвольної революції є незвичайно важке. Вже сама військова система дуже утруднює будь-яку плянову дію вояцтва всупереч плянам і наказам командування. До того долучуються спеціальні большевицькі методи — вимішування національного складу, дії партійної організації, система політруків, сексотства, забезпечування спеціальними вірними большевикам військовими частинами і т. п. Тому не можна розраховувати на те, що в советській армії виникнуть ініціативні революційні зрушення, або що до них прийде в т. зв. нормальних, мирних обставинах. Вояцтво цієї армії може виступити більшими, чи меншими групами проти режиму тільки під час війни, і то в незвичайних умовах, або серед загального заколоту, створеного поважними протибольшевицькими революційними зрушеннями.

В плануванні залучення вояцтва сов. армії до протибольшевицької боротьби треба ставити на першому місці як найреальнішу таку можливість, що це вояцтво переходить зі зброєю поодинокі і більшими групами, евентуально цілими частинами до діючих революційно-повстанських сил, або на другий бік воєнного фронту і там переформовується на відділи протибольшевицького, визвольного війська. Революційний перево-

рот в самій армії, в плані опанування її революцією в цілості, чи бодай більших її з'єднань, відтинків фронту, цілих гарнізонів і т. п. може бути реальним вже в стадії далеко заавансованого розкладу большевицької системи в наслідок переможного розвитку революції, або у висліді воєнних подій.

Засадничою метою мобілізації вояцтва сов. армії до протибольшевицької революційної боротьби є ініціативна дія ззовні, тобто відповідна акція організованих революційних сил діючих поза цією армією, але спрямованих до неї. Основне значення має існування революційних військових відділів, що про їх боротьбу і терени дії доводять відомості до вояцтва советської армії. Коли ці вояки стрічаються з конкретними закликами і вказівками повстанських відділів, що вони повинні робити і куди переходити, тоді це викликає багато живішу реакцію, ніж загальні заклики до революційних акцій, які вояцтво мало б само ініціювати й організувати.

Навіть у пригожій ситуації та при відповідній революційній акції ззовні є необхідною ініціатива й організаційно-керівна робота рішучих одиниць з революційним наставленням в самій армії, щоб повести більшу кількість вояцтва до протибольшевицьких виступів. Для того важливою справою є те, щоб у советській армії, в різних її формаціях і частинах, на різних теренах було якнайбільше таких людей із свідомим революційним наставленням і відповідною підготовою, які будуть здібні виступити у відповідній ситуації з ініціативою, стати організаторами і керівниками революційно-визвольних дій серед вояцтва, у фронтових, чи запільних частинах сов. армії. Йдеться передусім про політичних організаторів, які зуміють захопити і приєднати на бік революції не тільки рядових вояків, але теж кваліфікованих старшин. З поширюванням революційних ідей і революційної діяльності, в тому числі й організаційно-кадрової, серед цілого народу зростає, можна сказати автоматично, теж кількість революційного елементу в советській армії.

В питанні спеціальної революційної пропагандивної і організаційної роботи всередині советської армії треба бути дуже стриманим. В нормальних часах, під час миру доцільно облишити всяку підпільну, зокрема організаційну діяльність в самій армії, щоб не викликати настороження ворога і не причинятися до ліквідації активного революційного елементу. Щоправда більшовики знищують не тільки активний, але й потенційно небезпечний для них елемент. Але будь-які прояви існування й дії протибольшевицької організації всередині якоїсь військової частини викликають незвичайне загострення большевицьких протизаходів. В нормальних часах свідомі й організовані революціонери, що відбувають військову службу, чи є професійними вояками в советській армії, не повинні провадити в самій армії безпосередньої революційної діяльності, тільки вивчати своє оточення й умовини та приготуватися до майбутніх завдань.

Пряму революційну акцію, політично-пропагандивну, організаційну і боево-оперативну треба розгортати у частинах советської армії в той час, як настане відповідна нора для підймання загального революційного зриву, згідно для протибольшевицьких виступів окремих військових частин у зв'язку з льокальною ситуацією, (напр., на фронті, революційні заколоти в окупованій країні і т. п.). Натомість в усіх періодах революційної акції треба докладати найбільших зусиль, щоб відповідною роботою поза рамками советської армії попирувати серед її активних і майбутніх вояків протибольшевицьку революційну свідомість і підготову.

При розгляді елементів, які мають дані звійти в склад дієвих сил визвольної революції, ще треба згадати великі маси політичних в'язнів, засланих й інших політичних репресованих людей. Це великий, в більшості підготований революційний потенціал, щодо якого нема проблеми морально-політичної, чи організаційної мобілізації, тільки стоїть трудне питання його визволення й уможливлення йому активної уча-

сти в боротьбі. Обмежимося в цьому питанні до двох загальних напрямних.

Поперше, при розгортанні більших боевих, зокрема повстанських дій на якомусь терені, до перших операцій належать акції рятування і звільнення всіх політично ув'язнених з тюрем, концтаборів, таборів примусової праці, таборів полонених і т. п. Подруге, в загальному плануванні революційної боротьби, не тільки на Українських Землях, але й поза їхніми кордонами, зокрема у співдії з іншими поневоленими народами та з прихильними чужими державами, треба формувати спеціальні відділи і переводити спеціальні операції з метою зв'язку, визволення, допомоги і постачання для ув'язнених і заплотворених у далеких концтаборах і теренах примусового поселення. У певній ситуації там можуть постати великі огнища революційних дій, а тоді налагодження з ними зв'язку, постачання, допомога у з'єднуванні відокремлених огнищ в більші комплекси, творення шляхів переходу на відповідні терени і т. п. — буде велике і трудне завдання, яке вимагатиме зосередженої дії з усіх сторін.

До питань тактики і форм революційної боротьби. На протязі діяльності українського націоналістичного визвольного руху розвинулися три засадничі тактики боротьби, які стосувалися в різних її етапах і знайшли своє виразне оформлення при кінці минулої світової війни і в перших повоєнних роках. Вони наступні: тактика підпільна, партизанська і повстанська. Побіч цих трьох основних типів існують ще їхні комбінації: підпільно-партизанська і підпільно-повстанська тактика. З'ясуємо коротко характеристичні риси цих відмін.

При підпільній тактиці ціла революційна організація і вся її внутрішня діяльність є глибоко законспіровані. Назовні виявляються тільки акти її безпосередньої боротьби з ворогом і деякі форми її ідеологічної, політичної і пропагандивної роботи масового засягу. До таких наявних форм революційної діяльності підпілля належать зокрема: різні босві акції, як

саботажні, протитерористичні й інші; засоби масової політично-пропагандивної дії, як підпільні видання, листівки, поширювання революційних гасел написами, плякатами, тощо; масові акції ініційовані й організовані підпільною організацією, демонстрації, страйки.

При партизанській тактиці головною формою революційної діяльності і боротьби є акція партизанських відділів. Партизанські акції мають звичайно характер боєвий, але в їхньому цілеспрямуванні може переважати момент політично-пропагандивний, або мілітарний. Характеристичною рисою партизанської форми боротьби є те, що військові партизанські відділи не мають сталої бази на терені своїх боєвих дій, діють рейдами, або мають підтримку з зовнішніх баз.

Партизансько-підпільна тактика полягає на комбінації цих двох родів на одному терені, або на застосуванні на одних теренах однієї тактики, а на других — іншої. Отже поруч підпільної організації, яка веде свою діяльність як звичайно, оперують рівночасно військові партизанські відділи, формовані, втримувані і керовані матірною підпільною організацією, або принаймні в щільній співдії з нею, якщо це будуть відділи іншого походження (наприклад, рейдуючі партизанські загони з інших теренів, відділи союзних народів в перемарші через даний терен, парашутні відділи під час війни і т. п.). **Партизанську і підпільно-партизанську тактику й форму боротьби стосується звичайно у воєнний час в переходових стадіях, перед повстанським періодом, або при його звужуванні.** Ця форма боротьби відзначається тим, що вона може завдати ворогові поважні удари й ударемпovati його плани, зокрема мілітарні, малими, відносно, засобами. Але у визвольній революції вона не дає остаточного вирішення — усунення ворожої окупації й опанування країни революційними силами. Для цього треба перейти до повстанських форм боротьби.

Повстанська тактика і форма революційної дії відзначається двома головними прикметами. **Поперше** — формуванням і введенням в дію більших військових з'єднань, які формами своєї організації, озброєнням і

методами дії більше зближені до регулярної армії, ніж партизанські відділи. Другою прикметою є те, що повстанська боротьба змагає до повного опанування, очищення від ворога і втримання якогось терену, як не цілої країни відразу, то бодай її частини. Повстанська боротьба, якщо вона розгортається на повну широчінь, охоплює цілу країну і має переможний розвиток, становить завершуючий етап визвольної революції. Вона межує безпосередньо з періодом державного будівництва, яке розпочинається вже під час боротьби, скоро тільки поважна частина національної території знаходиться в руках революційно-повстанських сил. Швидкий перехід від повстанських до державних форм дії і до державно-визвольної війни має важливе значення в сенсі міжнародного права.

Повстанська тактика може бути застосована теж у менших масштабах і може мати характер тільки спроби переходу до загального повстання. В таких випадках найдоцільніше вживати комбінованих форм і тактики — підпільно-повстанської, або підпільно-партизансько-повстанської. Це значить, що побіч повстанських відділів і їхньої боротьби, втримується в повній дії підпільну систему, організацію і підпільну тактику, зглядно теж і партизанські дії на деяких теренах.

В цілому розвитку революційного процесу ми розрізнили два основні його фази-періоди. Перший період зatoryжної революційної боротьби охоплює всі доцьогочасні етапи і триває далі до часу вирішнього повстання цілого народу. В доцьогочасному розвитку були етапи чисто підпільних, підпільно-партизанських і підпільно-повстанських форм дії, від яких треба було знову повернутись до чисто підпільної боротьби, з огляду на несприятливу міжнародню ситуацію і на таке ж саме внутрішнє становище в СРСР.

Революційна боротьба в цій фазі має такі головні цілі:

1) Підготування цілого народу і його організованих революційних сил до вирішнього бою — всенароднього повстання та приєднання союзників наших протиболь-

шевицьких визвольних змагань. Для того ведеться: поширювання ідей і визвольної концепції українського націоналістичного руху, протибольшевицьких настрів і революційних акцій на всіх Українських Землях, серед усіх частин і прошарків українського народу; поширювання серед інших народів концепції спільного фронту національно-визвольних революцій і розбудова політичних та дієвоорганізаційних основ Антибольшевицького Бльоку Народів, як фактора цього спільного фронту; зовнішньо-політична робота для пропагування українських національно-визвольних змагань і приєднування приятелів та союзників в чужинному світі.

2) Оборона українських національних цінностей і стану національного посідання на всіх ділянках життя перед большевицьким нищівним наступом і депракуванням.

3) Виборювання поступок ворога і кращих умовин для життя і розвитку народу в різних ділянках.

Діючими силами в цій фазі революційної боротьби є:

1) Основна революційна сила — Організація Українських Націоналістів, яка несе головний тягар визвольної боротьби, є надхненником і керівником цілого революційно-визвольного процесу. Українська Повстанська Армія — збройне рам'я визвольної революції, створена Організацією Українських Націоналістів в процесі широкої розбудови її військового сектора, діючого в усіх періодах існування ОУН, як зав'язок збройної сили національної революції. Під час найбільшого розгорнення збройної боротьби в партизанських і повстанських формах, в 1943-48 рр., УПА охоплювала своїми кадрами і діями основну частину членства ОУН і новомобілізовані кадри. При повороті до чисто підпільної тактики кадри і дії УПА були ступнево звужувані і введені в матірні рамки ОУН. В цих рамках УПА далі існує як військовий сектор і основний кадр-кістяк для розбудови збройної сили революції в майбутньому.

2) Співдіючі з підпіллям активні прихильники і симпатички ОУН творять другий, дуже важливий перстень в укладі сил національно-визвольної революції.

3) Третьою силою, згурпованою широким перстеном довкола революційного ядра, є ця частина українського населення, яка не має безпосереднього, технічного зв'язку з підпіллям ОУН, але діє під її ідейно-політичним впливом та намагається здійснити її напямні в різних ділянках життя і в різних формах.

4) Четвертою групою, а третім перстеном в концен-тричному укладі революційних сил, є перейняті революційними, націоналістичними настроями маси, які покищо обмежуються до тихого, невловимого, але через масовість потужного, спротиву-саботування большевицької системи і плянів. Вони становлять великий революційний потенціал, який чекає відповідного часу і широкого розгорнення революційно-повстанських дій, щоб включитися в них активно.

Підсумовування вислідів доцьогочасної революційної боротьби націоналістичної епохи не входить в тематику цих викладів. Тут згадаємо коротко тільки два основні моменти. Поперше, — сьогодні ідеї й визвольна концепція українського революційного націоналізму поширені і закорінені не тільки на всіх землях України, але й по цілому СРСР, де живуть українці й інші народи, що борються за своє визволення від московського поневолення. ОУН стала не тільки загально відомою, але визнаною, впливовою і передовою силою протибольшевицької визвольної революції, на яку орієнтуються народні маси. Поскільки доцьогочасна боротьба, окуплена дуже великими жертвами організованих і добре підготованих кадрів ОУН та її прихильників, то у висліді цієї боротьби розширилася далеко поза попередні межі база націоналістичного визвольного руху і зріс придатний до мобілізації революційний потенціал. Завданням дальшої революційної діяльності цього періоду буде належно використати й урухомити для визвольної справи ці позитивні наслідки.

Другим успіхом засадничого і тривалого значення є зламання паралізуючого впливу большевицької терористичної системи. Можливість і успішність революційно-визвольної боротьби теж у підсоветській дійсності, доведена вдруге після повстансько-партизанської боротьби в двадцятих роках на Наддніпрячині і остаточно закріплена боротьбою ОУН-УПА, ввійшла глибоко в свідомість народу і перетворила його наставлення. Безстрашна революційна постава в обличчі найважливішого большевицького терору стала масовим явищем, а не тільки відокремленими чинами виїмкових героїв. Історичною заслугою під тим оглядом залишиться постава загалу населення ЗУЗ під час большевицьких погромницько-виселенчих репресій проти визвольного руху. І другим безприкладним, масовим і остаточно проломом у системі большевицького терору є одчайдушно-героїчні акції ув'язнених в концтаборах українських націоналісток і націоналістів.

Порядком доповнення до доцьогочасних методів революційної акції доцільно відмітити декілька актуальних прийомів, достосованих до сучасної підсоветської ситуації. В політично-пропагандивній роботі треба максимально використовувати різні большевицькі акції і потягнення, що мають характер зміни курсу і методів в окремих ділянках життя. При тому слід розкривати справжні большевицькі цілі, мотиви та причини тих потягнень і вияляти те, що приховане за большевицьким маскуванням. В одних випадках це будуть намагання обманути народ і під покришкою нових досягнень, чи полегш накласти нові й більші обтяження, погіршити заробітки, життєві умовини тощо. В інших випадках мається до діла з недобровільними, вимушеними загальним народним спротивом поступками; ще іншим разом є нагода розкривати катастрофальні прориви і ганебні невдачі большевицьких плянів, які большевики маскують як успішне виповнення завдань і перехід до нових етапів.

Так само належить використовувати різні большевицькі кампанії, проводжувані большевиками під час

різних внутрішніх криз, чисток, змін методів, тощо. Звичайні в таких большевицьких кампаніях звинувачування, критика і засуджування раніше відповідали ним, а тепер усунених чільних осіб, чи змінюваних методів, дають добру нагоду, щоб в наявний спосіб **компромітувати большевицький режим, компартію і їхню систему в цілому.** При тому належить послуговуватися **методом зумисного, ніби наївного, чи надто ревного перегинання кампаній і директив компартії.**

Загальна тенденція в сучасній політично-пропагандивній роботі повинна зміряти до того, щоб поруч доцьогочасних методів і засобів прямої революційної пропаганди, **максимально використовувати всі можливості для пів-явної розкладово підривної роботи, підшита під большевицькі пляни й акції.** Так само треба використовувати різні зміни в большевицьких методах комуністичної й антинаціоналістичної пропагандивної акції. Такі зміни звичайно є наслідком абсолютного зужиття й неділання дотогочасних способів наочної брехні, заперечування, промовчування і перекручування фактів. Нові методи легкого заторкування небезпечних для большевиків проблем, яких вони досі не наважувалися навіть згадувати, а тепер пробують дати їм своє насвітлення і пропагандивно з ними розправлятися, свідчать виразно про те, що дотеперішні методи виключно терору і держимордства (і зав'язування уст) втратили силу діяння. Ці нові методи в большевицькій пропаганді, в національній і культурній політиці відкривають стільки слабих місць большевицької системи, що це дає дуже добру нагоду для поширювання **протибольшевицьких поглядів і настроїв** вмілим явним діянням в рамках **совєтської системи.** Не раз вистачить відповідне зіставлення, чи оголошення різних вісток, коментарів і проблем із совєтської преси, публіцистики, літератури, з різних промов, критик і т. п., щоб у слухачів зродилися виразні **протирежимні висновки, рефлексії і настрої.** Генеральною напрямною всієї революційної роботи, а в першій мірі в ділянці політично-пропагандивній, є **засада тримати руку на живчику актуального життя і так**

пристосовувати свої методи й засоби, щоб вповні використати все, що підходить для наших планів, зокрема все те, що в тому напрямі робить сам ворог, згл., що в нього діється.

Ще до питань загального революційного зриву-повстання. Попередньо вже була мова про ті чинники, які створюють відповідні передумови для такого повстання. Конкретизуючи попередні міркування на цю тему, **можемо передбачати чотири типи ситуації**, коли може бути реальною й успішною загальна революційна боротьба в найширших і відкритих — повстанчих формах. **Поперше — війна між ССРСР й іншими державами і створене військовими подіями кризове становище для большевиків. Подруге — умасовлення революційних дій, організованих підпіллям, і піднесення революційних настроїв серед цілого народу до точки кипіння, при одночасному загальному напруженню внутрішньої ситуації в ССРСР і підірваному становищу режиму. Потретьє — вибух протибольшевицької революції широкого масштабу в інших підсоветських країнах, зокрема в сателітних, яка переходить у визвольну війну з Москвою. Почетверте — велика криза і розклад в самому большевицькому режимі, одверта боротьба між ривалізуючими групами, яка поширюється на цілу державну структуру ССРСР. Можуть ще заіснувати комбінації згаданих тут типів ситуації, які взаємно себе посилюють. Такі передбачення мають зараз чисто теоретичний характер. Але деякі елементи кожної з цих можливостей існують реально вже тепер, так що в дальшому розвитку кожна з них може стати дійсністю. Маючи на увазі всі можливості, приймаємо за реальну основу перспективного планування і розгортання визвольної революції другий тип ситуації.** Це для нас найреальніша можливість тому, що ми маємо найбільшу змогу впливати на її розвиток нашою діяльністю і боротьбою.

З уваги на генетичний розвиток і на ситуаційні обставини виникнення загального революційного зриву є можливі два схематичні плани його розгортання. Перша схема достосована до воєнної ситуації. В ній

відразу переважає мілітарний фактор революції — всі революційні сили творять по змозі більші військові частини, а головною формою революційних дій є збройна боротьба. Друга схема відповідає іншим, невоєнним ситуаціям. Тоді період загального зриву не розпочинається відразу збройною боротьбою на велику скалю, тільки на першому місці стоять суспільно-політичні форми революційної дії, масові демонстрації, страйки і т. п. акції, достосовані своїми формами і змістом до актуальної внутрішньої ситуації. Така метода доцільна з тих мотивів, що під час миру, хоч і в неспокійній ситуації, трудніше підняти народні маси відразу до збройної боротьби. Щойно після масового поширення революційних акцій незбройного характеру і щораз більшого загострювання їхнього тону, переходиться до збройної боротьби, яку розпочинають бійки і військові відділи підпілля, та яку швидко розширюється на всі зреволюціонізовані маси.

Найважливішим чинником у загальному революційному зриві є створення високого психологічного піднесення народніх мас, яке досягає експлозійної точки. Загальний революційний зрив мусить мати такий експлозійний характер, бо йнакше трудно пірвати маси до боротьби. Коли створиться вибуховий психологічний стан в масі, він поширюється нагло і пориває такі елементи, яких в інших обставинах неможливо зрушити до боротьби. В тому моменті революційна організація мусить спрямувати динамічну енергію мас до цілеспрямованої, плянної боротьби, дати до неї почин, напрям, провід, відповідні форми і методи боротьби. Без відповідної організуючої й керівної дії організації, вся революційна динаміка мас може скоро розгубитися й зужитися у хаотичних вибухах і погаснути під ударами плянових протизаходів ворога.

Щодо питання: на яких теренах і в яких середовищах можуть поставати огнища широкого революційного зриву — треба узгляднювати кілька варіантів. Перший, основний варіант — революція на корінних Українських Землях. Схематичний плян при цьому: повне опанування й очищення від ворога того терену,

де є огнище революції; швидка революційно-мілітарна мобілізація всіх національних сил на опанованому терені; зформування революційно-державної влади на місцях; урухомлення найважливіших ділянок збірного життя, зокрема необхідних для боротьби; перекинення революційних дій на інші, якнайбільші простори, поширення опанованого повністю терену; створення оборонного і наступального фронту на межі з теренами опанованими ворожими силами; даліше розгортання боротьби комбінацією фронтових дій з революційними.

Другий варіант — огнища революційного зриву у великих скупченнях в'язнів, засланців чи серед советських частин з більшістю українського вояцтва на **українській території**. При загально обов'язуючих для всіх ситуацій перших завданнях революції — знищення влади і сил ворога та формування власної революційної сили — даліші пляни мусять бути достосовані до територіальних і ситуаційних обставин. Коли є для цього можливості, то на першому місці стоїть **план переходу зформованих на чужому терені українських революційних сил на Українські Землі** для участі у визвольній боротьбі. Коли таких можливостей нема, тоді залишаються дві інші: Перша — **продовжувати на місці дії в плані загальної протибольшевицької революції та з метою втримати і скріпити зформовану національну революційну силу**. Друга можливість — **перейти, чи пробиватися на інший терен, відповідніший для втримання і дії**.

Крім того революційна діяльність на чужонаціональному терені мусить бути достосована до його характеру. Коли це є національна територія іншого народу, що бореться проти Москви за визволення і є в тій боротьбі союзником України, тоді наші сили беруть участь у їхніх визвольних змаганнях, зберігаючи свою внутрішню автономність і маючи на далі план переходу на Україну. На теренах з мішаним, чи неозначеним національно-політичним характером, зокрема на Сибірі, українці спільно з іншими національними силами ведуть ініціативну діяльність і боротьбу в напрямі державного відокремлення даної країни від

Росії. На Сибірі заступаємо і намагаємося зреалізувати концепцію створення самостійної федерації автономних країн, в роді З'єднаних Держав Сибіру.

Революційні дії всередині частин советської армії з мішаним національним складом та з поважною кількістю москалів мусять відбуватися найперше під загальними протибольшевицькими гаслами, без спеціального акценту проти московського імперіялізму. Там, де є більша кількість українців й інших неросійських національних груп, від самого початку треба ставити на першому місці постулат формування національних революційних військових частин з повною внутрішньою автономією. Коли цього вимагає льокальна ситуація, вони ведуть спільні революційні дії (напр., на Далекому Сході, у фронтових смугах на чужому терені), створюючи для цього відповідні спільні органи. Основним пляном для цих всіх національних військових формацій є перехід до рідного краю для участі в його визвольних змаганнях.

Цей самий принцип повинні застосовувати місцеві революційні сили й органи у відношенні до частин советської армії, які знаходяться в Україні під час революційного зриву. Тобто — усунення революційним порядком большевицького командування і большевицьких елементів, розв'язання советської військової системи, виділення, роззброєння і відсепарування, як поневолених, усіх ворожих, чи небезпечних для визвольної революції елементів, а з решти формувати національні військові частини, чи цивільні групи. Одні з них можуть бути залучені до революційних дій на місцях, інші відразу спрямовуються в напрямі їх країн, залежно від обставин. Вся зброя і воєнні припаси належать в першій мірі українській революційній армії та співдіючим в її рамках відділам союзників. Військові формації союзних народів, які відходять до своїх країн для визвольної боротьби, належить в міру можливостей озброїти й забезпечити в потрібний ви-
ряд.

Засади взаємовідношення з революційно-визвольними силами інших народів у конкретній дії мусять від-

повідати генеральним політичним напрямим, які були з'ясовані в інших розділах. У цих взаємовідношеннях можна відмітити три ситуаційні категорії. Перша категорія — це сусідські взаємини між народами, які межують із собою. Справа визвольної протибольшевицької боротьби сусідних із собою народів, взаємної підтримки, а принаймні взаємного неутруднювання — повинна стояти під час революції на першому місці, а відсувати на другий плян всі інші, в тому і всі спірні справи між даними народами.

Друга категорія — це взаємовідношення між визвольними силами різних народів під час революційних дій на чужому для них терені. Ці взаємини повинні нормуватися засадами рівноправности, незалежности, внутрішньої автономії кожної сторони та щільної їхньої співпраці у розплянуванні й переведенні спільних протибольшевицьких, визвольних операцій.

Третя категорія — це взаємовідношення між визвольними силами, діючими у власній країні, та аналогічними силами іншого народу, що в наслідок розвитку подій онинилися й діють на цій самій, чужій для них території. Норми таких взаємовідношень є диктовані наступними трьома головними моментами: вимогами спільного визвольного фронту проти спільного ворога; правами господаря даної країни; засадами взаємодопомоги і гостинности в політичному і мілітарно-дієвому відношенні. У питаннях плянування і переведення мілітарно-революційних операцій та у всіх побутових питаннях — стаціонаування, заосмотрення, порушування чужосторонніх, союзницьких сил і т. п., перший голос мають визвольні сили даної країни, як її господар. У справах внутрішнього порядку союзницькі сили мають повну автономію і незалежність. Так само вони самі вирішують питання своїх дальших цілей і плянів поза територією дотичної країни, а з її господарями узгіднюють тільки те, що до цієї чужої країни стосується: справи свого перебування, дій на місцях, часу і напрямку перемаршів і т. п. Чужонаціональні сили приймають участь у визвольних змаганнях

даної країни-господаря на засадах добровільності, договорів і союзництва.

Відношення до москалів під час визвольної революції має теж відповідати засадам нашої визвольної політики, які вже були загально з'ясовані. Конкретніше треба буде розрізняти і в цьому питанні **три основні категорії**. **Перша** — це справа тих мешканців України російської національності, які заслуговують на те, щоб їх трактувати як громадян України, на підставі не тільки самого їхнього замешкання, але й того, коли, як і чому вони прибули в Україну, як ставилися до українського народу й до прав України в минулому та, що найважливіше, як вони в даному моменті ставляться до українських визвольних змагань і до української держави. **Вимога повної лояльності супроти України і її визвольної боротьби стоїть на першому місці**. Тим москалям, які відповідають цим вимогам, треба заповнити і забезпечити повну і всебічну рівноправність у всіх громадянських правах та повну свободу їхнього національного розвитку, відповідно до міжнародніх засад щодо національних меншин. Це саме стосується інших національних груп в Україні. Участь цієї категорії москалів у визвольних змаганнях на засаді добровільності, чи обов'язкової мобілізації, має мати характер індивідуальний за принципом територіальним, а не в окремих московських формаціях.

Друга категорія — це москалі з-поза України, головню вояки советської армії, які не воюють проти українських визвольних сил. Під час необхідного їх перебування на українській території сприяємо творенню з них протибольшевицьких формацій, більших чи менших, які повинні чим скоріше покинути українські землі і перейти на російські терени для активної протикомуністичної боротьби. При цьому треба дбати про забезпечення, щоб вони не виступили до боротьби проти самостійності України.

До третьої категорії зараховуємо всіх москалів активних чи потенційних ворогів української державності. Діючі ворожі сили треба знищувати й унешкід-

дивлювати доступними в даній ситуації засобами й методами, згідно з міжнародними правилами поступування під час війни. Генеральною напрямною є намагання усунути поза межі України по змозі якнайбільшу кількість ворожо наставлених москалів, щоб не обтяжувати себе втримуванням і забезпечуванням великої маси ворожого елементу як полонених, чи інтернованих в трудних умовах боротьби.

Завершенням національно-визвольної революції має бути відбудована і закріплення Самостійної Соборної Української держави. Передумовою для відновлення самостійного державного життя є знищення на Українських Землях советської влади, її органів і силових інструментів, знищення комуністичної партії і системи, усунення з України всіх сил, які захищають російський імперіялізм і протиставляться самостійницьким змаганням. Ці передумови має створити всенародній збройно-революційний зрив — повстання. **Переможне повстання відразу переходить у будування і закріплювання самостійного державного життя, як одностайний, послідовний процес.**

Проголошення віднови ССУД і творення української державної влади, хоча б тимчасового характеру, мусить бути переведене вже тоді, коли національно-визвольна революція здобуде перемогу на частині Українських Земель, коли вона опанує й звільнить від ворога частину української території з виглядами на дальший переможний розвиток.

Ініціатива і керівництво в державно-творчих діях належить тим самим революційно-визвольним силам, які підіймають, організують і ведуть народ до переможної боротьби. Основою і вирішним фактором у державно-творчих актах є загальне виявлення волі народу, проведене у найвідповідніший в даних умовах формі. Коли в перших державно-творчих актах бере участь тільки частина народу, на звільненій території, то з дильшим її розширенням переводиться доповнюючі народні рішення.

Не можна розраховувати на те, що перемога української національної революції над московськими ім-

періалістичними силами на всіх Українських Землях відразу zapewнить мирні умовини для дальшого державного будівництва. Треба враховувати передусім таку можливість, що проти молодой Української Держави буде зараз підготовлена поза кордонами України і звідти ведена **нова загарбницька війна московського імперіялізму**. Безпосередньо після революційно-визвольного періоду може прийти період національно-оборонної війни.

Тому ціла відбудова самостійного державного життя мусить бути ведена передусім під кутом визвольних і оборонних вимог. Програмові засади українського націоналізму визначають напрямні, до яких зміряє революційна перебудова усіх ділянок життя. Але **необхідні перехідні етапи і форми** цієї перебудови у визвольно-воєнному періоді мусять бути максимально достосовані до тих вимог, які кожночасно диктує визвольна й оборонна стратегія в широкому розумінні — мілітарному, політичному, економічному і ідеологічно-духовому.

Заторкнені тут питання далеко не вичерпують дуже широкої проблематики національно-визвольної проти-большевицької революції. Метою цієї праці було поставити і з'ясувати бодай частину тих питань, на які треба дати відповіді, чи їх проєкцію у теперішній вишкільній праці. Ці матеріяли мають одночасно дати основу для дальшого систематизування і розпрацювання цієї проблематики.

ГОТУВАННЯ І УЧАСТЬ КАДРІВ ЗЧ ОУН У ВИЗВОЛЬНІЙ РЕВОЛЮЦІЇ

(Опрацював О. ДНІПРОВИЙ)

Основні завдання

Справа готування закордонних кадрів ОУН до революційно-визвольної боротьби і державного будівництва на Рідних Землях дуже складна, але необхідна. Розглядаючи її, зосереджуємось головним чином на організаційно-оперативних моментах і на тих питаннях, які мають безпосереднє відношення до наших основних завдань поза межами України, пов'язаних із визвольною революцією на Рідних Землях. Завдання Організації Українських Націоналістів, а в тому і її Закордонних Частин, визначає її мета. Крім цього вони ясно з'ясовані в ідейно-політичних і програмових заложеннях ОУН, у постановах Великих Зборів, Конференцій та інших компетентних ширших нарад керівних органів Організації. Повторяти їх нема потреби, тому в основу нашого розгляду беремо організаційно-кадрову підготовку.

Наші головні завдання можна коротко окреслити так:

а) Готувати кадри до революційно-визвольної боротьби і державного будівництва;

б) Вести зовнішньо-політичну роботу та відповідні акції, метою яких є здобути піддержку визвольній боротьбі України, визнання і респектування чужими народами її національно-політичних прав вільної суверенної державної нації.

Завдання зовнішньо-політичного характеру — це окрема тема. Вона належить компетентній у цьому питанні референтурі, тому зупиняємось тільки на справах організаційно-оперативного характеру — на готуванні кадрів до революційно-визвольної дії і на певних тезах її розвитку й завершення.

В організаційно-оперативному плані розглянено два періоди нашої дії:

Перший — період нашої дії за кордоном;

Другий — період революційного зриву й державного будівництва.

Другий період буде продовженням періоду першого. Значить, перший період скупчує в собі всі елементи підготовки до тих завдань, які мають бути здійснені й завершені в періоді другому.

Головні завдання закордонних кадрів Організації в сучасний період на організаційно-оперативному відтинку такі:

1) Вдержувати, розбудовувати і скріпляти організаційну сітку на тих закордонних теренах, які в планах нашої визвольної дії мають, або можуть мати, своє стратегічне значення;

2) Вдержувати і скріпляти зв'язок з ОУН в Україні;

3) Підсилювати крайові кадри Організації відповідно вишколеними й підготованими закордонними групами;

4) Готувати закордонні кадри до безпосередньої участі у визвольній революції на Рідних Землях;

5) Вести відповідні визвольно-політичні акції і авангардну діяльність на зовнішньо-політичному та внутрішньо-українському відтинках під кутом потреб визвольної боротьби в Україні.

Передумови успішного здійснювання наших завдань

Необхідною передумовою для здійснювання наших завдань — є сильна організаційна сітка, добре розбудована мережа організаційних клітин на всіх теренах нашої дії, ідейні, дисципліновані, політично вироблені організаційні кадри. Словом, терени нашої діяльності на еміграції мають бути покриті організаційною мережею. Провід ЗЧ ОУН мусить спиратися на міцний організаційний апарат, який дасть можливість проводити політичні дії за кордоном і реалізувати плани зв'язані з українською визвольною боротьбою на Рідних Землях.

Щоб поширювати і зміцнювати організаційну мережу, треба включити в організаційні ряди найкращий укра-

їнський патріотичний елемент з усіх земель України. Добре розбудована організаційна сітка із якісного членства дає змогу постійно тримати руку на пульсі світових міжнародно-політичних подій, а теж і на пульсі нашого внутрішньо-політичного, релігійного, суспільного й соціального життя. В безперервній дії та в активному сприйманні усіх проявів нашого життя на еміграції має рости і міцніти наша організаційно-політична сила, а через неї — сила і спроможність визвольно-політичної дії цілої української еміграції. Отже базою нашої діяльності є міцна, якісна, активна організаційна сітка. Беручи до уваги конкретні вимоги, ставлені нам як закордонним частинам революційно-визвольної організації, насамперед треба:

- 1) Розбудувати і зміцнити організаційну сітку на всіх теренах нашої дії;
- 2) Зміцнити дисциплінованість і перевірити якість членських кадрів, що є передумовою правильної господарки ними;
- 3) Поширити мережу організаційних клітин і станиць теж і на ті терени, які мають або можуть мати для нас стратегічне значення, себто — на ті країни, які можуть служити нам причілками та випадовими базами у час війни або визвольної революції поневолених Москвою народів.

Період підготовки кадрів мусить бути використаний всебічно. Зокрема треба скупчувати нашу увагу на завданнях революційно-визвольного характеру, а саме:

- 1) Готувати насамперед кадри провідників (керівників) і організаторів Української Визвольної Революції;
- 2) Проводити відповідний вишкіл усіх членів здатних до революційно-визвольної боротьби і підготовляти їх до державного будівництва;
- 3) Виховувати і дати Україні новий тип суспільно-політичного активіста, борця-революціонера. Значить, треба задержувати рівновагу між революційно-бойовим виробленням організаційних кадрів і суспільно-політичним державно-творчим вишколом.

Обидва ці чинники однаково необхідні для організування і проведення революційного зриву та творення державно-політичного життя, очевидно з відповідним чергуванням у їх першості.

Самозрозуміло, що кожний член ЗЧ ОУН, який готується брати чинну участь у революційно-визвольному зриві та в творчому будівництві Української держави — мусить насамперед мати світоглядове оформлення, ідейне наснаження, політичне вироблення, а теж відповідне знання підсоветської дійсності. Але необхідним є і первинні якості члена, без яких він ніколи не зможе бути добрим членом Організації. В основу цих якостей треба ставити:

- 1) Постійну готовість на кожну жертву для визволення України;
- 2) Особистий приклад ідейності, жертвовності і активності в праці для української визвольної справи та творчий вплив на власне оточення;
- 3) Спроможність творити в організаційній клітині таку атмосферу, яка збільшує активність членів і оперативність організаційної сітки;
- 4) Змагання до росту власної особовості, до вдосконалювання самого себе та інших.
- 5) Постійна віра в призначення Організації, у спроможність її членів, стійкість у поглядах, довір'я до Організації і її Проводу.

В підготовчому періоді мусить наступити розгорнення перспектив нашої визвольної боротьби, ясне і життєве означення нашої мети, ієрархії завдань та визначення метод у нашій праці.

Доповняючи наше знання, яке править за основу національного державно-творчого вишколу, мусимо, крім вивчення предметів українознавства, опанувати:

- 1) Ідеологію і програму українського націоналістичного революційно-визвольного руху (ОУН, УПА, УГВР);
- 2) Концепцію, стратегію і тактику Української Національно-Визвольної Революції;
- 3) Форми і методи революційної боротьби — ідеоло-

гічної, політичної, суспільно-економічної, пропагандивної і збройно-мілітарної.

Щоб ворога можна було перемогти в боротьбі — треба його всебічно вивчити. В цьому питанні в нас великі недомагання й поверховість. Спрощування нашої неохоти у вивчанні ворога до мотивів, що все це чуже, нам вороже, а тому й непотрібне — треба уважати грубою помилкою, бо ворога можна тільки тоді розпізнати і знищити, коли насамперед добре вивчимо його. А вивчати ворога треба не тільки з наших, а теж з його матеріалів. Московсько-советська література, історія, культура, преса тощо — це для нас студійний матеріал, який допомагає вивчити нашого ворога. Мусимо простудіювати:

- 1) Характер, пляни, методи і тактику дії московського імперіялізму за царських часів;
- 2) Теорію і практику комунізму, як продовження московського імперіялізму.

Зокрема треба добре вивчити сучасний період московсько-большевицької окупації України, що відбувається під ширмою інтернаціонального комунізму. Це необхідне для здійснювання наших організаційно-оперативних завдань. Належить вивчити:

- 1) Пакування большевиків в Україні, мету і методи большевицького гніту в різних ділянках українського життя;
- 2) Московсько-большевицькі дії, тактику і методи спрямовані проти національно-визвольних сил, діючих в Україні і за кордоном;
- 3) Засоби і форми дії ворога, розміщення його сил і його стратегічні пляни;
- 4) Складники большевицького (советського) державного, партійного, поліційного, військового, розвідного і господарського апаратів;
- 5) Вияви і процеси національно-визвольної боротьби на теренах СРСР, зокрема в Україні. Чи існують протимосковські, чи тільки протикомуністичні настрої.

У студіюванні підсоветської проблематики треба користуватися такими середниками:

- 1) Організаційні й неорганізаційні вишкільні або інформативні матеріяли; зокрема матеріяли РПС;
- 2) Систематичне читання і студіювання доступних за кордоном советських публікацій — книжок, журналів і газет українською, російською та іншими мовами;
- 3) Чужинецькі публікації з ділянки советознавства;
- 4) Обмін студійними та інформаційними матеріялами з нашими союзниками з АБН та іншими народами;
- 5) Советське радіо та радіо сателітних країн, себто наслухування радіомовлень різних підсоветських радіостанцій, зокрема з України та тих, що говорять про Україну.

Користування поданими вгорі середниками повинно бути поширене на всю організаційну мережу, а виготовлювані Організацією матеріяли мусять бути засвоєні всіма членами Організації.

Очевидно, що крім організаційно-кадрової підготовки мусить провадитися підготовка теж іншими референтурами. Окремі й безпосередні завдання у підготовці кадрів до участі в революційно-визвольній боротьбі в Україні та в державному будівництві мають особливо такі рефертури, як військова, пропагандивна та Служба Безпеки. Взявши разом усі форми готування і вишколювання членських кадрів, будемо мати ясний образ наших ближчих і дальших вишкільних завдань.

Добір і господарка кадрами

Період готування членських кадрів за кордоном, себто період існуючий, треба ще відмітити одним необхідним ствердженням.

Завдання членів ОУН за кордоном дуже великі й відповідальні, часто значно більші й важливіші, ніж це увійшло у свідомість нашого членства, в тому теж і провідного. Добір кадрів та доповнювання їх новими членами вже на еміграції не завжди відповідали усім вимогам, які треба ставити членам Організації. Теж не всі старі члени ОУН, себто члени ще з Рідних Земель, спроможні сьогодні здійснювати нашу мету революцій-

ним порядком. З тих причин, ще перед початком готування членських кадрів треба насамперед провести їх класифікацію. Така класифікація є передумовою відповідної господарки кадрами, належного розміщення і використання їх для української визвольної акції за кордоном і визвольно-революційної боротьби в Україні.

Добір членських кадрів, себто класифікація, має відбутися в трьох групах, а саме:

Група перша — кадри першої лінії;

Група друга — кадри другої лінії;

Група третя — кадри резервні.

Над питанням добору кадрів треба зупинитися дещо довше, щоб уникнути спрощення та фальшивої інтерпретації запланованої класифікації. Звичайно, поділ членських кадрів на групи в нас сприймається з різними застереженнями, включно з ворожою поганих наслідків. Зокрема дуже фальшивим є погляд, що такий поділ, точніше добір, може бути дискримінацією для певної частини членства. Підкреслимо, що добором (класифікацією) не обезцінюємо жадного члена, а тільки стверджуємо його фактичну (реальну) придатність у рядах Організації. Класифікацією не робимо теж жадних різниць у користуванні членськими правами, а тільки розподіляємо членські кадри на певні групи за властивими їм прикметами, здібностями, спроможностями та іншими характеристичними ознаками. Значить, призначуємо кожного члена на властиве йому місце, а це призначення залежить насамперед від нього самого, себто від його якості. Відповідна, пристосована до потреб визвольно-революційної боротьби господарка кадрами висуває необхідність їх розподілу на групи. Які ж завдання кадрів, дібраних у відповідних групах?

Кадри першої лінії мають бути базою для:

- а) Готування зв'язкових груп, щоб вдержувати зв'язок з Організацією на Рідних Землях;
- б) Готування груп з метою зміцнити ними крайові кадри у час потреби;
- в) Груп спеціального призначення для бойово-революційної дії поза межами України;

- г) Вишколювання та підготовки похідних груп, які в час війни або визвольної революції за залізною заслоною мають пробратися в Україну (в потребі теж на терени СРСР чи його сателітів) до безпосередньої визвольної-революційної боротьби і державного будівництва.

2. Кадри другої лінії мають:

- а) Вести організаційно-кадрову, міжнародно-політичну, суспільно-політичну та всю іншу діяльність за кордоном;
- б) Розбудовувати організаційну сітку на закордонних теренах, підготовляти і виховувати нові кадри членства: юнацтво, кандидатів у члени і симпатиків;
- в) Вишколювати при допомозі відповідних курсів працівників на зовнішньо-політичному відтинку, групи майбутніх дипломатів, суспільно-політичних діячів, а теж організаторів державного життя, необхідних у першій стадії державного будівництва;
- г) В міру потреби готувати теж інструкторів для праці з кадрами першої лінії;
- г) Працювати з резервними кадрами в напрямі підвищення їх якості, щоб кращими з-поміж них постійно доповняти кадри першої і другої ліній.

3. Резервні кадри:

Це елемент, який щораз більше затрачує всі необхідні прикмети націоналіста-революціонера. Над тими членами треба буде працювати так довго, поки й вони не стануть на висоті своїх завдань. Нормально вони повинні виконувати різну організаційну, політичну й суспільно-громадську роботу, переважно допоміжну, але не зв'язану з працею кадрів першої лінії.

Справа з резервними кадрами дещо складна. Їм бракує необхідних прикмет націоналіста-революціонера. З одного боку, не є доцільним їх усувати з рядів Організації, а з другого — ми не можемо нехтувати націоналістичним принципом в оцінці якості і вартості членів ОУН. Якщо залишимо стан членських кадрів таким, яким він є під сучасну пору, не зробимо відповідного добору і не встановимо господарки кадрами, то за-

гальна якість членства ЗЧ ОУН буде щораз більше обнижуватися, буде зближатися до якості згаданих тут т. зв. резервних кадрів. Не можна ж зрушити, піднести духово й ідейно членство, збудити в нього революційно-бойову настанову, почуття обов'язку, активності, жертвості, витривалості і самодисципліни, без проведеної різниці між ідейно-жертвним, духово здоровим націоналістичним елементом і тим елементом, що вже зопортунізований; зматеріялізований і здеморалізований, який пристосовується не до вимог і потреб Воюючої Батьківщини, а до оточення, в якому живе та різних кон'юнктурних обставин, відповідно до його особистих цілей. Отже добір членських кадрів необхідний. Члени, які попадуть у резервні кадри, матимуть можливість, у міру підвищування їх організаційних та ідейно-політичних якостей, перейти до кадрів першої чи другої лінії.

Добір членських кадрів у відповідних групах нічим не пов'язаний з територіальним розміщенням організаційної сітки, бо придатні члени до завдань, напр., першої лінії є, звичайно, на всіх теренах, а не спеціально на котромусь одному. Різниця може бути тільки в обставинах і методах здійснювання наших плянів на тому чи іншому терені, але це окреме питання і такого характеру, що тут не будемо його обговорювати.

Між іншим, є теж і такі застереження, що в ЗЧ ОУН може показатися тільки невелика кількість кадрів першої лінії, а тому, мовляв, робити класифікацію (добір) членства недоцільно. Треба однак підкреслити, що нам не йде про теоретичні підрахунки наших кадрів, а про практичну господарку ними. Боятися ствердити дійсний стан наших організаційних кадрів — це втеча від дійсності та сліпа господарка ними. Мусимо мати відвагу зробити хоча б і некорисні для нас ствердження, згідні з дійсністю, які, до речі, нам не пошкодять, а навпаки — виведуть із самообману. Хай, напр., виявиться, що членів першої лінії в нас справді не тисячі, навіть не сотки, а тільки десятки, то й тоді будемо мати ствердження дійсності, з якої можна, і треба, зробити відповідні висновки. Будемо знати нашу дійсну силу і вар-

тість, а зокрема нашу спроможність на відтинку безпосередньої участі закордонних кадрів у революційно-визвольній боротьбі України. Це теж окреслить правдиві прикмети ЗЧ ОУН і перевірить наші декларації про постійну революційну готовість, жертвовність і відданість наших кадрів українській визвольній революції.

Іще одно питання, на яке відповідь необхідна: Чи доцільно саме тепер, у період т. зв. коекзистенції між советською Москвою і Заходом, у таких складних і некорисних нам обставинах, починати підготовку наших кадрів до революційно-визвольної боротьби і державного будівництва? Чи прийшов уже на це час? Адже можна сказати, що на таку підготовку кадрів нема ще справжньої міжнародньої кон'юнктури та необхідних передумов. Справді є багато більш або менш важливих аргументів «за» і «проти», якими можна користуватися відповідно до власних поглядів на саму істоту справи, себто — на доцільність і спроможність здійснювати закордонними кадрами визначені у постановах Великих Зборів і Конференцій завдання. Однак з організаційного погляду, з погляду потреб Української Визвольної Революції, ми за жадних умов не сміємо відкладати чи занедбувати наших основних завдань, пов'язаних із підготовкою кадрів до визвольної боротьби на Рідних Землях. Словом, не маємо права пасивно ждати відповідної кон'юнктури. Теж помилкою є узалежнювати підготовку кадрів від обставин на такому чи іншому терені. ОУН ніколи не обмежувалася і тепер не може обмежуватися тільки до такої діяльності, якій сприяють обставини та інші чинники, навпаки — там, де треба, де цього вимагають інтереси Української Визвольної Революції вона рішучо протиставиться усім перешкодам і здійснює свої завдання навіть у час найбільшої декон'юнктури, ворожого терору й масових жертв. У нашій випадку умови для підготовки кадрів на еміграції набагато ліпші, ніж були і є на Рідних Землях. Зрештою, обставини за час нашої діяльності на еміграції можуть багато разів змінитися на гірші й кращі, але незмінними є наша мета і обов'язки супроти рідного народу. Годі ж людям відповідальним за розвиток і вис-

лід сучасної української визвольної справи нехтувати основним чинником Української Визвольної Революції — кадрами. Відповідну нагоду тільки тоді використаємо, коли будемо приготовані. Візьмім, напр., недавню угорську революцію. Якщо б її розвиток пішов був іншим шляхом, ми могли використати її теж для української визвольної справи, виключившись з відповідними завданнями у революційний зрив, який міг поширитися й на інші підсоветські країни. Але чи ми були готові використати цю нагоду та чи будемо готові, якщо така нагода прийде завтра?

Міжнародне положення, зростання революційних протикомуністичних настроїв за залізною заслоною, захитане внутрішнє становище в ССРСР, зокрема зріст революційного потенціалу в Україні — висувають необхідність уже тепер звернути особливу увагу на підготовку наших закордонних кадрів, які в загальному плані революційно-визвольної дії цілої ОУН мусять виконати їм призначені завдання. Це наказує нам перевірити нашу дійсну революційно-бойову готовість, висловлювану в багатьох фразах, і спроможність нашої дії не на побічних відтинках, а на головних фронтах Української Визвольної Революції. Не маємо права практикувати ненормальний і шкідливий для революційно-визвольної організації стан пасивного вичікування «нагоди» чи сприятливої кон'юнктури для активної підготовки закордонних кадрів. Така «нагода» може прийти зовсім несподівано, нами непередбачена, любого дня, але ми не будемо готові належно використати її. Зрештою, всі ми знаємо, що за брак належної підготовки кадрів революційно-визвольної організації до здійснювання завдань революційно-визвольного характеру, в час революційного чину треба дуже дорого платити кров'ю і життям найбільш ідейних і жертвних членів, а це обтяжує провід особливою відповідальністю. Якщо будемо ждати об'єктивних даних для вирощування революційного духу в кадрах, то будемо обманювати себе та інших, бо такі «дані» самі не приходять, їх треба створити власним чином! Отже добір кадрів і їх готування мусимо розпочати вже тепер під кутом ближчих і даль-

ших завдань Організації та потреб Української Визвольної Революції.

Стратегічні передбачування

Період підготовки членських кадрів продовжуємо черговим етапом — практичним здійснюванням наших плянів, стратегії і тактики. Насамперед маємо на увазі своєчасне включення закордонних кадрів Організації у визвольно-революційну боротьбу на Рідних Землях, яка може вибухнути зовсім несподівано. В основу наших стратегічних передбачувань кладемо такі можливості:

І. Вибух війни між ССРСР і Заходом. Така можливість існує і вона заслуговує на особливу увагу. Вибух третьої світової війни створив би нове міжнародне становище і нові обставини для нашої дії. Початок збройного конфлікту між ССРСР і Заходом може бути різний, навіть у вигляді льокальних війн, викликуваних радами, напр., таких як були в Кореї, В'єтнамі, Єгипті й т. п. Значить, таких війн, які одночасно загрожуватимуть інтересам і позиціям західного вільного світу. Але причини вибуху третьої світової війни для нас менш важливі. Найважливішим для нас буде те, які ідеї висуне, з якими плянами і лозунгами Захід піде війною на ССРСР. Як знаємо, під сучасну пору в західному світі переважають російські єдинонеделімські впливи. Бажаючи тільки зміни режиму в ССРСР, а не розвалу імперії, російські імперіялісти та їх прихильники хочуть відновити т. зв. «демократичну» Росію-імперію. Якщо б у час вибуху третьої світової війни російська єдинонеделімська концепція мала в західній політиці перевагу над нашою національно-визвольною концепцією, тоді Українська Визвольна Революція буде мати два фронти: фронт протикомуністичний, ядро якого буде на Рідних Землях, і фронт проти білого московського імперіялізму, ядро якого буде зосереджене насамперед на еміграційних теренах, бо саме тут, на еміграції, під опікою і з допомогою певних західних політичних кіл, білі російські імперіялісти готують пляни, щоб відреставрувати російську імперію в колишніх царських чи

в сучасних советських кордонах. Отже Закордонним Частинам ОУН може припасти особливо важливе, відповідальне і важке завдання теж і на цьому другому фронті боротьби з московським імперіалізмом.

ОУН завжди використовувала і в майбутньому мусить використати кожную нагоду, в тому теж війну Заходу з ССРСР, для розгорнення революційно-визвольної боротьби за УССД. За приклад може нам служити вибух німецько-советської війни в 1941 р., що зумовив революційний державно-політичний виступ ОУН на Українських Землях. На основі вже здобутого досвіду, Організація далі використає кожную чергову подібну нагоду. Однак треба брати до уваги, що в час вибуху війни кадри ОУН в Краю і кадри ОУН за кордоном можуть опинитися в зовсім окремих умовах. Зокрема обставини дії закордонних кадрів можуть бути дуже складні.

Кадри ОУН в Краю можуть кожночасно спромогтися на ширшу чи вужчу революційну дію (в час війни) з метою відновити УССД, не в'яжучись політичними плянами та становищем західних держав. Значить, що навіть у випадку неприхильного ставлення певних західних чинників до нашої концепції розвалу кожної російської імперії — червоної чи білої, — кадри ОУН на Рідних Землях, як революційно-підпільні кадри на власній землі, можуть діяти, хоча б і проти волі й бажань «сильних світу цього», як суверенний чинник і репрезентант волі українського народу. Але в розпочатій у такому випадку революційній дії кадрами ОУН в Україні буде теж необхідне зміцнення революційно-визвольного фронту. Йде тут не тільки про матеріальну й моральну допомогу, а насамперед про допомогу революційними кадрами. Наші друзі на Рідних Землях мають повне право вимагати і сподіватися такої допомоги й скріплення від нас, себто від кадрів ЗЧ ОУН. Тут розглянемо можливості й ускладнення, які можуть постати для нас з вибухом третьої світової війни. І так:

а) Беручи до уваги перспективи, які нам може дати третя світова війна, закордонні кадри ОУН мусять одночасно вже тепер рахуватися з усіма ускладненнями,

як наслідками неприхильного наставлення західніх політичних чинників до наших ідей і концепцій. Значить, що в час здійснювання наших плянів безпосередньої допомоги Краєві (зокрема коли йде про зміцнення ОУН в Україні закордонними кадрами) можемо зустрітися з особливими перешкодами. Певні західні чинники, піддержуючи московську єдинонеділимську концепцію можуть намагатися спаралізувати нашу, себто ЗЧ ОУН, діяльність, намагатися ізолювати нас від визвольної боротьби в Україні, позбавити нас впливу на неї та не допустити до здійснювання наших плянів.

Беручи до уваги теж і таку ситуацію, мусимо вже тепер подбати про те, щоб територіяльне розміщення організаційних кадрів і організаційних клітин за всяких обставин дало нам можливість здійснювати наші пляни, не зважаючи на існуючі міжнародно-політичні тенденції та їх наслідки для нашої визвольної-політичної роботи. Насамперед мусимо звернути нашу увагу на ті країни, які особисто заінтересовані не тільки в розгромленні комунізму, але теж і в знищенні російської імперії. У відповідних країнах, де ще нема організаційної сітки (напр., Туреччина, Корея, Тайван) ми повинні творити власні станиці й мати там групи готових людей, призначених для скріплення організаційних кадрів в Україні в час вибуху війни або революційного зриву.

Крім цього, в час вибуху війни мусимо своєчасно предіставатися в різний спосіб з країн нам неприхильних до країн нам прихильних або неутральних, як збірних пунктів для організування похідних груп, яких завданням буде продістатися на Рідні Землі.

Конкретизуючи відповідь на з'ясоване вгорі питання, робимо такі підсумки:

Відповідне територіяльне розміщення організаційних клітин і кадрів, опрацьовані нами пляни перекидування кадрів на інші, політично нам більш догідні терени, конкретна підготовка цілої організаційної сітки та визначені завдання окремим групам і членам — мусять нам уможливити своєчасну безпосередню участь у революційно-визвольній боротьбі в Україні, або на-

віть у її підготовці (в час війни), не зважаючи на жадну нетрихильну нам кон'юнктуру, на крапці чи гірші для нас обставини.

б) Обговоримо ще й іншу можливість у час війни, а саме: Прийняття західнім світом нашої національно-визвольної концепції за гасло до національно-визвольних революцій в СРСР, з яким Захід буде у війні. Це можливе, якщо західні відповідальні політичні та військові чинники зречуться єдиної неділимської концепції під впливом нашої зовнішньо-політичної акції та тиску докраних фактів, себто під тиском розвитку самих подій. Це може наступити зокрема тоді, коли Захід переконається, що його ставка на білих російських імперіалістів фальшива і неухильно засуджена на поразку. Очевидно, що для нас наступили б тоді особливо сприятливі обставини, але наша увага була б звернена не на формування оперативних українських відділів, чи навіть легіонів, при арміях альянтів, а на формування української національно-визвольної армії та окремих бойових груп для перекидування їх на Рідні Землі. Отже насамперед в Україну мали б продістатися наші похідні групи для дії в запіллі ворога, підготовки революційного зриву, або скріплення його, якщо б такий уже був.

в) Третя можливість така: західні альянти не займуть до нас жадного окресленого становища — ні позитивного, ні негативного. Натомість окремі кола — політичні чи військові — можуть ставитись до нас по-різному: одні будуть нас поборювати, інші — піддержувати. Інакше кажучи, в загальному це було б неутральне, пасивне, вичікуюче становище західних державно-політичних чинників. Вони не дадуть нам жадної допомоги, але й не будуть перешкоджати, якщо хтось «приватно» буде сприяти нам у здійсненні наших планів. У такій ситуації ми проводили б організаційно-оперативні завдання власними силами, користуючись тільки тими допоміжними середниками, які нам будуть доступні. Вся наша увага була б звернена на перекинення відповідної кількості вишколених організаційних кадрів на Рідні Землі, бо тільки доко-

наними революційно-визвольними фактами ми заставили б західній світ рахуватися з нашим становищем.

г) Четверта можливість мала б кон'юнктурний характер, чисто тактичний, тимчасовий, без жадних політичних зобов'язань і наслідків. Маємо тут на увазі розвиток воєнних подій першого етапу та зумовленим наслідки тактичного характеру. Напр., коли б армії західніх альянтів переможно маршували на схід на т. зв. підсоветські терени, тоді їх компетентні державно-політичні кола можуть ставити виключно на елемент єдиноділимський, федералістичний, опортуністичний і т. п., за допомогою якого могли б згори накидати свою волю народам, щойно визволеним з комуністичного ярма. Це була б політика типу гітлерівського, коли похід Гітлера на ССРСР, як здавалося, був непереможний. Тоді наша ситуація була б така, як з'ясовано під а). Там же теж з'ясовано і наше становище. Але зовсім інша тактика альянтів може наступити тоді, коли б у першому етапі воєнних дій советам удалося зайняти в Європі не тільки терени своїх сателітів, а теж терени ще державних народів, напр., Зах. Німеччини, Франції, Фінляндії і т. п. Тоді в альянтів виникло б особливе заінтересування визвольно-революційними рухами в ССРСР, себто — їм ішло б про застосування тактики розкладу ССРСР зсередини. З еміграцій з-поза залізної заслони вони будуть формувати групи для диверсійної роботи на теренах ССРСР. Коли це буде неможливе на єдиноділимському чи на непередрішньому принципі, то будуть робити на принципі національному, отже буде нагода і для нас. Використовуючи її, ми, очевидно, мусимо мати на увазі нашу головну мету, а не інтереси наших кон'юнктурних партнерів.

г) П'ята можливість нашої співпраці під час війни мала б політичний характер, але була б обмежена тільки до одної чи кількох держав у західньому бльоці альянтів. Річ у тому, що котрась з держав альянтів може мати власні політичні цілі, неоднорічні з загальною концепцією цілого бльоку, себто буде заінтересована не тільки в розгромленні комунізму, а теж

і в розвалі російської імперії (напр., Туреччина). Така держава може стати нашим політичним союзником, допомагати нам у здійснюванні наших планів усіма потрібними середниками. Інші держави з бльоку альянтів мусіли б погодитися з цим фактом, як з необхідною толеранцією іншої політичної концепції своїх союзників.

Крім цих п'ятьох основних можливостей, є ще й інші з різними нюансами, але вони в основі подібні до з'ясованих і не вносять нових особливих моментів.

Про стратегію революції, її етапи і розвиток з'ясує нам інший вишкільний матеріал. Тут тільки підкреслимо, що революція в Україні можлива за різних обставин, у тому теж і тоді, коли в час війни частина чоловічого населення буде змобілізована до совєтської армії. Революційний державно-творчий зрив може прийти на початку війни, подібно як це було в 1941 р. Може вибухнути теж у період найбільшого воєнного напруження (революція поневолених народів, що допомогла б альянтам розбити большевиків), але може вибухнути теж і при кінці війни, так як це було за першої світової війни в час розпаду Російської і Австро-Угорської імперій.

II. Визвольна революція. Ми розглянули питання, які є можливості здійснювати наші організаційно-оперативні завдання у час вибуху третьої світової війни. Війна дала б нам пригожий момент для повного розгорнення визвольно-революційної боротьби за УССД шляхом революційного зриву українського та інших поневолених Москвою народів. Однак Українська Визвольна Революція може відновитися не тільки в час війни, але теж і в час т. зв. коекзистенції під впливом наростання революційних настроїв, скріплення революційних елементів, стихійних розрухів і бунтів, виявів незадоволення широких кіл селянства (колгоспників), робітників та інтелігенції. Словом — під впливом зростаючої внутрішньої кризи та захитання комуністичного режиму в СРСР і в сателітних країнах. Напр., недавня угорська революція, до речі, ніким не плянована, отже несподівана, мало що не пе-

ретворилася в національно-визвольні революції на цілому підбольшевицькому просторі. Зокрема жваві відгуки на неї були в Україні, навіть у совєтській армії між вояками-українцями, які не тільки виявили свою симпатію до угорських повстанців, але й переходили на їх бік.

Огнищем відновленої Української Визвольної Революції буде, без сумніву, ОУН на Рідних Землях. Революційно-визвольна акція буде охоплювати національно-революційні елементи широких мас українського народу, включно до українців вояків совєтської армії і працівників совєтського державно-адміністративного апарату. Завданням закордонних кадрів ОУН, як ми вже згадували, буде включитися в процес організування революційно-визвольного зриву, скріпити його і разом з кадрами ОУН на Рідних Землях довести до завершення. Отже мусимо мати на увазі не тільки потребу включитися у визвольний зрив, а теж організувати і вести його. Маємо два варіанти нашого призначення:

- 1) Продістатися в Україну з метою організувати і вести революційну боротьбу на тих теренах, де не буде відповідних крайових організаційних кадрів;
- 2) Включитися в революційний зрив в Україні, організований там крайовими кадрами ОУН.

Головну увагу присвячуємо другому варіантові, бо включитися в організовану крайовими кадрами революцію на Рідних Землях очевидно набагато легше, ніж її організувати. В першому випадку головні труднощі для нас були б тільки в тому, як продістатися на Рідні Землі. В другому випадку є ще питання, як можна успішно провести підготовку революційного зриву в Україні теж і кадрами ЗЧ ОУН. І власне цей другий, трудніший варіант беремо в основу нашого розгляду.

Готування і призначення закордонних кадрів

Незалежно від ситуації, в якій нам прийдеться здійснювати наші революційно-визвольні плани, підставою формою готування революційних кадрів — є малі

похідні групи, готові й здатні самостійно пробитися на терен призначення. Наші закордонні похідні групи мають продістатися в Україну, або на інші їм призначені терени, в таких моментах:

- 1) В час вибуху війни між ССРСР і Заходом, інакше — за кожної воєнної ситуації, в якій опинився б ССРСР;
- 2) В час революційного зриву, розрухів чи революційного кипіння в ССРСР, зокрема в Україні, себто тоді, коли московсько-советська імперія буде зближатися до великої внутрішньої кризи, або в час самої кризи;
- 3) В час протисовєтської революції в сателітних країнах, яка уможливила б нам продістатися з тих теренів (охоплених революцією) в Україну й розпалити там огонь революційного зриву.

Наші шляхи, якими можемо продістатися в Україну, можуть бути різні. Вони насамперед залежні від обставин та розташування наших організаційних кадрів. Але можна вже тепер сказати, що на терен України, або ССРСР, а звідти в Україну, можна продіставатися з усіх сторін світу. І так:

- 1) З півночі можемо продіставатися через Норвегію, Швецію і Фінляндію. В декотрих з тих країн можемо заздалегідь пробувати творити власні похідні групи. Крім цього, у випадку розрухів у балтицьких країнах, можемо продіставатися в Україну через Литву, Латвію і Естонію.
- 2) Із заходу можемо продіставатися в Україну через Польщу і Чехо-Словаччину, якщо б у тих країнах розпочалась революційна боротьба проти Москви або прийшло б до внутрішнього послаблення комуністичного режиму. В такому випадку наші похідні групи повинні бути зосереджені в таких країнах, як Західна Німеччина, Франція, Бельгія і Голляндія, а в переносному розумінні теж і Англія.
- 3) З південного заходу — через Угорщину і Румунію. Для формування наших похідних груп мала б, крім уже згаданих держав, особливе значення Австрія.

4) З півдня — через Кавказ і Чорне море: з Болгарії, Туреччини, Ірану, Афганістану і Пакистану. В цьому випадку (це стосується теж і південного заходу) добрими базами для готування наших похідних груп може бути Іспанія, Туреччина, Греція, Італія, а теж деякі країни Близького Сходу. Крім цього з півдня, особливо з Ірану, Пакистану і Афганістану, можна продістатися до Казахстану і Туркестану, де є великі скупчення українських засланих, зокрема політичних.

5) З Далекого Сходу (напр., з Кореї, Японії, Китаю) можна продістатися на Східній Сибір, Зелений Клин, себто в Приморський край та на інші терени масового поселення і засланих українців, які (терени) мають для нас теж особливе стратегічне значення.

Ми свідомо не деталізуємо шляхів для наших похідних груп, а теж не розробляємо питання, в яких країнах є більші чи менші можливості для їхньої підготовки. Це питання організаційно-оперативного характеру, тому можна ставити тільки тези, не виявляючи деталей та форм практичного його здійснювання. Знаємо, що в мирний час жадна, навіть нам найбільш прихильна держава не погодиться формально на те, щоб ми проводили на її терені підготовку похідних груп. Тож такі справи і для організаційних кадрів мусять залишитися організаційно-оперативними таємницями. Скажемо тільки, що навіть у сучасних обставинах є можливість у деяких країнах підготовляти спеціальні групи. Чи ми її використаємо, це залежить від нас, а не, як звичайно твердимо, від обставин.

Щоб уточнити справу організування виправ похідних груп, стверджуємо такі можливості:

- 1) Організування похідних груп при співдії, допомозі чи мовчазній згоді західних великодержав чи держав менших, нами вже згадуваних;
- 2) Виключно власними силами і засобами, мобілізуючи всі необхідні середники (зокрема матеріальні) нашими кадрами і патріотичною українською

громадськістю на всіх закордонних теренах нашого поселення;

- 3) У співдії з тими поневоленими Москвою народами, які є нашими союзниками (АВН) та які мають підтримку чужих держав (напр., т. зв. сателітні народи — балтійці, поляки, угорці, словаки і т. п. — а теж, може, туркестанці й кавказці).

Готуючи похідні групи, підбираємо до них відповідні кадри, себто такі, які готові й здатні до походу і безпосередньої революційно-визвольної боротьби за всяких умов. Члени першої лінії бойового поготівля повинні групуватися в окремі групи та відділи за таким принципом:

- а) Терен нашого побуту, можливості підготовки кадрів і їх виправи;
- б) Вивчення умовин і підготовка до дії на тих теренах, де плянуємо організувати похідні групи;
- в) Спеціалізування кадрів у ділянках революційної дії.

Очевидно, що плянове готування кадрів великою мірою узалежнене від обставин на поодиноких теренах нашої дії. Але узалежнення від обставин не може бути причиною для твердження, що підготовка кадрів на такому чи іншому терені взагалі не можлива. Таке ставлення даної справи виглядало б на намагання відвернути увагу організаційних кадрів від головних завдань і мети Організації. Підготовка кадрів мусить відбуватися на всіх теренах. А тому, що майже на кожному терені є певна різниця в обставинах, замість одноцілого, уточненого пляну вишкільної і студійної підготовки кадрів, подаємо тільки схему, яка ще потребує відповідних доповнень, а саме:

- 1) Класифікація (добір) членських кадрів і спеціалізація в окремих звенах та групах з відповідним призначенням, — перша необхідна чинність, яка мусить бути проведена на всіх теренах;
- 2) Плянове переміщення членських кадрів з одної місцевости в іншу (або з одної країни в іншу), якщо цього вимагатиме господарка кадрами та їх стратегічне розміщення;

- 3) Приготування певної кількості вишкільників, які будуть проводити вишкільно-підготовчу роботу з організаційними кадрами для здійснювання призначених завдань;
- 4) Систематичне індивідуальне і групове (звенами) вивчення призначеного матеріалу та контрольні перевірки їх засвоєння;
- 5) Курси, організовані Проводом ЗЧ, Тереновими Проводами, Вишкільними осередками та поодинокими Референтурами;
- 6) Спеціальні вишколи окремих груп на відповідних теренах;
- 7) Індивідуальні фахові вишколи (напр., радистські, літунські, шоферські і т. п.) на різних можливих курсах у країнах нашого перебування;
- 8) Практична заправка похідних груп (їх членів) прогулянками, маршуванням та іншими вправами в рамках українських комбатантських організацій, а теж СУМ-у, Пласту і подібних парамілітарних товариств;
- 9) Набуття відповідного вишколу у місцевих (у країнах нашого перебування) військових чи піввійськових клубах;
- 10) В резервних кадрах місцевої цивільної оборони;
- 11) Військові теоретичні вишколи, зокрема старшинські й підстаршинські, заходами українських комбатантських організацій;
- 12) Військові фахово-практичні вишколи призовників-українців у чужоземних арміях, особливо громадян західних держав — США і Канади;
- 13) Вишколи в інших військових чи піввійськових формаціях, напр., в різних допоміжних чи робітничих сотнях, якщо крім звичайної служби можна використати той час для конкретного вишколу і підготовки кадрів до намічених завдань.

III. На Рідних Землях. Спираючись на нашу революційно-визвольну концепцію, ОУН, як єдина революційно-визвольна організація, діюча на Рідних Землях, має, ще раз повторяємо, за основне і відповідальне завдання: організувати і вести революційно-визволь-

ний зрив українського народу, завершуючи його перемогою, державним будівництвом і встановленням української суверенної влади. Такі ж самі завдання призначені й закордонним похідним групам. Члени, чи цілі похідні групи, які продістануться в Україну напередодні революційного зриву або в його початках, мають:

1) Влаштуватись у призначених місцевостях (легально або нелегально);

2) Якнайшвидше зорієнтуватися в оточенні, в настроях людей та простудіювати терен власної дії;

3) Зв'язатися із сіткою ОУН на Українських Землях. В особливих умовах ворожого тиску і переслідування обмежитися тільки до необхідних зв'язків, чекаючи відповідної нагоди до поширення активної революційної дії;

4) Якщо в даній місцевості сітка (крайова) ОУН розбита — організувати її наново. Якщо взагалі сітки ОУН не було — творити осередки ОУН в поодиноких місцевостях з провірених і випробуваних місцевих революційних елементів, а згодом поширювати сітку Організації на довколишні терени;

5) В розбудові організаційної сітки на терені власної дії в організаційні ряди треба залучувати зокрема такий елемент: а) переслідуваних Москвою — політв'язнів, політзасланців та тих, що позбавлені прав т. зв. советського громадянина; б) хоробрих вояків і старшин українців, які виявляються справжніми українськими патріотами; в) визначних особистостей, знавців державного будівництва, які своєю громадською мораллю і українським національним світоглядом близькі нашим позиціям і заслуговують повного довіря; г) українські патріотичні культурні кола (письменників, поетів, журналістів, учених), які визнають концепцію УССД;

6) На окрему увагу заслуговує українська патріотична молодь, особливо студентство. Кращих з них, себто національно-свідомих, ідейних та відданих українському народові втягати в революційну акцію;

7) Здобути довір'я активних та енергійних місцевих українських патріотів з-поза ОУН, які мають вплив на українську громадськість і можуть у відповідний час нею керувати;

8) Пропагувати всюди, де тільки можливо, всіма нам доступними середниками необхідність активної визвольної боротьби з московськими окупантами за власну суверенну Українську державу, ознайомлювати своє оточення з ідеями, програмою та метою ОУН;

9) Просліджувати ґрунт для нашої дії серед советської армії. Треба докладати всіх зусиль, щоб проникнути ідейно й організаційно між вояків-українців та вояків інших поневолених Москвою народів; ширити серед советської армії позитивну і розкладову нашу пропаганду; підготовляти вояків-українців до чинної акції в момент розхитання советської армії і революційного вибуху;

10) Опановувати своїми людьми колгоспи, промислові й фабричні осередки, проникати в советський адміністративний апарат, мати своїх довірених людей у кожній місцевості та установі. Різними шляхами, передусім легальними, треба пересилати наших людей далі там, де ще нема організаційних клітин та організувати революційну акцію;

11) Опановувати, безпосередньо або посередньо, письменників, поетів, журналістів і науковців нашими відповідними культурними й літературними силами та переставляти їх на націоналістичні світоглядіві й політичні позиції;

12) Творити пропагандивні осередки, видавати підпільну пресу, літературу й листівки. Готуватися захопити у відповідний час інші пропагандивні середники, зокрема радіостанції;

13) Зактивізувати українське жіноцтво, яке для українського підпілля може сповняти особливі обов'язки (зв'язки, розвідка, постачання тощо) та впливати на зміцнення революційних настроїв у народних масах;

14) Акцентувати і організувати такі акції, які ставитимуть Організацію в осередок уваги цілого громадянства та будуть орієнтувати його на українських на-

ціоналістів. Отже всі наші акції мусять мати відповідне тло і відповідних виконавців, щоб давали приклад і мобілізували інших;

15) Провести повну організаційно-військову підготовку (бойові групи, повстанські загони, армія, міліція тощо), щоб у час зриву опанувати стихію народних мас, включити їх у революційні форми боротьби, а на звільнених від ворога теренах розпочати планове державно-творче життя. На чоло революційно-визвольної боротьби і державного будівництва треба готувати найкращих і найактивніших, відомих загалові українських патріотів;

16) У відповідний час, коли захитається режим, виступити організаційними силами збройно, себто — дати ініціативу до всенародного революційного зриву.

Якщо б нагодою до збройного зриву правила для нас війна, тоді слід пам'ятати, що вибух війни може вивести нас із запланованої та зрівноваженої акції. Першим завданням у час вибуху війни для нас буде:

1) Задержати рівновагу і прискіпити закінчення підготовки до збройного зриву;

2) Не датися спровокувати до передчасного виступу, впливаючи в тому напрямі теж на неорганізовані революційні елементи і народні маси;

3) Організаційних та потрібних нам людей, у тому теж військовиків, що будуть покликані до армії, не випускати з терену. В потребі вони мусять іти в підпілля;

4) Зарядити гостре поготівля, змінити зв'язкові пункти, а теж місце перебування провідних одиниць і підпільників, бо большевики можуть провести масові арешти відомих українських патріотів;

5) Визначити місця на збірки (збірні пункти), заступників провідників організаційних та бойових клітин (запасні керівництва), змінити клички, псевда тощо, щоб на випадок розбиття большевиками організаційної сітки вона зразу відновила й продовжувала свою дію під керівництвом запасного проводу;

6) Людям, які підуть у советську армію, дати точні інструкції, як треба вести в советській армії нашу ро-

боту (організувати вояків-українців, провокувати бунти, розкладати цілість армії тощо), щоб у відповідний час зробити внутрішній переворот, себто, зорганізувавшись у національну революційну частину, виступити проти советів.

Слід підкреслити, що з вибухом війни Організація чи її поодинокі, навіть відірвані клітини переходять на воєнну стопу.

Маємо дві можливі форми нашого революційно-визвольного виступу:

1) Загальний зрив цілого українського народу після проведення нами відповідної підготовки не тільки організаційних кадрів, але і всіх революційних елементів і широких кіл народних мас;

2) Ступневе зростання нашої бойово-революційної акції, яка вкінці має завершитися визвольним зривом.

Ми подали тут один з варіантів для з'ясування завдань організованих нами похідних груп, які мали б продістатися в Україну. Але є можливі ще два інші варіанти. А саме:

а) Дія організаційних похідних груп, що продістатимуться на Рідні Землі, може бути обмежена тільки до завдань пропагандивно-бойових, інакше — до мобілізуючої акції революційних елементів. В особливо складних умовах похідні групи можуть бути змушені діяти зовсім самостійно, без зв'язку між собою та можливості розгорнути ширшу підготовчу революційно-визвольну й пропагандивну акцію. Тоді їхнім завданням було б творити спеціальні бойові групи для саботажної і диверсійної акції в запілля ворога. Вони теж проводили б відплатні та караючі акції на гнобителях українського народу і вислужниках Москви. Від дрібних зударів з МГБ та іншими московськими агентами, саботажних, диверсійних та відплатних акцій, пропагандивно-бойові відділи розгортали б ступнево щораз масовіші революційно-визвольні акції, які мобілізували б до боротьби і революційних виступів також і місцевий революційний елемент. У відповідний час ті акції перейшли б у стадію підготовки до всенародного зриву, так як з'ясовано вгорі.

б) Третій варіант нашого включення в революційно-визвольну боротьбу на Рідних Землях найменш складний. Дотепер ми говорили про те, що закордонні кадри ОУН, продіставшись на Рідні Землі, мусять бути готові теж до самостійної дії, якщо на даному терені сітка крайової ОУН буде розбита або взагалі неіснуюча. Значить, ми розглядали питання, чи можливо буде провести підготовку визвольної революції теж кадрами ЗЧ ОУН. А тут підкреслюємо, що там, де буде діяти сітка крайової ОУН — першим обов'язком похідних груп буде зв'язатися з нею та включитися в підготовку революції або в саму революцію, заплановану керівними чинниками на Рідних Землях, або спільно з ними підготовляти такий план. А крім цього треба теж підкреслити, що діючі самостійно закордонні групи в Україні мусять у відповідний час підпорядкуватися Проводові ОУН на Рідних Землях чи відповідному штабові Української Національної Революції та включитися в загальний план революційної дії і державного будівництва.

Уточнюючи цей третій варіант, його можна з'ясувати так: ті похідні групи, які продіставилися б в Україну організаційним зв'язком або на організаційні зв'язкові пункти, були б у значно легшому положенні, ніж групи, які самостійно, без зв'язку, мусіли б продіставитися на призначений їм терен України. Але в одному і в другому випадку закордонні похідні групи мають сповняти свої завдання спільно з членами клітин ОУН в Україні, хоч одні зможуть це робити зразу, а інші пізніше, коли зв'яжуться з крайовою сіткою.

Спрямування уваги закордонних кадрів ОУН на Рідні Землі, зокрема на підготовку похідних груп, не можна трактувати як намагання «опанувати» ними Україну. Такі думки, якщо б були в когось, — нерéalні, а то й шкідливі. Наше завдання інше, розраховане не на бойову силу, а на ідейно-політичний, суспільно-програмовий, організаційно-оперативний і державно-творчий вклад в Українську Визвольну Революцію. Тому нам потрібні кадри борців-революціонерів такого типу, які одночасно будуть теж суспільно-

політичними активістами, пропагандистами наших ідей і творчими будівниками Української держави.

При кінці треба ще відмітити, що організаційно-кадрова референтура мусить тісно співпрацювати з військовою референтурою ОУН як у час підготовки кадрів, так і в час збройної боротьби на Рідних Землях. У час війни чи революційного зриву роля військових чинників має особливо важливе значення. Необхідна теж тісна співпраця з органами Служби Безпеки, щоб охоронити власні кадри від ворога і своєчасно розкрити пляни його дії.

Кінцеві зауваження

В цьому короткому нарисі підготовки закордонних кадрів, ми зупинилися тільки на головніших моментах і напрямних. З'ясовуючи частинно обов'язки і завдання похідних груп на Рідних Землях, ми тим самим звертали увагу наших кадрів на те, до чого вони мусять готуватися вже сьогодні, щоб у відповідний час гідно сповнити свої обов'язки супроти поневоленої Вітчизни.

Підкреслюючи ще раз неподільність кадрів ОУН на Рідних Землях і за кордоном, спільну мету і спільні наші обов'язки, стверджуємо, що тільки від нас самих залежить, чи ми виправдаємо покладені на нас українським народом надії. У порівнянні до умов, в яких діє ОУН в Україні, кадри ЗЧ ОУН користуються значно кращими можливостями на таких відтинках:

1) Інтелектуального росту членства, як цілості так і кожного члена зокрема, та повноцінного національного виховання;

2) Теоретичного готування кадрів до революційно-визвольної боротьби і державного будівництва;

3) Мобілізування всіх українських патріотичних сил на еміграції, моральних і матеріяльних, для підтримки визвольної боротьби українського народу;

4) Визвольно-політичні акції за кордоном з метою здобути Україні політичних прихильників і союзників та міжнародне право на власну самостійну, суверенну й соборну державу.

У використуванні цих можливостей ми, на жаль, дуже відстаємо, хоч на це причини є, але вони не такі, щоб могли оправдати нас перед власним сумлінням і рідним народом.

Головними причинами, які діють від'ємно на якісний стан наших кадрів та зменшують їхню вартість для української визвольної-революційної боротьби, є явища зовсім еміграційного характеру. Їм можна успішно протиставитися, якщо в нас буде свідомість співвідповідальності за долю українського народу і сильна воля виконати з честю приречення націоналіста-революціонера.

Ось головніші моменти, негативний вплив яких на організаційні кадри треба постійно наголошувати та протиставляти їм позитивну думку і чин:

1) Віддаленість від Рідних Земель, щораз більше відчуження від рідного народу та вигідне підмінювання рідної Батьківщини батьківщиною прибраною, новою. Брак безпосереднього спостереження життєвих умов рідного народу та його героїських зусиль зберегти себе фізично й національно. Брак віри в національно-визвольний потенціал рідного народу, що є передусім наслідком обмеженого поняття про нього, яке часто не виходить у нас поза рамки власної околиці чи провінції;

2) Діяльність організаційних кадрів на еміграції позбавлена духового піднесення власними чинами і легендами, зродженими бойовими акціями та незламністю у безпосередній боротьбі з ворогом. Кадри на еміграції не відчують присутності ворога, безпечні від його переслідування, терору, арештів, концтаборів, присудів смерті, розстрілів тощо, а тому стають пасивними, навіть без належного відчуття героїства своїх друзів, членів ОУН на Рідних Землях;

3) Чуже оточення, пристосування до обставин і стилю життя в країнах нашого перебування, такою мірою впливають на нас, що ми самі, свідомо чи несвідомо, намагаємось придушувати голос нашого національного сумління та шукаємо причин, які мали б нас, ніби, оправдувати;

4) Затрачування великих ідей і цілей, брак відчуття ієрархії наших завдань, підмінювання великих речей малими, дрібними справами сірої людини-обивателя; брак розгорнутих перспектив і віри в них, що приводить до зникання почуття обов'язків і відповідальності перед українським народом;

5) Затрачування революційного духу, стилю і метод та щораз більший перехід на клубово-організаційний стиль діяльності організаційної сітки, чим послаблюємо наш духовий опортунізм;

6) Брак власної ініціативи, потурання розкладовим явищам в організаційній сітці та тиха (пасивність) згода з існуючим станом;

7) Невластиві поняття про «демократизацію» в ОУН, чим підриваємо систему провідництва, засади дисциплінованості і організаційну структуру;

8) Старіння кадрів. Брак юнацтва та відповідного допливу нових молодих елементів; замала активність на цьому відтинку;

9) Брак органічного уособлення, а тому виникає постійна дисгармонія на тлі уособлення кадрів, хоч духове уособлення Організації пронизує всі її програмові та ідейно-політичні основи. Прояви провінціалізму, замкненості в колі «своїх людей» (земляцтво) та однобічності у питаннях загально-національного значення ще й досі помітні в діяльності певної частини наших кадрів.

До згаданих тут приходять ще й інші негативні моменти, але всі вони вкупі не були б для нас загрозовими, якщо б з нашого боку були відповідні протизаходи. Вивести наші організаційні кадри з еміграційних буднів на шлях підготовки до революційно-визвольної боротьби на Рідних Землях — це основне й невідкличне наше завдання. Щойно на цьому тлі може прийти до повного їх духового відродження і наснаження великими ідеями ОУН.

МАТЕРІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВЧИХ ДІЙ ЗЧ ОУН

(Опрацював І. ВИРСЬКИЙ)

В основі діяльності кожної референтури Проводу ЗЧ ОУН, у тому ж і Референтури фінансово-господарської, є одне й незмінне ствердження: боротьба за визволення України — це зміст дії і призначення кадрів ОУН. Для цієї мети мусять бути використані всі наші духові й матеріальні сили.

Про підготовку закордонних кадрів ОУН та їх завдання з'ясовано в попередніх матеріалах. Слід тільки ще раз підкреслити, що підготовка наших закордонних кадрів є доповненням підготовки кадрів ОУН на Рідних Землях до революційно-визвольної боротьби. Хто в Україні перебуває в підпіллі, хто бере участь у революційно-визвольній діяльності ОУН, той є у постійній бойовій готовості вояка-революціонера. Члени ОУН сьогодні діють не тільки на теренах України, а ж і на цілому просторі СРСР, — заслані в концтабори, на цілині землі або забрані в советську армію. Маємо на це підтвердження, крім інформацій організаційним порядком, ж і від ворога-окупанта, який брудною лайкою і підлими наклепами-провокаціями атакує українських «буржуазних» націоналістів. До боротьби з українським визвольним рухом, крім терору МВД, Москва використовує ж і інші середники: літературу, пресу, радіо, кіно, театри, мітинги тощо. Широкий наступ ворога на ОУН в Україні й за кордоном стверджує незламність українського визвольного руху, щораз більше поширювання його ідей серед українського народу та постійний зріст національного революційно-визвольного потенціалу. Відомі страйки і повстання українських в'язнів у концтаборах, розрухи українських студентів у Києві, перехід українців вояків советської армії на бік повстанців у час угорської революції, викликані нею розрухи на теренах України, постійний зріст національної свідомости в українського народу та багато інших фактів є наочними доказами незламної боротьби України за своє національне й соціальне визволення.

На цьому тлі на Рідних Землях відбувається підготовка кадрів ОУН до остаточного революційно-визвольного чину. Теж і закордонні кадри ОУН мусять готуватися виконати призначені їм завдання. Не зважаючи на політику т. зв. коекзистенції та складні обставини для нашої визвольної політики, мусимо на кожному відтинку нашої діяльності виявляти максимум зусиль, спрямованих під кутом національно-визвольної боротьби українського народу. Висновки з цього такі:

1. Вся увага Закордонних Частин ОУН мусить бути спрямована на організування середників і засобів, необхідних для підготовки кадрів до революційно-визвольної боротьби на Рідних Землях;

2. Українська патріотична громадськість у вільному світі, для якої визволення українського народу з-під московсько-большевицького ярма є провідною метою її діяльності, повинна своїми засобами допомогти ОУН створити матеріальну базу для успішного й ні від кого не залежного здійснювання української революційно-визвольної стратегії і тактики. З цією метою **необхідно створити окремий «Бойовий Фонд»**, призначений виключно для підготовки кадрів до національно-визвольної революції;

3. За першу необхідність треба уважати — відповідний виряд для членів похідних груп і забезпечення полищених ними родин (якщо в них такі будуть) життєвими засобами.

Завдання ці не малі й не легкі. Без відповідного розуміння і почуття відповідальности їх здійснити не можна. Але тому, що вони є середниками для досягнення нашої головної мети, вони невідкличні й зобов'язуючі для кожного українського патріота, а особливо для кадрів ЗЧ ОУН. Під сучасну пору нам необхідні засоби для:

1. Організації і вишколу похідних груп. Тут належить насамперед розбудова організаційно-вишкільного і оперативного апаратів, опрацювання й видавання вишкільних матеріалів, курси, вишколи інструкторів, прохарчування, приміщення для людей й т. п.

2. Необхідний виряд: Зброя, радіоапарати, медика-

менти, одяг, взуття, відповідні документи, транспорт тощо.

3. Санітарні вишколи. Щоб забезпечити санітарною опікою ранених і хворих необхідно мати певну кількість санітарів. Про їх вишкіл треба подбати вже тепер.

4. Забезпечення родин. Частина членів похідних груп залишить за кордоном свої родини. Організація повинна дати їм необхідну опіку, зокрема жінкам з малими дітьми, старим родичам, хворим членам родини і т. п.

Опіка над залишеними родинами мусить бути доручена жіночій сітці та тим членам, які з огляду на свій вік або здоров'я не візьмуть участі в похідних групах. Залишеним родинам треба буде допомогти, напр., перенестися в час війни з великих міст до малих селищ, забезпечити харчами, одягом і взуттям та іншими необхідними до життя середниками. Така допомога, хоч би й обмежена до мінімуму, все ж таки буде вимагати досить великих фондів.

Розглядаючи в загальному потребу окремих фондів для покриття коштів підготовки кадрів і зв'язаних з цим витрат для забезпечення полишених родин, приходимо до висновку, що створення окремого «Бойового Фонду» стає необхідністю. Частину цього фонду треба буде призначити на забезпечення родин членів похідних груп.

Джерелом «Бойового Фонду» повинні бути одноразові неперіодичні внески членів і симпатиків, відповідні пожертви українських підприємців і установ та пожертви від широких кіл української громадськості.

Тут може виникнути запитання: Навіщо ще один окремий фонд, коли і так щорічно відбувається збірка на «Визвольний Фонд»? Збірка на «Визвольний Фонд» справді відбувається кожного року і завдяки жертвовності членських кадрів та патріотичного українського громадянства ми маємо власні українські засоби на нашу дотеперішню визвольно-політичну діяльність. Але з хвилиною розгорнення праці на відтинку підготовки кадрів до революційно-визвольної боротьби нам необхідні додаткові фонди, призначені на цю ціль. Цей фонд з окремим призначенням повинен нагромаджу-

ватися вже тепер, щоб у відповідний час та в потребі була можливість реалізувати наші плани власними засобами.

На революційно-визвольну роботу потрібні великі засоби. Ми не маємо ні власних державних, ні чужих «дарових» фондів, але маємо українську патріотичну громадськість у різних країнах світу, яка завжди щиро й жертвовно відзивається на потреби української визвольної боротьби. Відомо ж, що, напр., на «Визвольний Фонд» складають свої пожертви не тільки наші члени, симпатики і прихильна нам українська громадськість, а теж навіть члени чи симпатики інших українських політичних середовищ, які дивляться на українську справу і її потреби без партійного упередження. Тим більше коли йде про фонд призначений для підготовки української національно-визвольної революції та її кадрів можна сподіватися, що це питання знайде належне розуміння в цілої нашої патріотичної громадськості. Завдяки фондам, одержуваним від українського громадянства, з чистих українських рук, ми можемо вести незалежну самостійницьку українську політику на внутрішньому і зовнішньому відтинках з більшими чи меншими успіхами. Що більше, завдяки цим фондам ми вдержуємо зв'язок з ОУН в Україні, себто вдержуємо найважливіший відтинок нашої революційно-визвольної діяльності.

Цих кілька зауважень не вичерпують напрямних та потреб Фінансово-господарської Референтури. Ми звернули увагу лиш на кілька основних питань, які в найближчому часі мусимо розв'язати. Над ними вже тепер мусять застановитися всі Теренові Проводи, зокрема Фінансово-господарські референти, щоб унедовзі можна було почати практичну організацію «Бойового Фонду». Відповідні інструкції та напямні будуть подані окремо, після обміну думок та пропозицій від ТП-ів і Фінансово-господарських референтів.

ОУН — на фронті боротьби з ворогом. За визволення України жадна жертва не є завелика. Власними зусиллями мусимо створити тривалу й сильну матеріальну базу для підготовки української визвольної революції.

ДЕКІЛЬКА СПОСТЕРЕЖЕНЬ ІЗ МИНУЛОГО

(Опрацював С. МЕЧНИК)

Готуючи закордонні кадри ОУН до безпосередньої участі в українській визвольній боротьбі на Рідних Землях, особливу увагу спрямовуємо на готування похідних груп, які у належний час мали б пробратися в Україну з відповідним призначенням. На цьому відтинку в нас уже є певний досвід, здобутий у 1941 р., в час вибуху німецько-советської війни. Наші похідні групи з-за кордону продіставались тоді на західні області України, а звідти — в Житомирщину, Київщину, Харківщину, Одещину та на інші наддніпрянські терени.

Автор цих рядків хоче поділитися з друзями деякими власними переживаннями та спостереженнями, пов'язаними з діями наших похідних груп на Наддніпрянщині. Досвід з боротьби, спостереження і висновки дають певну орієнтацію для практичної дії майбутніх закордонних похідних груп, які в наших планах є основною формою здійснювання революційно-визвольного чину.

Коротко зупинимося на обставинах, у яких була опинилась ОУН перед вибухом німецько-польської, а згодом — німецько-советської війн. Це повинно бути цікавим зокрема для молодшого членства, що ще не має власного досвіду з революційно-визвольної боротьби.

Перед вибухом німецько-польської війни ОУН зазнала великого удару від польської поліції. Вільшість провідних членів Організації опинилась була в тюрмах. По деяких районах у наслідок великих арештувань організаційні клітини залишилися були без зв'язку з вищим провідом. У такому стані захопила Організацію німецько-польська війна.

Не зважаючи на значне послаблення ворожими репресіями ОУН на ЗУЗ, з першого дня війни ОУН роз-

почала ширшу збройну боротьбу у формі партизанських дій. В Стрийщині-Скільщині, Сокальщині та в східній частині Львівщини почали оперувати повстанські відділи, які ввели значне замішання у запільних діях ворога та у відступі польської армії. Ця партизанська акція не мала часу розгорнутися повністю, тому, що польсько-німецька війна тривала дуже коротко. Але нею ОУН здобула перші основи і досвід партизанської боротьби у военній ситуації, придбала більшу кількість зброї та створила серед загалу населення відповідне наставлення й орієнтацію на майбутнє. Революційно-партизанську акцію підготувала і керувала нею Крайова Екзекутива ОУН на ЗУЗ, зокрема крайовий провідник Володимир Тимчій (Лопатинський) і військовий референт КЕ Кремінський. Подекуди проводили партизанську боротьбу теж і провідники нижчого організаційного ступеня, але без зв'язку з Крайовою Екзекутивою.

Одночасно з вибухом війни опинились на волі провідні, заарештовані поляками члени ОУН. Посилено впорядкування організаційної мережі і проведено підготовку до боротьби з новим, большевицьким окупантом. Але більшість провідного активу була розконспірована й не могла залишитись під большевицькою окупацією. Розконспіровані члени ОУН перейшли кордон і осіли на тих українських землях, які опинились у складі Генерального губернаторства. Там же, в Генеральному губернаторстві, створено Революційний Провід на чолі із Степаном Бандерою.

В той час на Українських Землях під большевицькою окупацією організаційна сітка знову набирала організаційно-бойових форм, а частина кадрів, розконспірованих і загрожених, перейшла в революційне підпілля. Революційний Провід був у тісному контакті з Крайовим Проводом і між краєм та еміграцією відбувалась постійна виміна крайовими і закордонними зв'язками — одинцем чи групами.

Від початку 1940 до весни 1941 р. із західніх окраїн українських земель на матірні землі відійшло понад 10 більших і менших груп провідного активу ОУН

— організаторів, бойовиків та зв'язкових для розбудови й підсилення підпілля ОУН в Україні.

Члени ОУН, які опинились на західних окраїнах УЗ у т. зв. Генеральнім губернаторстві, були у сприятливіших обставинах, ніж члени в Краю і мали можливість не тільки поглиблювати своє теоретичне знання, а теж готуватися до практичної революційно-визвольної дії. На колись спольщених теренах Лемківщини і Холмщини проведено національно-усвідомлюючу роботу між українським населенням, до речі — успішну. На організаційному відтинку організовано ідеологічно-політичні та військово-партизанські вишколи. Певну кількість членів із військовими здібностями відправлено в Український легіон (ДУН). Інших — поділено на групи, які почали готуватися до походу на Українські Землі, що мав відбутися у слушний час. Підготовка тодішніх закордонних кадрів відбувалась на всіх відтинках.

Та найслабшим місцем у вишколі кадрів було советознавство. Про советську дійсність у нас мало хто мав правильний погляд. Дійсного стану на українських наддніпрянських теренах, які ще від 1920-тих років були під большевицькою окупацією, ніхто не знав, навіть уродженці тих теренів, бо ж вони вийшли з України саме в час, коли большевики встановляли свою владу. Відомості, які нам почали постачати з Краю, були ще скупі й невисначаючі.

І так прийшла німецько-большевицька війна. Провід Організації, передбачаючи швидкий вибух війни, готував кадри, в Краю і за кордоном, до революційних завдань. Закордонні групи, виряджені інструкціями (напрямними) і літературою, стягнено під кордон. Отже з вибухом війни наші закордонні кадри, розподілені на похідні групи, були добре зорганізовані, дисципліновані, ідейні й готові на кожний наказ.

Врешті прийшов день, коли похідні групи рушили вперед. Кожна група мала своє призначення. Посувалися швидко вперед, часом разом із німецькими фронтовими частинами, а часом і скоріше — перед ними.

Тут треба підкреслити, що від розвалу Польщі до вибуху німецько-більшевицької війни — було не цілих два роки. Для підготовки кадрів — це дуже короткий час. А все ж таки і за той час за кордоном, як і в краю, проведено велику підготовчу роботу. Хто не був ознайомлений з життям і діяльністю Організації, той вірити не хотів, що ця велика підготовка була проведена власними силами й середниками, членами ОУН. Ідейний стан наших кадрів був дуже високий, вони прагнули революційно-визвольного чину, були готові віддати все, що їм було найціннішого за визволення України. Якщо порівнювати ідейно-моральний стан тодішнього закордонного членства до стану наших сучасних закордонних кадрів, то з жалем треба ствердити, що стан кадрів у нас тепер значно гірший.

Похідні групи швидко пройшли західні області України й опинились на наддніпрянських теренах, що були від закінчення визвольної революції в 1917-21 рр. під большевицькою окупацією. І похідні групи почали тут заповняти порожнечу, яка постала по втечі червоної армії і виявлялась особливо в розгубленості й моральному заломанні комуністів з одного боку та у вицікуванні місцевих антикомуністів — з другого боку.

Члени похідних груп кидали в маси революційно-визвольні кличі, закликали творити Українську Самостійну Соборну Державу. По селах і містах скликали збори, творили українську адміністрацію, міліцію тощо. Це стало поштовхом, пробудженням, для місцевих українських патріотів, які й собі з запалом узялись до праці. Спочатку населення Наддніпрянщини ставилось до похідних груп обережно, бо думало, що члени ОУН виконують доручення німецьких властей. Але ув'язнювання та переслідування націоналістів з боку німців переконали всіх, що похідні групи ОУН — це чистоукраїнські самостійницькі формації, незалежні від жадних чужинецьких впливів. Кличі революційної ОУН облітали по всіх теренах, пробуджували патріотичний елемент до праці, загострювали національну свідомість, притуплену окупантами.

Але коли прийшлося членам похідних груп розпочати організаційну працю на призначених їм теренах

не у вигляді дії похідних груп, а у вигляді праці окремих теренових організаторів, і керівників місцевої організаційної сітки, тоді наступило перше розчарування — не всі виявилися придатними працювати в новій дійсності. Їх психічне наставлення було незрозуміле місцевому населенню, так як і вони не могли зрозуміти психіки свого нового, хоч і рідного, бо українського оточення. Тому дехто з членів похідних груп вернувся на західні області України.

Однак багато членів похідних груп, яким удалося уникнути арештування німцями, зуміли «акліматизуватися» і почали розбудовувати організаційну мережу. Та втрати від ударів із німцями були такі великі, що Провід з кінцем 1941 та з початком 1942 рр. почав доповнювати кадри ОУН на Наддніпрянщині тими членами із західних областей України, які набули підпільний досвід у час советської окупації в 1939-41 рр.

Студентська молодь Наддніпрянщини, що вступила в ОУН при першій зустрічі з похідними групами, була перешколена короткими або довгими курсами й почала активно працювати, ставши стрижнем місцевої сітки ОУН. Крім цього на західних областях України Провід ОУН влаштував кілька довгих курсів для націоналістів-наддніпрянців, що прибули з осередніх та східних областей. По закінченні курсу вони вернулися у свої сторони й стали до організаційної праці. На згаданих курсах викладали відомі тодішні члени Проводу ОУН, напр., здібний організатор Іван Климів-Легенда викладав техніку будови підпільної мережі, Т. Маївський-Косар — ідеологію українського націоналізму, Ярослав Старух — історію України і пропаганду і т. д.

В початках 1942 р. сітка ОУН на Наддніпрянщині буйно розвивалася й зростала в силу. Це був найкращий період розвитку ОУН на Наддніпрянщині, бо дальші події й обставини не дали змоги ще більше поширити і зміцнити її. В деяких областях мережа сітки ОУН охоплювала всі райони й опановувала села.

Приймання нових членів в ОУН на Наддніпрянщині відбувалось дещо інакше, ніж це було на західних об-

ластях України за польської окупації. Важко було деяким членам ОУН із західних областей погодитися з цим фактом, але обставини і необхідність розбудови сітки місцевим патріотичним елементом не давали, напр., змоги перевірити характер і витривалість кандидата. Тож були й помилки в доборі членів. Звичайно в члени приймали по кількаразовій розмові з кандидатом, провівши його при допомозі рекомендацій від місцевих членів ОУН. Місцеві члени ОУН мали вирішуючий голос у питанні, чи даний кандидат може бути членом Організації. Незнаних місцевим населенням людей та воєнних прихідців, яких ніхто не знав, у члени ОУН не приймали, бо між ними траплялися й замасковані советські агенти.

Для характеристики населення в області в якій я працював, можна його поділити на такі групи:

Найбільшою групою були українці національно-свідомі, які ненавиділи комунізм і його систему. Більшість із них зазнала від большевиків різних переслідувань і упереслідувань. Німців вони не любили, але були вдячні за те, що б'ють комуністів. Побачивши гітлерівську політику на практиці, поставились ворожо і до німців. Національна свідомість, як ми вже згадували, в них була, але бракувало їм гонун-динаміки до праці, тому до політичної роботи ставились досить стримано. До колишніх советських активістів, комсомольців і партійців ставились якнайбільш вороже. На підставі розмов з ними можна було ствердити, що ця група населення за часів панування большевиків жила своїм окремим, замкненим життям. Між ними, а активістами советської влади була велика психологічна прірва. Діти таких родин, як правило, старілися в комсомолі, але в партію не вступали. Серед них було багато досвідчених фахівців з кожної ділянки життя. Всі були релігійні та з запалом узялись відновляти своє релігійно-церковне життя. Саме з тої групи складалася в більшості наша організаційна сітка.

Друга група складалася з колишніх багатих людей — селян, поміщиків, купців та інших. Всі вони зазнали від советської влади важких репресій, але націо-

нального почуття в них було мало, переважно вони творили собою т. зв. «малоросійську» масу. Більшість їх ішла на послуги німцям, жорстоко розправлялась з кожним, хто не годився з гітлерівськими розпорядками. Ідейних мотивів у них не було й вони своєю діяльністю часто приносили шкоду загальній справі.

Третя група складалася з колишніх членів комуністичної партії, переважно з тих, які ще за совєтської влади попадали в конфлікти з партією і були з неї виключені, або й покарані. В духовості тих людей були ще сліди комуністичної ідеології. Заламані, нарікали на всіх і на все. Їм усе здавалося, що їх кривдять і переслідують. Задля власної вигоди й користи вислугувалися німцям. Були між ними й такі безхарактерні, що за добру посаду продавали інших людей.

До четвертої групи можна зарахувати тих членів комуністичної партії, які з різних причин не могли відступити разом з червоною армією. З приходом німців вони були залякані й морально заломані, готові служити німцям. Не один із них так і зробив. Коли фронт задержався й почало організуватися комуністичне підпілля при допомозі скинених з-поза фронту парашутистів, всі вони пішли в ряди комуністичного підпілля.

В ОУН на Наддніпрянщині не перенаголошували питання державного устрою в Україні. За головне завдання всі уважали підготовку національно-визвольної революції, себто — самостійницьких сил, якими були кадри ОУН, до визвольної боротьби за УССД. Була й наша література на ідеологічні й програмові теми, бували й часті висловлювання думок щодо устрою української держави, відбувався обмін поглядами, але ніхто цих питань не уважав за найголовніші, бо всі були свідомі того, що в даний момент першим і основним завданням ОУН є організувати національні сили до боротьби за самостійність.

Ставлення українців-наддніпрянців до українців із західних областей членів похідних груп, було щире й прихильне. Щойно пізніше комуністичне підпілля на-

магалося ділити нас на «східняків» і «західняків», щоб розсварити й розбити націоналістичні сили, але безуспішно.

Слід зазначити, що в організаційній роботі має велике й головне значення досвід члена, його вдача й характер. Напр., штивність, зарозумілість, відштовхування інших — дуже шкідливі прикмети в організаційній роботі, тим більше на нових теренах.

Затально в організаційній сітці панувало бажання залишитися на теренах власної дії навіть і тоді, коли б німці відступали, а на їх місце зближались б більшовики.

На основі мого спостереження «слабими» пунктами в нашій організаційній роботі були:

1. Брак відповідної розвідки і контррозвідки. Не можна уявити собі успішної дії підпілля, якщо розвідка і контррозвідка не стоять на належному рівні. Не знаючи плянів ворога, стаємо безсилі, бо не можемо протидіяти ударам, які сипляться на нас. Є необхідним мати відповідних інформаторів не тільки з ворожого табору, але із середовищ нам прихильних чи нейтральних.

2. Брак сильної нашої пропаганди. Вона в нас, була, але заслаба й неспроможна відповісти на кожне питання чи явище. Практика показує, що до кожної проблеми необхідно подавати своєчасно становище Організації. Засяг нашої пропаганди повинен бути всебічний. Часто наша пропаганда обмежується тільки до власного середовища та прихильного нам населення, не проникаючи в середовище вороже. Коли наша пропаганда проникає в ряди ворога, він, звичайно, денервується, тратить певність і рівновагу, а тим самим компромітується в очах населення.

3. Члени, крім ідеологічно-програмового й політичного вишколу, повинні готуватися теж технічно, щоб у потребі можна, напр., обслужити друкарню, влаштувати радіостанцію, підробити документи і т. п.

4. Дуже важливою є психологічна підготовка кадрів до праці на призначеному терені за всяких умов.

А крім підготовки революційно-бойової необхідна теж підготовка державно-творча, бо населення чекає від націоналіста-революціонера не тільки революційного чину, а теж і вказівок-напрямних для творення власного державного ладу й апарату.

5. На мою думку, помилкою було, що ми на початку 1942 р. на осередних та східньо-українських землях не організували власних збройних відділів. Було багато добрих військових фахівців — бійців і командирів червоної армії, — які могли організувати військово-бойові відділи, а політичних виховників повинна була дати Організація. Багато порядних людей на Наддніпрянщині, антикомуністів і антинацистів, попавши у безвихідне положення, витворене гітлерівцями, були змушені йти в червону партизанку, бо української ще не було. Помилкою було і те, що не було присвячено належної уваги господарці й розміщенню кадрів. Напр., на західних областях України була велика кількість членів (масовість орг. кадрів), без яких місцева сітка могла обійтися. Їх треба було розмістити на всіх теренах України, зокрема на тих, де організаційна сітка була слабша або тільки в зародку.

6. Питання релігійне на Рідних Землях, теж і на теренах Наддніпрянщини, було всюди актуальне. Релігійно-церковне життя відроджувалося дуже швидко. Але рішучо треба виключити з нього конфесійну боротьбу між католиками і православними, бо це розбиває нашу націю на ворожі, з конфесійного погляду, табори і поширює ненависть між синами однієї нації. З цього користають тільки вороги українського народу — східні чи західні.

Вивчати нашого ворога, готуватися до революційно-визвольної боротьби з ним на Рідних Землях — це підстави теж і для підготовки наших майбутніх похідних груп.

З М І С Т

Стор.

Бийлихо: ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

1. Необхідність національно-визвольної боротьби	9
2. Московський імперіялізм і комунізм — дві форми одного ворога	11
3. Можливості докорінних змін на підбольшевицькому обширі	13
4. Значення війни для національного визволення	16
5. Еволюція більшовизму і частинні здобутки боротьби	33
6. Протибольшевицька революція — єдиний шлях до визволення	40
7. Національно-визвольна революція і російські протикомуністичні сили	52
8. Спільний фронт національно-визвольних революцій	66
9. Проблема націонал-комуністичного фронту	77
10. Розвиток і чинники революційного процесу	91

Дніпровий О.: ГОТУВАННЯ І УЧАСТЬ КАДРІВ ЗЧ ОУН У ВИЗВОЛЬНІЙ РЕВОЛЮЦІЇ

1. Основні завдання	123
2. Передумови успішного здійснювання наших завдань	124
3. Добір і господарка кадрами	128
4. Стратегічні передбачування	134
5. Готування і призначення закордонних кадрів	140
6. Кінцеві завваження	150

Вирський І.: МАТЕРІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДСОВЕТСЬКИХ ДІЙ ЗЧ ОУН

153

Мечник С.: ДЕКІЛЬКА СПОСТЕРЕЖЕНЬ ІЗ МИНУЛОГО

157

БІБЛІОТЕКА УКРАЇНСЬКОГО ПІДПІЛЬНИКА **Є НАЙКРАЩИМ ПІДРУЧНИКОМ ІДЕЙНО-ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ ДЛЯ КОЖНОГО УКРАЇНЦЯ**

ДОСІ ВИДАНО:

1. *ОУН в документах 1929-1955 рр.* Рік видання 1955, стор 368. (Немає в продажі).
2. *Україна проти Москви.* (Збірка статей). Рік видання 1955, стор. 388. Вибрані статті провідних націоналістичних ідеологів, політиків і журналістів.
3. *УГВР в документах 1944-1951 рр.* Рік видання 1956, стор. 353.
4. *АБН в документах 1941-1956 рр.* Рік видання 1956, стор. 357.
5. *Большевизм і визвольна боротьба.* (Збірка статей). Рік видання 1957, стор. 460.
6. *УПА в документах 1942-1950 рр.* (Частина перша). Рік видання 1957, стор. 446.

ПРИГОТОВЛЯЄМО ДО ДРУКУ:

7. *УПА в документах 1942-1950 рр.* (Частина друга). Рік видання 1958, сторінок понад 400.

З ДРУГОЇ СЕРІЇ ВИДАНО ДОСІ:

1. *XX. З'їзд КПСС без маски.* Рік вид. 1956, стор. 165.
2. *За самостійну Україну.* (Збірка статей з «ШП»). Рік видання 1957, стор. 176.
3. *Концентраційні табори в Советському Союзі.* Написав А. Микулин. Рік видання 1958, стор. 224.

Замовлення просимо слати на адресу:

БУП. Мюнхен 8, Цепелінстр. 67.

Книжки висилаємо після одержання грошей.

Порто покриваємо.

Хто вже одержав книжки БУП, хай негайно розрахується з нашими кольпортерами.